

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Σχολή Επιστημών της Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Επιστήμες της Αγωγής»
Κατεύθυνση: Φυσικές Επιστήμες στην Εκπαίδευση

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε Προστατευόμενες Φυσικές Περιοχές: Η περίπτωση των Φορέων Διαχείρισης

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
Ελευθερία Ντάγλα
Α.Μ. 451

Εξεταστική επιτροπή

Επιβλέπων: Γαβριλάκης Κώστας, Επίκουρος Καθηγητής, ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων
Μέλη: Κώτσης Κωνσταντίνος, Καθηγητής, ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Μαυρίδης Δημήτριος, Επίκουρος Καθηγητής, ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων

Ιωάννινα 2018

Στο Βασίλη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παρά την σημαντικότητά του, το εκπαιδευτικό έργο των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών έχει διερευνηθεί ελάχιστα. Η αναγκαιότητα υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων τόσο για τους ανθρώπους των τοπικών κοινωνιών όσο και για τις φυσικές προστατευόμενες περιοχές είναι εμφανής από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάδειξη του βαθμού υλοποίησης προγραμμάτων και δράσεων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης από τους ελληνικούς φορείς διαχείρισης, καθώς και της αποτύπωσης των βασικών χαρακτηριστικών αυτών των προγραμμάτων-δράσεων και των δυνατοτήτων τους. Πιο αναλυτικά, οι στόχοι της έρευνας αφορούν: 1) τη διερεύνηση της σχέσης των φορέων με την τοπική κοινωνία, 2) την καταγραφή του προφίλ των ατόμων που σχεδιάζουν και υλοποιούν τα προγράμματα-δράσεις, 3) τον προσδιορισμό των βασικών χαρακτηριστικών των προγραμμάτων-δράσεων, 4) την καταγραφή του εκτιμώμενου αντίκτυπου των προγραμμάτων δράσεων στη τοπική κοινότητα και την προστατευόμενη περιοχή, 5) την καταγραφή των προβλημάτων και δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι φορείς σχετικά με την υλοποίηση των προγραμμάτων-δράσεων, και 6) την καταγραφή των αναγκών αναβάθμισης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με ημιδομημένες συνεντεύξεις εις βάθος από εργαζομένους σε 21 φορείς προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα. Οι συνεντεύξεις αυτές αναλύθηκαν με την μέθοδο της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι όλοι οι φορείς που συμμετείχαν στην μελέτη υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις με σημαντικά οφέλη προς τους πολίτες και τις προστατευόμενες περιοχές παρά τα δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Λέξεις κλειδιά: Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, εκπαιδευτικά προγράμματα, προστατευόμενη περιοχή, περιβαλλοντική εκπαίδευση, πολίτες

ABSTRACT

Despite its significance, the educational work of the Management Authorities of Natural Protected Areas has been scarcely explored. The need for implementation of educational programs for both citizens of local community and the natural protected areas is evident according to literature review. The purpose of this study is to report to what extent Greek management authorities implement educational programs and actions as well as to highlight the key features and potential of these action programs/actions. More specifically, the research objectives concern: 1) investigation of the relationship between authorities and the local communities, 2) recording the profile of the individuals who plan and implement educational programs-actions, 3) identification of key features of these programs and actions, 4) reporting the estimated impact of the programs-actions on the local community and the protected area, 5) reporting the problems and difficulties that the authorities have to deal with during the implementation of the programs-actions, and 6) reporting the needs for upgrading educational programs-actions. The data were collected with semi - structured interviews in depth by employees in 21 protected areas in Greece. The interviews were analyzed using the qualitative analysis method. The results show that all the authorities which participated in study implement educational programs and actions with significant benefits to citizens and protected areas despite the difficulties that are faced.

Keywords: Management Authorities of Natural Protected Areas, educational programs, protected areas, environmental education, citizens

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Αγωγής» με κατεύθυνση στις «Φυσικές Επιστήμες στην Εκπαίδευση» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Καταρχήν θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κώστα Γαβριλάκη που εμπιστεύτηκε τις δυνατότητές μου και ανέλαβε με ενθουσιασμό την επίβλεψη της συγκεκριμένης εργασίας αλλά και για την πολύτιμη βοήθεια του, τη συμπαράσταση και την θετική ανταπόκριση σε όλες τις φάσεις εκπόνησης και συγγραφής της εργασίας μου. Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω τα μέλη της επιτροπής κ. Κωνσταντίνο Κώτση και κ. Δημήτριο Μαυρίδη για την αξιολόγηση της εργασίας μου. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά και τους 21 Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών της Ελλάδας που με έκδηλο ενδιαφέρον και μεγάλη προθυμία δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην μελέτη αυτή και να διαθέσουν μέρος του χρόνου τους για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύντροφο μου, Βασίλη Σταμάτη, διότι στάθηκε στο πλάι μου ως κριτικός αναγνώστης και ηθικός υποστηρικτής, αλλά και την οικογένεια μου για την ενθάρρυνση και την βοήθεια που μου παρείχαν καθ'όλη την διάρκεια των Μεταπτυχιακών Σπουδών μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	8
1. Προστατευόμενες Περιοχές	9
1.1. Σημασία διατήρησης βιοποικιλότητας	9
1.1.1. Βασικές αξίες της βιοποικιλότητας	10
1.1.2. Βασικές απειλές για τη βιοποικιλότητα	10
1.1.3. Προσεγγίσεις για την διατήρηση της βιοποικιλότητας	11
1.2. Αποσαφήνιση του όρου «Προστατευόμενη Περιοχή»	12
1.3. Ιστορική εξέλιξη των Προστατευόμενων Περιοχών	12
1.4. Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο	14
1.5. Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο	14
1.6. Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και τοπική κοινωνία	15
1.6.1. Ελληνική Νομοθεσία-Θεσμικό Πλαίσιο για τους Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών	16
1.6.2. Αρμοδιότητες Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών	17
1.6.3. Συνοπτική παρουσίαση των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών ...	18
2. Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και τοπική κοινωνία	20
3. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε Προστατευόμενες Περιοχές	21
3.1. Μη τυπική Περιβαλλοντική Εκπαίδευση	22
3.2. Μορφές και παραδείγματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε Προστατευόμενες Περιοχές στο διεθνή χώρο	24
3.2.1. Οφέλη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στις Προστατευόμενες Περιοχές	26
3.3. Διεξαγωγή προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης υπό το πρίσμα του Τουρισμού.....	27
3.4. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα	28
3.5. Προβλήματα υλοποίησης προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	29
4. Αναγκαιότητα διεξαγωγής της έρευνας	30
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	31
5. Μεθοδολογία	32
5.1. Το σκεπτικό της παρούσας έρευνας	32
5.2. Σκοπός και επιμέρους στόχοι	32
5.3. Ερευνητική προσέγγιση και τεχνική συλλογής δεδομένων	33
5.4. Επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων	34

5.5. Στάδια της έρευνας	35
5.6. Καθορισμός του υπό έρευνα υλικού	36
5.6.1. Βασικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων	36
5.7. Συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η έρευνα	37
5.8. Τυπικά χαρακτηριστικά υλικού	38
5.9. Κατεύθυνση της ανάλυσης	38
5.10. Ερευνητικά ερωτήματα και εργαλείο συλλογής δεδομένων	39
5.11. Καθορισμός των τεχνικών ανάλυσης και επιλογή του παραδείγματος της έρευνας.....	41
5.12. Ορισμός μονάδων ανάλυσης	42
5.13. Καθορισμός των κατηγοριών	43
6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	46
6.1. ΑΞΟΝΑΣ 1: Οι σχέσεις των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών με την τοπική κοινωνία από την ίδρυση του φορέα έως σήμερα	46
6.2. ΑΞΟΝΑΣ 2: Χαρακτηριστικά του προσωπικού που σχεδιάζει και υλοποιεί Εκπαιδευτικά προγράμματα	54
6.3. ΑΞΟΝΑΣ 3: Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικών προγραμμάτων-δράσεων	57
6.4. ΑΞΟΝΑΣ 4: Αντίκτυπος εκπαιδευτικών προγραμμάτων-δράσεων	73
6.5. ΑΞΟΝΑΣ 5: Προβλήματα-δυσκολίες για την υλοποίηση προγραμμάτων-δράσεων	77
6.6. ΑΞΟΝΑΣ 6: Σκέψεις για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού-ενημερωτικού έργου	80
ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	91
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	100

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα οφέλη από την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ενημερωτικών δράσεων έχουν αναγνωρισθεί ερευνητικά από πολλές μελέτες (βλ. Graziani, Cabral, & Santana, 2013; Leisher et al., 2012; Madin & Fenton, 2004; Marion & Reid, 2007; Pietri et al., 2009; Shrestha, 2015; Vasconcelos et al., 2013;) τόσο για τους ίδιους τους ανθρώπους όσο και για τη βιοποικιλότητα και τη φύση γενικότερα. Μάλιστα στην διεθνή βιβλιογραφία έχει καταγραφεί ότι σε αρκετές προστατευόμενες περιοχές υλοποιούνται τέτοιου είδους προγράμματα (Black, 2013; Booth, Gaston, & Armsworth, 2009; Ham & Krumpel, 1996; Martin, Momtaz, Jordan, & Moltschaniwskyj, 2015; Nordlund, Kloiber, Carter, & Riedmiller, 2013; Shrestha, 2015; Soykan, 2009; Wezel & Bender, 2002;). Ωστόσο, η ελληνική βιβλιογραφία δεν έχει εστιάσει μέχρι σήμερα σε αυτό τον ερευνητικό τομέα, δηλαδή σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στις προστατευόμενες περιοχές της χώρας. Σε αυτό το σημείο ακριβώς φιλοδοξεί να συμβάλει η συγκεκριμένη έρευνα που έχει ως σκοπό να αναδείξει σε ποιο βαθμό υλοποιούνται τέτοιου είδους προγράμματα- δράσεις, τα βασικά χαρακτηριστικά τους αλλά και τον αντίκτυπο που αυτά μπορεί να έχουν. Η δομή της παρούσας εργασίας είναι η εξής:

Στο πρώτο μέρος της εργασίας, το οποίο είναι το θεωρητικό μέρος, γίνεται μια προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας των προστατευόμενων περιοχών. Σε αυτό το πλαίσιο καταγράφεται η σημασία της διατήρησης της βιοποικιλότητας και γίνεται η αποσαφήνιση του όρου προστατευόμενες περιοχές. Παράλληλα, συνοψίζεται το βασικό εθνικό και διεθνές δίκαιο για τις προστατευόμενες περιοχές. Στην συνέχεια γίνεται μια περιγραφική αναφορά στους Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών της Ελλάδας καθώς παρουσιάζονται συνοπτικά οι αρμοδιότητές τους και η χωροταξική τους κατανομή. Έπειτα, μέσω της ανασκόπησης της διεθνούς βιβλιογραφίας, διερευνάται η σχέση της τοπικής κοινωνίας με τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών και αναδεικνύεται η σημασία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στις προστατευόμενες περιοχές. Με αφετηρία τα κενά που εντοπίστηκαν κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση, αναλύεται παρακάτω η αναγκαιότητα διεξαγωγής αυτής της έρευνας.

Το δεύτερο μέρος αποτελεί το ερευνητικό μέρος και αναφέρεται στη μεθοδολογία και τα στάδια της έρευνας. Αναλυτικότερα, παρουσιάζεται το σκεπτικό της μελέτης, τα ερευνητικά ερωτήματα και αναλύονται οι κατηγορίες ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας. Συγχρόνως, παρουσιάζονται όλα τα απαραίτητα στοιχεία σχετικά με τους συμμετέχοντες, την ερευνητική διαδικασία, τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων.

Έπειτα ακολουθεί η αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Το τελευταίο μέρος της μελέτης αφιερώνεται στη συζήτηση των κυριότερων ευρημάτων με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Παράλληλα, προσδιορίζονται και οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας πραγματοποιούνται προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση του εν λόγω θέματος και τεκμηριώνεται η συμβολή της παρούσας μελέτης.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

1. Προστατευόμενες Περιοχές

Η φύση και ο άνθρωπος συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους, υπό την έννοια ότι αλληλοεπηρεάζονται και σε ένα βαθμό αλληλοεξαρτώνται. Από την αρχαιότητα, η σύνδεση αυτή είχε γίνει εμφανής, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η ανάγκη στους ανθρώπους για την προστασία της φύσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορεί να θεωρηθεί η αρχαία ελληνική μυθολογία. Σε αυτή, άνθρωποι, φύση και θεοί είναι στενά συνδεδεμένοι μεταξύ τους. Αρκετές, μάλιστα, από τις θεότητες εμφανίζονται ως προστάτες/τιδες της φύσης και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των φυσικών αλλά και ανθρωπογενών στοιχείων που προστατεύουν, όπως για παράδειγμα η θεά Δήμητρα, η οποία είναι προστάτιδα της γεωργίας, των χωραφιών, της γονιμότητας, αλλά και ο θεός Ποσειδώνας που είναι ο θεός της θάλασσας.

Η προστασία της φύσης από τους ανθρώπους ήρθε ως λογικό επακόλουθο των αναγκών και των σχέσεων που είχαν αναπτύξει με το φυσικό περιβάλλον αλλά και της συνειδητοποίησης των σοβαρών προβλημάτων που μπορούσε να προκαλέσει ο άνθρωπος στη φύση. Η συνειδητοποίηση αυτή με το πέρασμα των χρόνων πυροδότησε την ανάγκη οριοθέτησης συγκεκριμένων περιοχών, οι οποίες προστατεύονται από ορισμένες ανθρώπινες δραστηριότητες (Κατσακιώρη, Βασάλα, & Φλογαίτη, 2008).

Οι προστατευόμενες περιοχές, όπως έχουν διαμορφωθεί, αναφέρονται συνήθως σε εκτάσεις γης και αφορούν τόσο τον χερσαίο αλλά και τον υδάτινο κόσμο. Βρίσκονται σε όλες τις γωνιές του κόσμου και περιλαμβάνουν διάφορα στοιχεία και οικοσυστήματα, όπως βουνά, ερήμους, δάση, λίμνες, θάλασσες και άλλα. Ακόμη, αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο τη στρατηγική για την διατήρησης της βιοποικιλότητας και έχουν, τελικά, τεράστια σημασία για την ύπαρξη και την υποστήριξη της ζωής (Κατσακιώρη κ. συν., 2008; UNEP-WCMC & IUCN, 2016).

Στην σημερινή εποχή, η σημασία της προστασίας των περιοχών αυτών φαντάζει πιο αναγκαία από ποτέ λόγω της σύγχρονης κλιματικής αλλαγής που αντιμετωπίζει ο πλανήτης Γη.

1.1. Σημασία διατήρησης της βιοποικιλότητας

Κάθε μορφή ζωής που εμφανίζεται επάνω στη Γη χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία. Η σύνοδος κορυφής του ΟΗΕ για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (Ρίο, 1992), αποτέλεσε την απαρχή για τη διεθνή αναγνώριση της αναγκαιότητας διατήρησης της βιοποικιλότητας. Μετά από αυτή τη σύνοδο, η έννοια της βιοποικιλότητας δεν είναι πλέον μόνο ένα ερευνητικό αντικείμενο της επιστήμης της οικολογίας αλλά αποτελεί ένα παγκόσμιο περιβαλλοντικό ζήτημα.

Με το όρο «βιοποικιλότητα» ή «βιολογική ποικιλότητα» νοείται η ποικιλία των έμβιων οργανισμών κάθε προέλευσης, περιλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των χερσαίων, θαλάσσιων και άλλων υδατικών οικοσυστημάτων και οικολογικών συμπλεγμάτων, των οποίων αποτελούν μέρος. Επίσης, σε αυτόν τον όρο περιλαμβάνεται η ποικιλία των ειδών, μεταξύ ειδών και οικοσυστημάτων (ΦΕΚ 59/Α/1994, Ν.2204, άρθρο 2). Στη βιολογική ποικιλότητα περιλαμβάνεται, τέλος, η ποικιλότητα των γονιδίων μέσα και μεταξύ των ειδών (ΦΕΚ 60/Α/2011, Ν.3937, άρθρο 2).

Οι εκτιμήσεις του συνολικού αριθμού των ειδών στη γη ποικίλουν σημαντικά και μέχρι τώρα έχουν καταγραφεί περίπου 1,4-1,8 εκατομμύρια είδη, ενώ εκτιμάται ότι ο συνολικός αριθμός των ειδών του πλανήτη θα πρέπει να είναι συνολικά από 30 έως 100 εκατομμύρια (Κόκκορης, Δημητρακόπουλος & Ντάλιας, 2005). Ωστόσο, οι επιστήμονες δεν μπορούν να συγκλίνουν στον ακριβή αριθμό ειδών που υπάρχουν

επάνω στη Γη. Πλουσιότερα, σε είδη, οικοσυστήματα είναι τα τροπικά δάση βροχής, οι κοραλλιογενείς ύφαλοι, τα βάθη των ωκεανών και οι μεγάλες λίμνες στους τροπικούς, ενώ ακολουθούν τα χορτολίβαδα, οι έρημοι και τα οικοσυστήματα που χαρακτηρίζουν τις περιοχές με μεσογειακού τύπου κλίμα (Μελιάδου, 2000).

Η ανάγκη διατήρησης της βιοποικιλότητας εμφανίζεται να είναι πιο επίκαιρη από ποτέ. Εξάλλου, η βιοποικιλότητα, ως αποτέλεσμα της εξελικτικής διαδικασίας, είναι αναγκαία για την διατήρηση της ζωής πάνω στην Γη (Δημόπουλος, 2014).

1.1.1. Βασικές αξίες της βιοποικιλότητας

Η διατήρηση της βιοποικιλότητας έχει μεγάλη σημασία για τη διατήρηση των φυσικών οικοσυστημάτων όπως και της ανθρώπινης ζωής. Πιο αναλυτικά, η αξία της βιοποικιλότητας για την ανθρώπινη ζωή είναι μεγάλη τόσο σε οικονομικό, πολιτισμικό, οικολογικό τομέα αλλά και για την αναψυχή των ανθρώπων (IPCC, 2014). Οι βασικές αξίες της βιοποικιλότητας είναι:

- *Ιατροφαρμακευτική αξία*, διότι στις αναπτυσσόμενες χώρες υπάρχει η παραδοσιακή ιατρική, η οποία βασίζεται σε ουσίες που προέρχονται από φυτά και ζώα, αλλά και στις αναπτυγμένες όπου η σύγχρονη ιατρική δίνει μεγάλη σημασία στη βιοποικιλότητα ελπίζοντας στην ανακάλυψη νέων θεραπειών και φαρμάκων.
- *Αξία για την οικονομία και την διατροφή του ανθρώπου*, διότι οι οργανισμοί παρέχουν όλα τα είδη προϊόντων και οι πολλές οικονομικές δραστηριότητες εξαρτώνται από αυτούς.
- *Οικολογική αξία*, διότι η βιοποικιλότητα αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία των περισσότερων οικοσυστημάτων, τα οποία με την σειρά τους συνεισφέρουν στη διατήρηση των περιβαλλοντικών συνθηκών που απαιτούνται για την επιβίωση των ανθρώπων.
- *Αισθητική, πολιτιστική και ηθική αξία*, διότι η ομορφιά που είναι σύμφυτη με την βιοποικιλότητα αποτελεί πηγή ευχαρίστησης, δηλαδή την αισθητική αξία. Ακόμη, από πολιτιστικής και ηθικής πλευράς είναι σημαντικό και ηθικό καθήκον να μεταδώσουμε στις επόμενες γενιές ένα όμορφο και πολύπλοκο φυσικό περιβάλλον. (Λεγάκης & Κωστάκος, 2000).

1.1.2. Βασικές απειλές για τη βιοποικιλότητα

Ωστόσο, η βιοποικιλότητα φαίνεται ότι κινδυνεύει στις μέρες μας με ολοένα και περισσότερους ανθρώπους να κατανοούν αυτόν τον κίνδυνο. Κατά το απώτερο παρελθόν συνέβησαν τουλάχιστον πέντε μαζικές εκλείψεις ειδών από διάφορες αιτίες όπως λόγω κλιματικής αλλαγής, έντονης ηφαιστειακής δραστηριότητας κ.ά. Όμως σήμερα, οι επιστήμονες πιστεύουν ότι διανύουμε μία ακόμη εποχή μαζικής εξαφάνισης των ειδών εξαιτίας αυτή τη φορά της δράσης των ανθρώπου και εξαιτίας της ταχύτητας με την οποία συμβαίνει (Κόκκορης κ. συν., 2005).

Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν την εξαφάνιση των ειδών με γενικό κανόνα ότι η εξαφάνιση των ειδών είναι ένα φυσικό φαινόμενο το οποίο μπορεί να συμβεί ανεξαρτήτως της ανθρώπινης παρέμβασης (Λεγάκης & Κωστάκος, 2000). Αυτό συμβαίνει διότι όλα τα είδη ζώων έχουν πεπερασμένη διάρκεια ζωής καθώς η βιοποικιλότητα διαρκώς χάνεται και δημιουργείται σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές συνθήκες. Πέραν όμως αυτών, όπως προαναφέρθηκε, για πρώτη φορά τους τελευταίους αιώνες οι ανθρώπινες δραστηριότητες ευθύνονται κυρίως για την

καταστροφή, προκαλώντας εξαφάνιση πολλών ειδών με τρομακτικούς ρυθμούς (Λεγάκις & Κωστάκος, 2000). Οι πιο σοβαρές απειλές για τη βιοποικιλότητα, δηλαδή οι παράγοντες με τους οποίους συνδέεται η πίεση που ασκούν οι άνθρωποι στα οικοσυστήματα είναι οι ακόλουθες, με βασικό παράγοντα την κλιματική αλλαγή (ανθρωπογενής παράγοντας πλέον) (IPCC, 2014):

- Υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων, που οφείλεται στον υπερπληθυσμό, τη διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση πόρων και την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου.
- Βιομηχανοποιημένη και εντατική γεωργία, που βασίζεται στις μονοκαλλιέργειες μειώνοντας την γενετική ποικιλότητα των ειδών.
- Έντονη και άναρχη αστικοποίηση.
- Ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, όπως μεγάλες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις που έχουν πολλές αρνητικές επιπτώσεις για το περιβάλλον.
- Ρύπανση ή δηλητηρίαση του εδάφους, του νερού και της ατμόσφαιρας, που οφείλεται στην εκτεταμένη χρήση χημικών λιπασμάτων, παρασιτοκτόνων αλλά σε δραστηριότητες που συνδέονται με την βιομηχανία.
- Σκόπιμη ή τυχαία εισαγωγή ξενικών ειδών, τα οποία ανταγωνίζονται, και συχνά εκτοπίζουν τα ιθαγενή είδη και μπορούν να αλλάξουν την ισορροπία των οικοσυστημάτων (Λεγάκις & Κωστάκος, 2000).

1.1.3. Προσεγγίσεις για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας

Ο κίνδυνος που διαφαίνεται να αντιμετωπίζει η βιοποικιλότητα προκάλεσε την ανησυχία και την προσοχή της παγκόσμιας κοινότητας και κινητοποίησε τα έθνη ώστε να λάβουν μέτρα για τη διατήρηση της.

Τα μέτρα που αποτυπώνουν τις προσπάθειες για την διατήρηση των ειδών που κινδυνεύουν με εξαφάνιση χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες, τη διατήρηση εκτός τόπου ή εκτός της φυσικής θέσης (*ex situ*) και τη διατήρηση επί τόπου ή στη φυσική θέση (*in situ*) (Κόκκορης κ. συν., 2005).

Η διατήρηση εκτός τόπου ή εκτός φυσικής θέσης ορίζεται ως «η διαδικασία της διατήρησης πολλαπλασιαστικού υλικού ή βιώσιμων πληθυσμών, αυτόχthonων φυτικών ή ζωικών ειδών εκτός του φυσικού τους περιβάλλοντος, σε ειδικά διαμορφωμένα ανθρωπογενή περιβάλλοντα όπως οι βοτανικοί κήποι και οι τράπεζες γενετικού υλικού. Το υλικό αυτό μπορεί να παρέχει τη δυνατότητα επαναφοράς ατόμων στο φυσικό περιβάλλον για ενίσχυση των φυσικών πληθυσμών, όποτε και αν κριθεί απαραίτητο» (ΦΕΚ 60/Α/2011, Ν.3937, άρθρο 2). Παραδείγματα διατήρησης εκτός τόπου μπορούν να θεωρηθούν, επίσης, οι ζωολογικοί κήποι και τα ειδικά κέντρα αναπαραγωγής.

Παράλληλα, η διατήρηση επί τόπου ή στη φυσική θέση ορίζεται ως «η διατήρηση των οικοσυστημάτων και των φυσικών οικοτόπων και, όταν πρόκειται για άγρια είδη, η συντήρηση και αποκατάσταση βιώσιμων πληθυσμών των ειδών στο φυσικό τους περιβάλλον, ενώ για την περίπτωση καλλιεργούμενων φυτικών ειδών, η διατήρηση στο περιβάλλον, όπου έχουν αναπτυχθεί οι διακριτοί τους χαρακτήρες» (ΦΕΚ 60/Α/2011, Ν.3937, άρθρο 2). Οι προστατευόμενες περιοχές αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα για την προσπάθεια διατήρησης επί τόπου.

Και οι δύο μορφές διατήρησης χαρακτηρίζονται από ορισμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα και εφαρμόζονται ανάλογα με την περίπτωση. Ωστόσο, και οι δύο μορφές είναι χρήσιμες να υφίστανται για την προστασία της βιοποικιλότητας.

1.2. Αποσαφήνιση του όρου «Προστατευόμενη Περιοχή»

Οι Προστατευόμενες Περιοχές (ΠΠ) είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση ενός υγιούς περιβάλλοντος για τους ανθρώπους και τη φύση και αποτελούν διεθνώς ένα από τα σημαντικότερα μέσα για την προστασία της βιοποικιλότητας αλλά και την προστασία του περιβάλλοντος γενικότερα. Είναι επί της ουσίας περιοχές αφιερωμένες στην προστασία της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς (Κατσακιώρη κ. συν., 2008). Μπορούν να παρέχουν οφέλη σε εκατομμύρια ανθρώπους παρέχοντας καθαρό αέρα και νερό, τουριστικές υπηρεσίες αλλά και προστασία από την κλιματική αλλαγή και τις φυσικές καταστροφές (UNEP-WCMC & IUCN, 2016).

Ο όρος «Προστατευόμενη Περιοχή» αναφέρεται σύμφωνα με την Διεθνή Ένωση για την Προστασία της Φύσης και των Φυσικών Πόρων (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources - IUCN) σε «μια χερσαία ή θαλάσσια περιοχή ειδικά αφιερωμένη στην προστασία και τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας και των φυσικών και σχετικών πολιτισμικών πόρων, διαχειριζόμενη μέσω νομικών ή άλλων κατάλληλων μέσων» (IUCN, 1994) και σε «σαφώς προσδιορισμένο γεωγραφικό χώρο, αναγνωρίσιμο, αφιερωμένο στη μακροχρόνια διατήρηση της φύσης και τις συναφείς οικοσυστημικές της υπηρεσίες και πολιτισμικές αξίες, διαχειριζόμενο, μέσα από νομικά ή άλλα αποτελεσματικά μέσα, ώστε να επιτύχει τον παραπάνω σκοπό» (Dudley & Stolton, 2008).

Ωστόσο, πριν από τους δύο παραπάνω ορισμούς, η σύμβαση για την Βιολογική Ποικιλότητα που υπογράφηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο στις 5 Ιουνίου το 1992 ανέφερε ότι προστατευόμενη περιοχή είναι «Μια γεωγραφικά προσδιορισμένη περιοχή, η οποία έχει καθοριστεί και αποτελεί αντικείμενο ρυθμίσεων και διαχείρισης, προκειμένου να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι διατήρησης και προστασίας» (ΦΕΚ 59/Α/1994, Ν.2204, άρθρο 2). Στους κύριους στόχους ίδρυσης των ΠΠ περιλαμβάνονται η διατήρηση και η προστασία σημαντικών ειδών πανίδας και χλωρίδας και των ενδιακτημάτων τους, η διατήρηση της γενετικής ποικιλότητας (γενετικά αποθέματα), η προώθηση της επιστημονικής έρευνας, η διατήρηση των φυσικών, παραδοσιακών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών, η εκπαίδευση, η αναψυχή και η ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού, η αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων, η διατήρηση μιας σειράς λειτουργιών που επιτελούνται στο φυσικό περιβάλλον και είναι απαραίτητες για τη διατήρηση της ζωής πάνω στη γη (Σκόπα, 2012).

Σύμφωνα με τη Σκόπα (2012), τα βασικά γνωρίσματα των προστατευόμενων περιοχών είναι τα εξής:

- πρόκειται για εκτάσεις χερσαίες ή υδάτινες,
- περιέχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (φυσικά, οικολογικά, τοπικά, πολιτισμικά),
- είναι πολύτιμες για τη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς κάθε χώρας,
- έχουν ειδική νομοθετική προστασία
- η προστασία και η κατάλληλη διαχείριση τους κατοχυρώνεται από την Πολιτεία και
- εκτός από την ιδιαίτερη οικολογική σημασία τους εξυπηρετούν και ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ανάγκες του ανθρώπου. (Αποστολάκη, 2010, οπ. αναφ. Σκόπα, 2012).

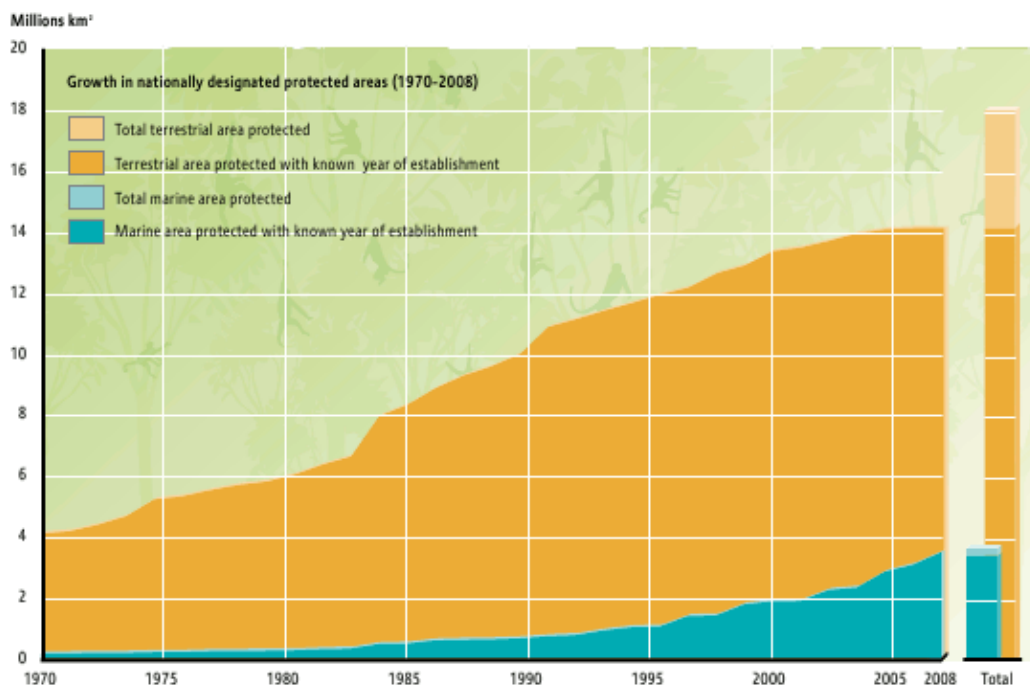
1.3. Ιστορική εξέλιξη των Προστατευόμενων Περιοχών

Η προστασία των περιοχών συνυφαίνεται ιστορικά με την εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών. Ωστόσο, η απαρχή της δημιουργίας των προστατευόμενων περιοχών δεν είναι πλήρως καθορισμένη. Σύμφωνα με τη Σκόπα (2012), η πρώτη ενέργεια προστασίας της φύσης χρονολογείται στην αρχαιότητα και πιο συγκεκριμένα το 1122 π.Χ., όταν στην Κίνα εκδόθηκε διάταγμα για την προστασία ενός δάσους. Ακόμη, το 252 π.Χ., ο Ασόκα, αυτοκράτορας της Ινδίας, εκδίδει διάταγμα για την προστασία των ζώων, των ψαριών και των δασών. Με το πέρασμα των χρόνων είναι εμφανής η προστασία της φύσης και σε άλλα μέρη του τότε γνωστού κόσμου, όπως για παράδειγμα στην αρχαία Ελλάδα που προστατεύονταν κάποια δάση τα οποία είχαν συνδεθεί με τη θρησκεία (Σκόπα, 2012).

Παράλληλα, το πρώτο προστατευόμενο φυσικό απόθεμα στον δυτικό κόσμο, φαίνεται να χρονολογείται τον 8^ο μ.Χ. αιώνα και να τοποθετείται στην Βενετία, ως καταφύγιο για ελάφια και αγριογούρουνα. Επίσης, στις περιόδους προς το τέλος του Μεσαίωνα και την Αναγέννηση υπάρχει ενίσχυση της προστασίας περιοχών (Σκόπα, 2012).

Η πρώτη επίσημα χαρακτηρισμένη προστατευόμενη περιοχή, που αναφέρεται την ιστορία, είναι το Εθνικό Πάρκο του Yellowstone στις ΗΠΑ που ιδρύθηκε το 1872 (Κατσακιώρη κ.συν., 2008). Έκτοτε, ο αριθμός των προστατευόμενων περιοχών σε διεθνές αλλά και εθνικό επίπεδο έχει αυξηθεί πολύ (Διάγραμμα 1). Ακόμη, το εθνικό πάρκο της Ελβετίας, Ζερνέζ, αποτέλεσε το πρώτο φυσικό απόθεμα, του οποίου η προστασία δικαιολογήθηκε από την επιστημονική κοινότητα (Σκόπα, 2012).

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι η δημιουργία καθεστώτος προστασίας σε κάποιες περιοχές συνδυάστηκε, με απομάκρυνση των ιθαγενών πληθυσμών από την περιοχή κατοικίας τους, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Σκόπα (2012) στην μελέτη της.

Διάγραμμα 1: Αυξητική τάση των προστατευόμενων περιοχών από 1970 έως 2008

(Πηγή: UNEP-WCMC, 2010)

1.4. Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο

Στον ελλαδικό χώρο υπάρχει πληθώρα προστατευόμενων περιοχών, οι οποίες υπάγονται στο Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών. Ο θεσμός αυτός ξεκίνησε το 1938 με την κήρυξη των πρώτων εθνικών δρυμών, του Ολύμπου και του Παρνασσού, βάσει του Ν.856/1937 «Περί Εθνικών Δρυμών (Κατσακιώρη κ.συν., 2008). Έκτοτε, η όλο και μεγαλύτερη αναγνώριση της σπουδαιότητας του φυσικού περιβάλλοντος και η υποχρέωση της Πολιτείας για τη διατήρησή του, σε συνδυασμό με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα της προστασίας, οδήγησαν στην κήρυξη νέων προστατευόμενων περιοχών (Κατσακιώρη κ.συν., 2008). Σε αρκετές από αυτές τις περιοχές παρατηρείται αλληλοεπικάλυψη μεταξύ προστατευόμενων περιοχών σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Σε ό,τι αφορά την εθνική νομοθεσία, η κήρυξη προστατευόμενων περιοχών στις διάφορες κατηγορίες προστασίας βασίστηκε, έως το 1986, σε διατάξεις κυρίως του Δασικού κώδικα. Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 3 του νόμου. 3937 (ΦΕΚ 60/Β/2011, Ν.3937, άρθρο 3) ως Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών είναι εκείνο που «αποτελείται από περιοχές που υπάγονται σε μία ή περισσότερες από τις κατηγορίες του άρθρου 19 του ν.1650/1986 (ΦΕΚ 160 Α'), με στόχο την αποτελεσματική προστασία της βιοποικιλότητας και των λοιπών οικολογικών αξιών τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου».

Οι κατηγορίες, λοιπόν, προστατευόμενων περιοχών φυσικού περιβάλλοντος, σύμφωνα με την υφιστάμενη εθνική νομοθεσία, είναι οι ακόλουθες:

- Εθνικοί Δρυμοί (Ν. 996/71)
- Εθνικά Πάρκα (Ν. 1650/86)
- Αισθητικά Δάση (Ν. 996/71)
- Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης (Ν. 996/71)
- Καταφύγια Άγριας Ζωής (Ν. 177/75, όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Ν. 2637/98)
- Ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές (Ν. 177/75, όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Ν. 2637/98)
- Εκτροφεία θηραμάτων (Ν. 177/75, όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Ν. 2637/98)
- Περιοχές Προστασίας της Φύσης (Ν. 1650/86)
- Περιοχές Απόλυτης Προστασίας της Φύσης (Ν. 1650/86)
- Προστατευτικά Δάση (Ν. Δ 86/1969, όπως ισχύει)
- Προστατευόμενοι Φυσικοί Σχηματισμοί και Τοπία (Ν. 1650/86)
- Περιοχές Οικοανάπτυξης (Ν. 1650/86)

1.5. Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο

Πέραν όμως των κατηγοριών προστατευόμενων περιοχών που απαντώνται στην Ελλάδα, υπάρχουν και άλλες κατηγορίες που ισχύουν στο διεθνές επίπεδο και έχουν προέλθει από Διεθνείς Συμβάσεις.

Υπάρχουν πολλές κατηγορίες ΠΠ που διαφοροποιούνται ανάλογα με τον φορέα θεσμοθέτησης (Παπακωνσταντίνου & Σπαρούνης, 2008; Σκοπά, 2012), όπως είναι η UNESCO, η Διεθνής Ένωση για την Προστασία της Φύσης και των Φυσικών Πόρων (International Union for the Conservation of Natural Resources-IUCN), ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (European Environmental Agency-EEA), η Υπουργική Συνδιάσκεψη για την Προστασία των Δασών της Ευρώπης (Ministerial Conference on

the Protection of Forests in Europe-MCPFE). Συγκεντρωτικά, οι περιοχές αυτές είναι διεθνούς σημασίας και είναι οι:

- Υγρότοποι διεθνούς σημασίας σύμφωνα με τη Σύμβαση Ραμσάρ
- Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς (UNESCO)
- Αποθέματα Βιόσφαιρας (UNESCO, Άνθρωπος και Βιόσφαιρα)
- Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές (Σύμβαση της Βαρκελώνης)
- Βιογενετικά Αποθέματα (Συμβούλιο Ευρώπης)
- Περιοχές στις οποίες έχει απονεμηθεί το Ευρωδίπλωμα (Συμβούλιο Ευρώπης)
- Περιοχές του δικτύου Natura 2000

1.6. Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών στην Ελλάδα

Οι προστατευόμενες περιοχές, πριν από 40 χρόνια, θεωρούνταν ότι ήταν μεγαλειώδεις άγριες περιοχές που πρέπει να αφήνονται στη φυσική τους κατάσταση, να προστατεύονται από υποβαθμίσεις και να είναι διαθέσιμες για την αναψυχή των επισκεπτών τους (Κατσακιώρη κ. συν., 2008). Ακόμη, οι φυσικοί πόροι θεωρούνταν ότι υπήρχαν σε αφθονία. Όμως, οι αντιλήψεις αυτές άρχισαν με την πάροδο των χρόνων να αλλάζουν και αυτό εξαιτίας της υποβάθμισης των περιοχών, η οποία άρχισε να γίνεται αντιληπτή. Ακόμη, έγινε κατανοητό ότι οι ΠΠ επηρεάζονται από φυσικούς αλλά και από ανθρωπογενείς παράγοντες με αποτέλεσμα, η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών να αποτελεί πλέον ανάγκη για την διατήρηση της βιοποικιλότητας, για την αειφόρο παραγωγή αγαθών αλλά και την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των περιοχών αυτών.

Σύμφωνα με τους Κατσακιώρη κ. συν. (2008) η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών είναι «*μια συνεχής διαδικασία σχεδιασμού μέτρων διαχείρισης και παρακολούθησης της υλοποίησης και των αποτελεσμάτων τους, μια συνεχής προσπάθεια προβολής του έργου της διαχείρισης και των ωφελειών της για τους πολίτες, μια συνεχής αναζήτηση των αποτελεσματικότερων τρόπων για τη μείωση των κινδύνων που απειλούν τη φύση και την αύξηση των ωφελειών τις οποίες οι προστατευόμενες περιοχές προσφέρουν στον άνθρωπο*». Επιπλέον, σύμφωνα με τους Σκούλλο κ. συν (2008), ως διαχείριση για τις προστατευόμενες περιοχές ορίζεται «*το σύνολο των ενεργειών και μέτρων που είναι απαραίτητα για την προστασία, οργάνωση και λειτουργία τους και στοχεύουν στην ανάδειξη όλων των αξιών και των λειτουργιών τους (οικολογικών, αισθητικών, ιστορικών, πολιτιστικών, οικονομικών κ.ά.), χωρίς να παραγνωρίζεται ο κύριος στόχος της προστασίας κάθε περιοχής*».

Ακόμη, αναφέρεται ότι ο σχεδιασμός της διαχείρισης είναι, επίσης, μια συνεχής διαδικασία, δυναμική και ευέλικτη και ότι το Σχέδιο Διαχείρισης αποτελεί το κύριο εργαλείο για την διαχείριση μίας περιοχής. Επιπλέον, σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ (1992), τα Σχέδια Διαχείρισης μπορούν να αποτελέσουν αποτελεσματικό μέσο εκπλήρωσης των υποχρεώσεων για την διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών.

Ωστόσο, ο σχεδιασμός αλλά και η άσκηση της διαχείρισης πρέπει να γίνονται σύμφωνα με τη διεθνή προσέγγιση για τη διαχείριση, τις κοινοτικές υποχρεώσεις και το εθνικό θεσμικό και διοικητικό πλαίσιο (Σκόπα, 2012). Ακόμη, για το σχέδιο διαχείρισης πρέπει να συνταχθεί από τα ενδιαφερόμενα μέλη, να εφαρμοστεί για το συγκεκριμένο διάστημα για το οποίο έχει προβλεφθεί και τέλος να αξιολογηθεί ως προς την εφαρμογή του. Αφού γίνει και η αξιολόγηση έρχεται η αναθεώρηση, ώστε να ανταποκρίνεται στις

εξελίξεις και τις ανάγκες του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος για το επόμενο προβλεπόμενο διάστημα (Σκόπα, 2012).

Επιπροσθέτως, αυτό που έχει αποκομισθεί από το διεθνές επίπεδο είναι ότι οι προσπάθειες συστηματικής διαχείρισης συγκεκριμένων προστατευόμενων περιοχών, δεν μπορεί να εφαρμόζονται από κεντρικές υπηρεσίες εθνικής εμβέλειας, αλλά από φορείς οι οποίοι βρίσκονται εντός ή πλησίον της περιοχής που είναι υπό καθεστώς προστασίας και σε συνεχή επαφή με τις τοπικές κοινωνίες (Κατσακιώρη κ. συν., 2008).

Στην Ελλάδα, οι Φορείς Διαχείρισης, είναι αυτοί οι οποίοι σύμφωνα με τη νομοθεσία (ΦΕΚ 207/Α/1999, Ν.2742) μπορούν να ασκήσουν διαχείριση στις προστατευόμενες περιοχές (Βώκου, 2012) και είναι αναγκαία, αν και όχι ικανή συνθήκη, για την αποτελεσματική διαχείριση αυτών (Μπεριάτος, 2009). Οι φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών (ΦΔΠΠ), ως όργανα άσκησης πολιτικής διαχείρισης, έχουν τη ρίζα τους στο Ν.1650/1986, ο οποίος προέβλεψε τη δυνατότητα να ιδρύονται ειδικές υπηρεσίες που έχουν την έδρα τους κοντά στα προστατευόμενα αντικείμενα με σκοπό την αποτελεσματική προστασία και διατήρησή τους (Κουμούτσου & Μπαρνιάς, 2010; Παπακωνσταντίνου & Σμπαρούνης, 2008).

Ο πρώτος ΦΔΠΠ που συστάθηκε στην Ελλάδα, είναι ο Φορέας Διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου, το 1999 (ΦΕΚ 906/Δ/1999, Ν.2742). Έπειτα, ακολούθησε ο ΦΔ του Σχινιά-Μαραθώνα, το 2002, ενώ την ίδια χρονιά συστάθηκαν ακόμη 25 φορείς. Τον τελευταίο φορέα που συστάθηκε αποτέλεσε ο Φορέας Διαχείρισης Τζουμέρκων, Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου. (Βώκου, 2011) Συνολικά, λοιπόν, σήμερα υπάρχουν στην Ελλάδα 28 Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών.

1.6.1. Ελληνική Νομοθεσία-Θεσμικό Πλαίσιο για τους Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών

Σύμφωνα με το Ν.2742/1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», (ΦΕΚ 207/Α/1999, Ν.2742) όπως συμπληρώθηκε με τον Ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 60/Α/2011, Ν.3937), ορίζεται το πλαίσιο διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών της Ελλάδας.

Στο σχετικό θεσμικό πλαίσιο προβλέπεται ότι:

«Οι φορείς Διαχείρισης είναι Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου και μπορούν να επιφορτισθούν με την διαχείριση μίας ή περισσότερων περιοχών» (Βώκου, 2011) και

«Αναθέσεις διαχείρισης, με τις οποίες το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (τέως Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής-Υ.Π.Ε.Κ.Α) παραχωρεί διαχειριστικές αρμοδιότητες σε δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς». Ως διαχειριστικό σχήμα επιλέχθηκε αυτό των φορέων διαχείρισης. (Βώκου, 2011)

Οι Φορείς Διαχείρισης έχουν την αρμοδιότητα να ασκούν διοίκηση και διαχείριση, αλλά δεν έχουν την δυνατότητα να ασκήσουν εκτελεστική εξουσία. (Βώκου, 2012). Έχουν, δηλαδή, «μαλακό υπόβαθρο» όπως αναφέρει η Βώκου (2012) και είναι περισσότερο ενημερωτικού, γνωμοδοτικού, πιστοποιητικού χαρακτήρα, με σκοπό την προώθηση και τον συντονισμό δράσεων και παρεμβάσεων προς τις έκτοτε αρμόδιες αρχές ή σήμανσης του κινδύνου. Όπως, χαρακτηριστικά αναφέρει «ο ρόλος των ΦΔΠΠ

προσομοιάζει περισσότερο με δράση καταλύτη παρά σε δράση πραγματικού διαχειριστή» (Βώκου, 2012).

1.6.2. Αρμοδιότητες Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών

Οι αρμοδιότητες των ΦΔΠΠ καθορίζονται με βάση το Νόμο 2742/1999 (ΦΕΚ 207/Α/1999, Ν.2742, άρθρο 15). Σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία, στην αρμοδιότητα των ΦΔΠΠ υπάγονται :

α) Η κατάρτιση και η ευθύνη της εφαρμογής των κανονισμών διοίκησης και λειτουργίας των προστατευόμενων αντικειμένων, καθώς και των σχεδίων διαχείρισης.

β) Η παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής των κανονιστικών όρων και περιορισμών. Στο πλαίσιο αυτό, οι ΦΔΠΠ μεριμνούν για τη συλλογή, ταξινόμηση και επεξεργασία περιβαλλοντικών στοιχείων και δεδομένων για τις περιοχές ευθύνης τους, καθώς και για τη συγκρότηση και λειτουργία σχετικών βάσεων δεδομένων και τεκμηρίωσης, σύμφωνα και με τα υπάρχοντα εθνικά πρότυπα. Για την άσκηση της λειτουργίας αυτής, οι ΦΔΠΠ συνεργάζονται με το Υπουργείο Περιβάλλοντος, άλλα αρμόδια υπουργεία, Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά κέντρα και ινστιτούτα, μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλους οργανισμούς δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα. Τα ανωτέρω στοιχεία, δεδομένα και πληροφορίες κοινοποιούνται και εντάσσονται στο Εθνικό Σύστημα Πληροφοριών Περιβάλλοντος, που λειτουργεί στο Υπουργείο Περιβάλλοντος.

γ) Η παροχή αιτιολογημένων γνωμοδοτήσεων πριν από την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων των έργων και δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στις περιοχές ευθύνης τους ή των οποίων οι επιπτώσεις επηρεάζουν, άμεσα ή έμμεσα, τις περιοχές αυτές, καθώς και σε κάθε άλλο θέμα για το οποίο ζητείται η γνώμη τους από τις αρμόδιες αρχές.

δ) Η επικουρία των αρμοδίων διοικητικών και δικαστικών αρχών στον έλεγχο της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και των περιβαλλοντικών και πολεοδομικών όρων, που ισχύουν ή επιβάλλονται αντιστοίχως, για έργα ή δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στις περιοχές ευθύνης τους. Για το σκοπό αυτό, οι ΦΔΠΠ εισηγούνται ή αναφέρουν προς τις αρμόδιες αρχές τις πράξεις ή παραλείψεις εκείνες που συνιστούν παράβαση των όρων και περιορισμών που καθορίζονται με τα προεδρικά διατάγματα των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 21 του Νόμου 1650/1986 για τις περιοχές ευθύνης τους. Για τον ίδιο σκοπό, οι ΦΔΠΠ θέτουν στη διάθεση των αρμοδίων αρχών τα αναγκαία μέσα και προσωπικό που απαιτούνται για την εκτέλεση αποφάσεων με τις οποίες επιβάλλονται κυρώσεις ή άλλα μέτρα προστασίας της περιοχής.

ε) Η κατάρτιση μελετών και ερευνών, καθώς και η εκτέλεση τεχνικών ή άλλων έργων, που περιλαμβάνονται στο οικείο σχέδιο διαχείρισης και τα αντίστοιχα προγράμματα δράσης και είναι απαραίτητα για την προστασία, διατήρηση, αποκατάσταση και ανάδειξη των προστατευόμενων αντικειμένων, που εμπίπτουν στην περιοχή ευθύνης τους. Η κατασκευή, επισκευή και συντήρηση των αναγκαίων έργων υποδομής, καθώς και η προμήθεια του αναγκαίου επιστημονικού και τεχνικού εξοπλισμού για την άσκηση των λειτουργιών διαχείρισης.

στ) Η ανάληψη εκπόνησης ή εκτέλεσης εθνικών ή ευρωπαϊκών προγραμμάτων και δράσεων, σχετικών με την περιοχή ευθύνης τους, τα οποία προάγουν ή προβάλλουν τους σκοπούς της διαχείρισης των προστατευόμενων αντικειμένων.

ζ) Η ενημέρωση, εκπαίδευση και κατάρτιση του πληθυσμού σε θέματα αναγόμενα στις αρμοδιότητες και σκοπούς των ΦΔΠΠ, καθώς και την προστασία των περιοχών ευθύνης τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι ΦΔΠΠ μπορούν να ιδρύουν κέντρα πληροφόρησης στην έδρα των προστατευομένων αντικειμένων, να διοργανώνουν προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, καθώς και συνέδρια, ημερίδες, επιμορφωτικά σεμινάρια και άλλες ενημερωτικές εκδηλώσεις, για την προβολή των στόχων και των επιτευγμάτων της διαχείρισης, και να αναλαμβάνουν σχετική εκδοτική δραστηριότητα έντυπης ή και ηλεκτρονικής μορφής.

η) Η προώθηση, υποστήριξη, οργάνωση και εφαρμογή οικοτουριστικών προγραμμάτων, η έκδοση αδειών ξενάγησης και η χορήγηση αδειών επιστημονικής έρευνας και τεχνικών δοκιμών και αναλύσεων εντός των ορίων των προστατευομένων αντικειμένων. Η χορήγηση σήματος ποιότητας και συνεργασίας σε επιχειρήσεις, που δραστηριοποιούνται εντός των προστατευομένων αντικειμένων, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που τίθενται στον κανονισμό διοίκησης και λειτουργίας της προστατευόμενης περιοχής.

θ) Η διαχείριση δημοσίων εκτάσεων, που παραχωρούνται ή μισθώνονται από το ΦΔΠΠ κατά τις κείμενες διατάξεις, καθώς και η ενοικίαση ιδιωτικών εκτάσεων, που περιλαμβάνονται στην περιοχή ευθύνης του, και η πραγματοποίηση σε αυτές των, προβλεπόμενων στον οικείο κανονισμό διοίκησης και λειτουργίας και το σχέδιο διαχείρισης, αναγκαίων παρεμβάσεων.

1.6.3. Συνοπτική παρουσίαση των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών στην Ελλάδα

Οι ΦΔΠΠ που υπάρχουν μέχρι σήμερα στην Ελλάδα είναι 28 και παρουσιάζονται στην συνέχεια:

1. ΦΔ Εθνικού Πάρκου Δάσους Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου
2. ΦΔ Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού-Λουδία-Αλιάκμονα
3. ΦΔ Δέλτα Νέστου Βιστωνίδας Ισμαρίδας
4. ΦΔ Εθνικού Δρυμού Αίνου
5. ΦΔ Εθνικού Δρυμού Οίτης
6. ΦΔ Εθνικού Δρυμού Ολύμπου
7. ΦΔ Εθνικού Δρυμού Παρνασσού
8. ΦΔ Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας
9. ΦΔ Εθνικού Δρυμού Πρεσπών
10. ΦΔ Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς
11. ΦΔ Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Αλοννήσου Βορείων Σποράδων
12. ΦΔ Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου
13. ΦΔ Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου
14. ΦΔ Εθνικού Πάρκου Σχινιά-Μαραθώνα
15. ΦΔ Εθνικών Δρυμών Βίκου-Αώου και Πίνδου
16. ΦΔ Κάρλας-Μαυροβουνίου-Κεφαλόβρυσου Βελεστίνου
17. ΦΔ Καρπάθου-Σαρίας
18. ΦΔ Λίμνης Κερκίνης
19. ΦΔ Λίμνης Παμβώτιδας
20. ΦΔ Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου

21. ΦΔ Λιμνών Κορώνειας-Βόλβης
22. ΦΔ Οροσειράς Ροδόπης
23. ΦΔ Όρους Πάρνωνα & Υγροτόπου Μουστου
24. ΦΔ Στενών & Εκβολών ποταμών Αχέροντα & Καλαμά
25. ΦΔ Τζουμέρκων, Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου
26. ΦΔ Υγροτόπων Αμβρακικού
27. ΦΔ Υγροτόπων Κοτυχίου-Στροφυλιάς
28. ΦΔ Χελμού-Βουραϊκού

Στην συνέχεια παρουσιάζονται οι ΠΠ που διαθέτουν φορέα διαχείρισης (Εικόνα 1):

Εικόνα 1: Προστατευόμενες Περιοχές της Ελλάδας με Φορείς Διαχείρισης
(Πηγή Υποβάθρου: <http://ebooks.edu.gr>)

2. Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και τοπική κοινωνία

Η δημιουργία των προστατευόμενων περιοχών σε πολλές περιπτώσεις προκάλεσε αντιδράσεις και τη δυσaréσκεια του τοπικού πληθυσμού, με πλήθος ερευνών να καταδεικνύουν αυτή τη κατάσταση, τόσο για την Ελλάδα, όσο και για το διεθνή χώρο.

Στις ΠΠ και πιο συγκεκριμένα στα εθνικά πάρκα, οι απόψεις και οι στάσεις του πληθυσμού που κατοικεί στις κοντινές περιοχές με αυτά, αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα ο οποίος φαίνεται να επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας και της διαχείρισης του (Mose and Weixlbaumer, 2007, οπ. αναφ. στους Ανδρέα, Ταμπάκης, Σκαναβή & Τσαντόπουλος, 2012; Schaal, 2009; Xu et al., 2006). Καθίσταται λοιπόν προφανές, οι προστατευόμενες περιοχές θα πρέπει να θεωρούνται ως ένα ενιαίο οικοσύστημα που βρίσκεται σε άρτια συνάρτηση με το γύρω περιβάλλον του (Revermann & Petermann, 2003, οπ. αναφ. στους Ανδρέα κ. συν., 2012).

Ακόμη, έχει διαπιστωθεί ότι συχνά ο τοπικός πληθυσμός έχει αρνητική στάση και εκφράζει αντίδραση στην ίδρυση και τη λειτουργία των προστατευόμενων περιοχών όταν τίθενται σε αυτόν περιορισμοί και απαγορεύσεις που συνδέονται με τις οικονομικές δραστηριότητές του (Schenk, 2007, οπ. αναφ. στους Ανδρέα κ. συν., 2012; Stoll-Kleemann, 2001). Σύμφωνα με τους Vedeld et al. (2012), στην μελέτη τους που έγινε στο Εθνικό Πάρκο Mikumi στην Τανζανία, η απαγόρευση κάποιων δραστηριοτήτων και οι περιορισμοί οδηγούν στη στέρηση των δικαιωμάτων του τοπικού πληθυσμού για την εξοικονόμηση των προς το ζην, με αποτέλεσμα τη δημιουργία συγκρούσεων, σε κάποιες περιπτώσεις σοβαρών, μεταξύ των ομάδων συμφερόντων, αλλά και την οικονομική υποβάθμιση των ίδιων των προστατευόμενων περιοχών (Hernández-Ramírez, Beltrán-Morales, Villarreal-Colmenares & Ortega-Rubio, 2008; Vedeld et al., 2012). Ενδεικτικά, κάποιες από τις σοβαρές συγκρούσεις ήταν η απομάκρυνση του τοπικού πληθυσμού από συγκεκριμένες θέσεις, ο αποκλεισμός από την εκμετάλλευση φυσικών πόρων ή η απαγόρευση πρόσβασης σε κάποιες εκτάσεις που εντάσσονται σε ζώνες απόλυτης προστασίας (Adams & Hutton, 2007).

Και στην Ελλάδα οι σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι σε ορισμένες περιοχές υπάρχουν σχετικές συγκρούσεις και είναι εμφανής η δυσaréσκεια της τοπικής κοινωνίας. Η έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους φορείς διαχείρισης και τη διοίκηση των προστατευόμενων περιοχών, η μη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στις διαδικασίες διαμόρφωσης του πλαισίου προστασίας, της εφαρμογής και του ελέγχου, καθώς και η απουσία κινήτρων που θα συνέβαλλαν στην αποδοχή του καθεστώτος προστασίας, φαίνεται να αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν στην ομαλή συνεργασία των εμπλεκόμενων (Παπαδημητρίου, 2012). Σύμφωνα με τους Ανδρέα κ. συν. (2012), οι κάτοικοι γύρω από τις προστατευόμενες περιοχές των Εθνικών Πάρκων Δαδιάς και Δέλτα Έβρου, φαίνεται να κατανοούν την ίδρυση του καθεστώτος για τις προστατευόμενες περιοχές, αλλά και να αντιλαμβάνονται τις έννοιες της προστασίας και της ανάπτυξης ως δύο αλληλένδετες έννοιες. Ωστόσο, και σε αυτές τις περιοχές, όπως και στην προστατευόμενη περιοχή της λίμνης Βιστωνίδας, φαίνεται ότι οι παράγοντες (π.χ. περιορισμοί με αρνητικές συνέπειες στις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων, απουσία κινήτρων, έλλειψη εμπιστοσύνης προς την διοίκηση) που επηρεάζουν την εύρυθμη συνεργασία των κατοίκων με τους φορείς επιβεβαιώνονται ως τροχοπέδη στην ομαλή συνεργασία της τοπικής κοινωνίας με τους αρμόδιους φορείς (Παπαδημητρίου, 2012).

Επιπλέον, η έλλειψη ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας από τους αρμόδιους φορείς μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις, αλλά και περιβαλλοντική υποβάθμιση της

περιοχής. Σύμφωνα με τη Βώκου (2011), μεγαλύτερο ποσοστό από το 40% των ελληνικών ΦΔΠΠ από το 2000 έως το 2010, ασχολούνται σπάνια ή καθόλου με την ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας. Ακόμη, αναφέρει ότι οι τοπικές κοινωνίες δεν έχουν κατανοήσει τον ρόλο των ΦΔΠΠ ούτε έχουν αποδεχθεί τις ΠΠ, με ελάχιστες ωστόσο εξαιρέσεις (Βώκου, 2011). Σε κάποιες περιπτώσεις, μάλιστα, έχει βρεθεί ότι ένας σημαντικός αριθμός κατοίκων δεν γνωρίζουν καν ότι οι περιοχές βρίσκονται υπό καθεστώς προστασίας (Hernández-Ramírez et al, 2008; Ormsby & Kaplin, 2005).

Η μη αλληλεπίδραση των κατοίκων της περιοχής με τους αρμόδιους φορείς οφείλεται και σε άλλους παράγοντες. Για παράδειγμα, οι Ormsby & Kaplin (2005) στη μελέτη τους που έγινε στο Εθνικό Πάρκο Masoala στην Μαδαγασκάρη, αναφέρουν ότι ένας παράγοντας που επηρεάζει τις αντιλήψεις των κατοίκων για την ΠΠ είναι η ιστορία της διαχείρισης του πάρκου, δηλαδή πώς διοικούνταν το πάρκο, από ποιους, υπό ποιο καθεστώς, κατά το παρελθόν. Θα ήταν σκόπιμο, στην συγκεκριμένη φάση να τονιστεί ότι και τα προσωπικά οφέλη που εισπράττουν τα άτομα ως ντόπιοι, αλλά και ως επισκέπτες, επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους για την ΠΠ (Ormsby & Kaplin, 2005). Ακόμη, η ηλικία έχει αποδειχθεί καθοριστικός παράγοντας στη διαμόρφωση στάσεων για τις ΠΠ. Άτομα νεαρής ηλικίας φαίνεται να είναι πιο ευέλικτα και παρουσιάζουν αυξημένη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, η οποία όμως δεν συνοδεύεται απαραίτητα από ενεργό συμμετοχή για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων (Dimitrakopoulos et al., 2010; Trakolis, 2001; Moorman, 2006).

Όπως αναφέρει ο Παπαδημητρίου (2012) *«Η αρτιότητα του θεσμικού πλαισίου δεν εξασφαλίζει από μόνη της την επιτυχία ενός προγράμματος προστασίας περιβάλλοντος, αντίθετα, αυτή εξαρτάται από ένα σημαντικό πλήθος οικονομικών, τεχνικών, πολιτικών και κοινωνικών παραμέτρων»*. Αυτό συν τοις άλλοις, σημαίνει, ότι για την αποτελεσματική προστασία των προστατευόμενων περιοχών απαιτείται συνεργασία των κατοίκων της τοπικής κοινωνίας με τους αρμόδιους φορείς προστασίας (Dimitrakopoulos et al., 2010). Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την παροχή κινήτρων στους κατοίκους των περιοχών (Παπαδημητρίου, 2012), με την ενασχόληση των φορέων με τα ζητήματα της τοπικής κοινωνίας, και κυρίως των ατόμων που ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα (Kleftoyanni, Abakoumkin, & Vokou, 2011), αλλά και με την προβολή των προγραμμάτων που υλοποιούν οι φορείς, στα μέσα ενημέρωσης, ως ευκαιρίες μάθησης για τους ενδιαφερόμενους (Dikou, & Dionysopoulou, 2012). Ακόμη, η ενημέρωση των κατοίκων, η ανάπτυξη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Leitinger, Walde, Bottarin, Tappeiner, & Tappeiner, 2010; Mifsud & Verret, 2015) αλλά και η ανάπτυξη του τουρισμού σκιαγραφούνται ως απαραίτητα μέτρα για τη διασφάλιση της συνεργασίας και με απώτερο σκοπό την προστασία της περιοχής.

Εν κατακλείδι, τα οφέλη των κατοίκων των γειτονικών με τα πάρκα περιοχών είναι πολλά και γίνονται γνωστά από την αλλαγή των στάσεων και των αντιλήψεων τους από την πρώτη κιόλας επίσκεψη στην περιοχή (Moorman, 2006).

3. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε Προστατευόμενες Περιοχές

Η αναγκαιότητα αλληλεπίδρασης των κατοίκων που ζουν κοντά στις προστατευόμενες περιοχές και των αρμόδιων φορέων διαχείρισης καθιστά την περιβαλλοντική εκπαίδευση των κατοίκων αναγκαία πρακτική, ώστε να κατανοήσουν περισσότερα για τις περιοχές αυτές, αλλά και για τα καθεστώτα προστασίας που διέπουν κάθε περιοχή. Από την άλλη όμως πρέπει να προσθέσουμε ότι και τα στελέχη των φορέων, στο πλαίσιο σχεδιασμού και υλοποίησης ενός προγράμματος περιβαλλοντικής

εκπαίδευσης, έχουν την ευκαιρία να αφουγκραστούν και ενσωματώσουν κατάλληλα τις θέσεις και τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, διαμορφώνοντας έτσι πιο ολοκληρωμένα και αποτελεσματικά μέτρα προστασίας της περιοχής. Όπως σημειώθηκε και παραπάνω, στις αρμοδιότητες των ΦΔΠΠ είναι η ενημέρωση, η κατάρτιση και η εκπαίδευση των ανθρώπων. Η εκπαίδευση αυτή εντάσσεται βέβαια στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης για την αειφορία.

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ) και η εκπαίδευση για την αειφορία είναι πολυδιάστατες έννοιες και σαφώς είναι δύσκολο να οριστούν. Σύμφωνα με την Φλογαίτη (2006), η εκπαίδευση για την αειφορία θεωρείται το μέσο που προάγει την αυτονομία και την διάπλαση των πολιτών οι οποίοι αναζητούν νοήματα, αναπτύσσουν τις ικανότητές τους, αποφασίζουν αλλά και νοηματοδοτούν στην έννοια της αειφορίας. Παράλληλα, η ΠΕ αναφέρεται στην εκπαίδευση στο περιβάλλον, εξελίσσεται μέσα σε αυτό και γίνεται υπέρ αυτού (Σκούλλος, 2008). Οι στόχοι της ΠΕ, όπως αναφέρουν οι Κατσακιώρη, Φλογαίτη, & Παπαδημητρίου (2008), είναι οι εξής:

- Η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά προβλήματα.
- Η εφαρμογή μιας ολιστικής θεώρησης για την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και οικολογική αλληλεξάρτηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων.
- Η δημιουργία ευκαιριών, ώστε κάθε άτομο να αποκτήσει γνώσεις και αξίες, να αναπτύξει ενδιαφέρον και να υιοθετήσει στάσεις φιλικές προς το περιβάλλον.
- Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- Η διαμόρφωση νέων προτύπων συμπεριφοράς σε ατομικό, ομαδικό και κοινωνικό επίπεδο, σε σχέση με το περιβάλλον.
- Η ενεργός συμμετοχή των πολιτών στην επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τους Pooley & O'Connor (2000) τα προγράμματα ΠΕ στοχεύουν στην αλλαγή περιβαλλοντικής συμπεριφοράς μέσω της ανάπτυξης της γνώσης σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον. Οι ΦΔΠΠ πρέπει, όπως προαναφέρθηκε, να υλοποιούν προγράμματα και δραστηριότητες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα άτομα που σχετίζονται με την ΠΠ και οποιονδήποτε άλλο ενδιαφέρει. Η μορφή της ΠΕ που αναπτύσσεται από τους ΦΔΠΠ εντάσσεται στο πλαίσιο της μη τυπικής διαδικασίας μάθησης και εκπαίδευσης.

Ωστόσο, η μορφή μάθησης που παρέχεται από τους ΦΔΠΠ, δεν είναι σαφώς οριοθετημένη. Άλλοτε αναφέρεται ως μη τυπική, άλλοτε ως άτυπη. Η παρούσα μελέτη θα ασχοληθεί, ωστόσο, με τη μη τυπική μάθηση γιατί, όπως τεκμηριώνεται παρακάτω, θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει καλύτερα την διαδικασία της ΠΕ σε ΠΠ.

3.1. Μη τυπική Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Η μη τυπική μάθηση (non formal learning) είναι μια μορφή μάθησης, με την οποία το άτομο/αποδέκτης αποφασίζει από μόνου του ότι θέλει να μάθει κάτι, αλλά και τι είναι αυτό που θέλει να μάθει. Όμως, το άτομο αυτό, χρειάζεται την συμβολή τρίτων ώστε να οδηγηθεί στην μάθηση (Mocker & Spear, 1982). Σύμφωνα με τους Jeffs & Smith (1999, οπ. αναφ. στην Παγγέ, 2005), η μη τυπική μάθηση είναι οποιαδήποτε οργανωμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος (εγκύκλια εκπαίδευση), που απευθύνεται σε συγκεκριμένους εκπαιδευομένους και με καθορισμένους εκπαιδευτικούς στόχους.

Εναλλακτικά, οι Κασσιμάτης, Μαρνελάκης & Αρμπουνιώτη (2007) παρουσιάζουν την πιο γνωστή οριοθέτηση της μη τυπικής εκπαίδευσης όπως παρουσιάστηκε από τους Combs, Prosser & Ahmed (1973). Σύμφωνα με αυτούς μη τυπική εκπαίδευση «μπορεί να θεωρηθεί κάθε οργανωμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός του καθιερωμένου τυπικού συστήματος- είτε λειτουργώντας μεμονωμένα είτε ως σημαντικό γνώρισμα κάποιας ευρύτερης δραστηριότητας- που στοχεύει στην εξυπηρέτηση συγκεκριμένης ομάδας μαθητευομένων και έχει ως αντικειμενικό στόχο την μάθηση».

Οπότε, η περιβαλλοντική εκπαίδευση που καλούνται οι φορείς διαχείρισης να υλοποιήσουν, εντάσσεται στο πλαίσιο της μη τυπικής μάθησης, έχει συγκεκριμένη στοχοθεσία και στοχευόμενο κοινό.

Για την υλοποίηση ενός προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης πρέπει πρώτα να γίνει ο κατάλληλος σχεδιασμός από τους αρμόδιους για την υλοποίησή του. Σύμφωνα με τους Demnati, Allache, & Ernoul (2015), πριν την εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα πρέπει να υπάρξει και κατάλληλος προσδιορισμός (οριοθέτηση) των πληθυσμών στους οποίους απευθύνονται. Αυτό είναι απαραίτητο διότι διαφορετικοί πληθυσμοί, δηλαδή ομάδες-στόχοι, αντιλαμβάνονται αλλά και χρησιμοποιούν τους φυσικούς πόρους με διαφορετικούς τρόπους και, επομένως, πρέπει να προσεγγιστούν και εκπαιδευτούν διαφορετικά. Δηλαδή, για ένα επιτυχημένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα αναπτύξει την ευαισθητοποίηση του κοινού για την προστασία της ΠΠ, δεν αρκεί μόνο η επιλογή του κατάλληλου πληθυσμού. Απαιτείται επίσης να επιλεχθούν η κατάλληλη μέθοδος και τα καταλληλότερα θέματα τα οποία πρέπει να προσεγγιστούν με τους διαφόρους πληθυσμούς-στόχους στους οποίους απευθύνονται (Demnati et al., 2015). Δηλαδή, θα πρέπει να γίνει και η εκτίμηση των περιβαλλοντικών γνώσεων των συμμετεχόντων (Porfirio, Sarmiento & Fonseca, 2014). Για παράδειγμα, διαφορετικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα υλοποιηθεί σε έναν πληθυσμό που ασχολείται με τη γεωργία και χρησιμοποιεί συστηματικά φυτοφάρμακα, χημικά φάρμακα και μηχανήματα, από έναν πληθυσμό που ασχολείται με την γεωργία, αλλά με χειρωνακτική εργασία χωρίς την χρήση φυτοφαρμάκων.

Συμπερασματικά, θα ήταν ορθό να ειπωθεί ότι η ανάπτυξη μιας τυπολογίας των πληθυσμών-στόχων μπορεί να μειώσει το χάσμα μεταξύ πληθυσμού και αρμοδίων για την διαχείριση της περιοχής, αλλά και να αποτελέσει ένα χρηστικό εργαλείο για τους διαχειριστές των εκάστοτε περιοχών, ώστε να υλοποιούν διαδικασίες και δράσεις για την λήψη των αποφάσεων που έχουν στόχο την υποστήριξη της διατήρησης της ΠΠ (Demnati et al., 2015).

Ακόμη, οι Zorrilla-Pujana and Rossi (2016) ανέπτυξαν ένα σύνολο δεικτών για την ΠΕ προκειμένου να αξιολογεί τον βαθμό απόκρισης ενός προγράμματος ΠΕ σε σχέση με τους σκοπούς της ΠΠ. Οι δείκτες αυτοί σχεδιάστηκαν έτσι ώστε να είναι χρήσιμοι και εύχρηστοι από τους επαγγελματίες των πάρκων και είναι οι εξής πέντε:

- Αξιοποίηση της γνώσης: Σύμφωνα με αυτόν το δείκτη δημιουργούνται ομάδες για τα προγράμματα ΠΕ που έχουν κοινά στοιχεία γνώσεων,
- Αλληλεγγύη-συσχέτιση: Αναφέρεται στη συνοχή των εκπαιδευτικών δράσεων με τους καθορισμένους στόχους.
- Ποιότητας συμμετοχής: Σχεδιάστηκε για να μετρά την εκτίμηση των προτεραιοτήτων ώστε να συμπεριλαμβάνονται οι ενδιαφερόμενοι σύμφωνα με τους στόχους διατήρησης και συμμετοχής στις διαδικασίες της ΠΕ.
- Υλοποίηση προγραμμάτων: Αξιολογεί την πρόοδο της ΠΕ στις ΠΠ αλλά και την πρόοδο του προγράμματος σε σχέση με τα άλλα προγράμματα που υλοποιούνται.

- Συνέχιση της διαδικασίας της ΠΕ: Με αυτόν το δείκτη ελέγχεται αν το άτομο που ορίστηκε να υλοποιήσει το πρόγραμμα ΠΕ είναι ικανό για μονιμοποίηση σε αυτό το ρόλο.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν συστατικά στοιχεία της συνολικής διαδικασίας σχεδιασμού και υλοποίησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που έχει ως απώτερο στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού προς την κατεύθυνση της προστασίας και διατήρησης μιας ΠΠ. Ωστόσο αυτή η διαδικασία, προκειμένου να είναι ολοκληρωμένη, πρέπει να εμπεριέχει και άλλα βήματα- στοιχεία. Πιο συγκεκριμένα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα βασικά βήματα για τον προγραμματισμό και την οργάνωση ενός προγράμματος ΠΕ είναι τα ακόλουθα (Jacobson, 1999):

1. Σχεδιασμός
 - Ανάλυση οργανωτικής αποστολής και στόχων
 - Προσδιορισμός του κοινού/πληθυσμού στόχου
 - Καθορισμός συγκεκριμένης στοχοθεσίας
 - Προσδιορισμός μέσων και περιορισμών
 - Αξιολόγηση πιθανών προσεγγίσεων και δραστηριοτήτων
2. Υλοποίηση
 - Δοκιμή εργαλείων και μηνυμάτων
 - Βελτίωση και εφαρμογή συγκεκριμένων δραστηριοτήτων
 - Παρακολούθηση και ολοκλήρωση του προγράμματος επικοινωνίας
3. Αξιολόγηση
 - Σύγκριση αποτελεσμάτων με στόχους
 - Λήψη αποφάσεων σχετικά με τις αλλαγές του προγράμματος και την συνέχιση του.

3.2. *Μορφές και παραδείγματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε Προστατευόμενες Περιοχές στον διεθνή χώρο*

Η μη τυπική μορφή μάθησης στοχεύει σε ένα ευρύτερο φάσμα κοινού που υπάρχει έξω από τα όρια του εκπαιδευτικού συστήματος (Ham & Krumpke, 1996) και χρησιμοποιεί ένα ευρύ φάσμα μέσων επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της υλοποίησης προγραμμάτων στο πεδίο των προστατευόμενων περιοχών (Black, 2013). Παρακάτω αναφέρονται μερικά παραδείγματα προγραμμάτων υλοποίησης ΠΕ, όπως εμφανίζονται στην διεθνή βιβλιογραφία.

Στην Αφρικανική ήπειρο και συγκεκριμένα στην Τανζανία, βρίσκεται το CHICOP's το οποίο αποτέλεσε το πρώτο θαλάσσιο πάρκο που βρισκόταν υπό ιδιωτική διαχείριση. Σε αυτό λαμβάνουν χώρα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, στα οποία εμπλέκεται το ένα τρίτο του προσωπικού του πάρκου. Οι ομάδες-στόχοι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης την οποία παρέχουν είναι οι αλιείς, οι κάτοικοι των κοντινών με το πάρκο περιοχών, κυβερνητικοί αξιωματούχοι, εκπαιδευτικοί, μαθητές, φορείς του τουρισμού, επισκέπτες αλλά και το ευρύ κοινό (Nordlund, Kloiber, Carter, & Riedmiller, 2013). Επιπλέον, όλο το προσωπικό του πάρκου λαμβάνει εξειδικευμένη εκπαίδευση για την οικολογία του υφάλου, του δάσους, για την Αγγλική γλώσσα, την εκμάθηση της οργάνωσης και υλοποίησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας κ.ά. (Nordlund et al., 2013). Παράλληλα, στο Κέντρο Επίσκεψης του νησιού υπάρχει μία τάξη στην οποία υλοποιούνται δωρεάν προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με μία πληθώρα υλικών και διαδραστικών εργαλείων σχετικά με την διατήρηση των θαλάσσιων φυσικών πόρων. Ακόμη, υπάρχει μία παλιρροιακή πισίνα που βοηθάει τους

επισκέπτες να μάθουν να κολυμπούν με αναπνευστήρα, ώστε να μπορούν να εξερευνήσουν τα θαλάσσια μονοπάτια και να ανακαλύψουν τον υποβρύχιο κόσμο (Nordlund et al., 2013).

Λίγο πιο βόρεια, στην Ασία και συγκεκριμένα στην Τουρκία υλοποιήθηκε ένα οικολογικό πρόγραμμα σε ΠΠ κατά την περίοδο 1999-2008. Το πρόγραμμα ονομάστηκε «Ecology-Based Environmental Education in the National Parks» και είχε στόχο να καλύψει κάποια θέματα, όπως η χλωρίδα και η πανίδα της περιοχής, η αξία της βιολογικής ποικιλότητας στην θάλασσα, δραστηριότητες για την προστασία της άγριας πανίδας κ.ά. Ο πληθυσμός στον οποίο απευθυνόταν το πρόγραμμα ήταν δάσκαλοι που δούλευαν για το Υπουργείο Παιδείας, καθοδηγητές προσκόπων, αλλά και ερευνητές, μεταπτυχιακοί και διδακτορικοί φοιτητές. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν στο πρόγραμμα διέφεραν από τις κλασσικές μεθόδους διδασκαλίας και εστίασαν στην πειραματική μέθοδο, στην συμμετοχική μέθοδο με την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων και την χρήση ερωτήσεων από τους ίδιους (Soykan, 2009).

Σε κάποιες προστατευόμενες περιοχές υλοποιούνται προγράμματα ΠΕ για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), όπως για παράδειγμα το WWF στο Νεπάλ. Το WWF στο Νεπάλ, σε συνεργασία με διάφορους τοπικούς φορείς, διοργανώνει προγράμματα με στόχο την καλλιέργεια ικανοτήτων σε περιβαλλοντικούς συλλόγους για την ανάπτυξη της μη τυπικής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, δηλαδή πώς θα σχεδιάζουν και θα υλοποιούν προγράμματα μη τυπικής ΠΕ (Shrestha, 2015).

Στην Κούβα και συγκεκριμένα στο Alexander von Humboldt National Park, τα προγράμματα ΠΕ που εφαρμόστηκαν ήταν σεμινάρια και συναντήσεις με τον τοπικό πληθυσμό και κυρίως τους αγρότες που εκμεταλλεύονται περιοχές του πάρκου, αλλά και συναντήσεις με τον δήμο στις οποίες μπορούσαν οι διαχειριστές και οι αγρότες να συζητήσουν τα προβλήματά τους. Ακόμη, γινόταν απευθείας διάλογοι με τους αγρότες αλλά και παρουσιάσεις περιβαλλοντικών θεμάτων στα σχολεία της περιοχής (Wezel & Bender, 2002).

Άλλες μορφές ΠΕ που έχουν εφαρμοστεί σε ΠΠ είναι, επιπλέον, η παρουσίαση ενός ντοκιμαντέρ σχετικά με θέματα που αφορούν την ΠΠ, διαδραστική έκθεση που χρησιμοποιεί τέσσερεις στρατηγικές, όπως ελεύθερο σχέδιο, παρουσίαση αφισών, διαγράμματα, αλλά παιχνίδια και επισκέψεις σε χώρους με ιδιαίτερη σημασία μέσα στις ΠΠ (Callisto et al., 2011).

Σε δύο θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές στις Φιλιππίνες, η υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ είναι μέρος των αρμοδιοτήτων και των δραστηριοτήτων των φορέων που είναι υπεύθυνοι για τις περιοχές αυτές. Τα προγράμματα που υλοποιούνται είναι «επικεντρωμένα στο πρόβλημα» και «προσανατολισμένα στην δράση» εστιάζοντας στην οργάνωση, εκπαίδευση και ενημέρωση της κοινότητας. Ακόμη, τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν τυπικές τεχνικές εκπαίδευσης, όπως παραδοσιακές δραστηριότητες με ακροατήρια, άτυπες μεθόδους προσανατολισμένες στην προσωπική επικοινωνία γύρω από συγκεκριμένα προβλήματα και μεθόδους ή τον συνδυασμό και των δύο (Pietri et al., 2009). Αναφορικά έγιναν επιμορφωτικά προγράμματα που απευθύνονται σε τοπικούς ηγέτες, ενημερωτικές, εκπαιδευτικές και επικοινωνιακές καμπάνιες και επισκέψεις σε διάφορες θαλάσσιες ΠΠ της χώρας (Pietri et al., 2009).

Σε κάποιες περιπτώσεις πραγματοποιείται ΠΕ υπό το πρίσμα της άτυπης μάθησης. Για παράδειγμα, μια άτυπη μορφή περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που χρησιμοποιείται

συχνά σε πολλές προστατευόμενες περιοχές είναι η εγκατάσταση σε διάφορα σημεία ενημερωτικών πινακίδων με εκπαιδευτικό περιεχόμενο. Οι πινακίδες αυτές είναι τοποθετημένες σε σημεία τέτοια, όπου οι επισκέπτες σίγουρα θα δουν και το περιεχόμενο τους είναι ενημερωτικό, πληροφοριακό και εκπαιδευτικό. Παρόλα αυτά η έρευνα έχει αποδείξει ότι οι ενημερωτικές πινακίδες δεν συμβάλουν ιδιαίτερα στην ενίσχυση της γνώσης (Booth, Gaston, & Armsworth, 2009), αλλά και ότι δεν είναι αποτελεσματικές στη σύλληψη της προσοχής των επισκεπτών (Martin, Momtaz, Jordan, & Moltschaniwskyj, 2015).

Επιπλέον, η τυπική μορφή μάθησης λαμβάνει πολλές φορές χώρα στις προστατευόμενες περιοχές. Αυτή η μορφή μάθησης μπορεί να γίνει στις προστατευόμενες περιοχές, με δραστηριότητες που απευθύνονται σε μαθητές και υλοποιούνται έξω από τα πλαίσια της σχολικής τάξης, κοντά και μέσα στο φυσικό περιβάλλον, η οποία συνάδει πάντα με το αναλυτικό πρόγραμμα της χώρας που αναφέρεται (Black, 2013).

3.2.1. Οφέλη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στις Προστατευόμενες Περιοχές

Πλήθος ερευνών έχει αναδείξει το πόσο ωφέλιμη είναι η διεξαγωγή προγραμμάτων ΠΕ τόσο για τις ίδιες τις προστατευόμενες περιοχές, όσο και για τους ανθρώπους που λαμβάνουν μέρος σε αυτά τα προγράμματα. Τα οφέλη που παρουσιάζονται από τα προγράμματα αυτά μπορεί να είναι άμεσου ή δυνητικού χαρακτήρα (Pietri et al., 2009). Τα αποτελέσματα που θα αναφερθούν στην συνέχεια, προήλθαν από έρευνες οι οποίες αξιολόγησαν την επιτυχία προγραμμάτων ΠΕ που υλοποιήθηκαν σε προστατευόμενες περιοχές.

Πρωτίστως, θα πρέπει να ειπωθεί ότι οι άνθρωποι που έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα ΠΕ είναι πιο πιθανό να εκφράσουν μια θετική στάση απέναντι στους στόχους για τη διατήρηση των ΠΠ σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν συμμετάσχει ποτέ και σε κανένα πρόγραμμα ΠΕ. Σε κάποιες περιπτώσεις, το μορφωτικό υπόβαθρο των συμμετεχόντων φάνηκε να παίζει ρόλο στην αλλαγή γνώσεων και στάσεων (Shrestha, 2015).

Πιο αναλυτικά, τα προγράμματα επηρεάζουν αποτελεσματικά τις αντιλήψεις των ατόμων για θέματα σχετικά με την προστατευόμενη περιοχή (Madin & Fenton, 2004; Leisher et al., 2012; Marion & Reid, 2007). Δηλαδή, τα άτομα μετά την ΠΕ είναι σε θέση να γνωρίζουν περισσότερα για την αξία της ΠΠ, να αναγνωρίζουν ζωικά και φυτικά είδη που υπάρχουν σε αυτή και είναι υπό καθεστώς προστασίας, αλλά και να αντιλαμβάνονται την αξία της φυσική και πολιτιστικής κληρονομιάς της ΠΠ (Vasconcelos et al., 2013).

Μακροπρόθεσμα, η αλλαγή γνώσεων και στάσεων, μπορεί να επιφέρει περισσότερη περιβαλλοντική προστασία και λιγότερη παραβατικότητα στους κανονισμούς της ΠΠ (Leisher et al., 2012) από τους ανθρώπους που ασχολούνται κυρίως με τον πρωτογενή τομέα παραγωγής και οι οποίοι, αρκετές φορές, εξαρτώνται από τις ΠΠ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει μία έρευνα που έγινε στην Ασία σε τρεις ΠΠ και έδειξε ότι η συμμετοχή των κατοίκων σε προγράμματα ΠΕ συνέλβαλε στην ανάπτυξη θετικής συμπεριφοράς απέναντι στην υποστήριξη της φύλαξης της ΠΠ για την καταπολέμηση της λαθροθηρίας (Shrestha, 2015).

Ωστόσο, μερικά προγράμματα ΠΕ αν και καταφέρνουν να ασκήσουν επιρροή στις περιβαλλοντικές γνώσεις των ατόμων που τα παρακολουθούν, η βελτίωση των γνώσεων μπορεί να έχει αντίκτυπο στην προστασία της περιοχής (Graziani, Cabral, &

Santana, 2013). Αυτό σημαίνει ότι ενώ φαίνεται να αλλάζουν οι φιλοπεριβαλλοντικές γνώσεις, δεν υπάρχει μεταβολή στις φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις των ατόμων (Graziani et al., 2013). Ωστόσο, αυτό εξηγείται σε έναν βαθμό από το γεγονός ότι τα άτομα που διατηρούν προκαταλήψεις για τις ΠΠ είναι πιο δύσκολο να αλλάξουν γνώσεις, αλλά κυρίως στάσεις μετά από προγράμματα ΠΕ. Για παράδειγμα, άτομα νεότερη ηλικίας μπορούν πιο εύκολα να αλλάξουν φιλοπεριβαλλοντική γνώμη από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (Leisher et al., 2012). Έχει, παράλληλα, παρατηρηθεί ότι συμμετέχοντες σε προγράμματα ΠΕ είναι πιθανό να εμπλακούν σε δραστηριότητες ενάντια στην διατήρηση της βιοποικιλότητας και προστασία των ειδών της ΠΠ, όπως για παράδειγμα συνέχιση της εκμετάλλευσης των δασών (Shrestha, 2015).

Συμπερασματικά, δεν θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί ότι εάν τα προγράμματα έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί σωστά, μπορούν να αποτελέσουν μια πολύτιμη επένδυση για τις ΠΠ με μακροπρόθεσμη επιτυχία (Shrestha, 2015). Ιδιαίτερα όταν συνδεθούν με ισχυρή διάχυση πληροφοριών, έχουν την δυνατότητα να βελτιώσουν ουσιαστικά τόσο τη φυσική όσο και την κοινωνική επιτυχία του θεσμού των ΠΠ (Pietri et al., 2009).

3.3. Διεξαγωγή προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης υπό το πρίσμα του τουρισμού

Ο τουρισμός είναι μία πρακτική που μπορεί να αξιοποιηθεί για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας κοινωνία, μιας περιοχής αλλά και μιας χώρας ολόκληρης (Arsenijevic & Bohanec, 2008). Τα τελευταία χρόνια, όμως, έχει εμφανισθεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον προς τον οικοτουρισμό, τον συνδυασμό δηλαδή της προστασίας της φύσης και του τουρισμού. Έτσι, ο οικοτουρισμός συνδυάζει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με την προστασία της φύσης. Συνεπώς, υπό αυτό το πρίσμα η περιβαλλοντική προστασία και η ανάπτυξη δεν είναι έννοιες ασυμβίβαστες.

Σύμφωνα με τον Φωτίου (2002), ο οικοτουρισμός είναι «ένα κλασσικό παράδειγμα “αιφώρου ανάπτυξης” και σύζευξης της ανάπτυξης με την προστασία της φύσης» και «ο οικοτουρισμός όχι μόνο σέβεται το φυσικό περιβάλλον αλλά συμβάλλει, με τη διάθεση των πόρων που αντλούνται από την ενάσκησή του στη διατήρηση, ανόρθωση ακόμη και αποκατάσταση του, ενώ παράλληλα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη απομακρυσμένων και συνήθως φτωχών περιοχών, όπως είναι οι προστατευόμενες περιοχές».

Σε κάποιες προστατευόμενες περιοχές χρησιμοποιείται ο οικοτουρισμός ως πρακτική και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των αρμοδιοτήτων τους. Στον διεθνή χώρο πολλές είναι οι αναφορές για την διεξαγωγή προγραμμάτων οικοτουρισμού σε προστατευόμενες περιοχές (Ars, 2014; Arsenijevic & Bohanec, 2008; Chizhova, Kirillov, & Slipenchuk, 2016; Bancheva, 2015). Στα πλαίσια των προγραμμάτων αυτών υλοποιούνται περιβαλλοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν στόχο να παρέχουν εμπειρίες υψηλής ποιότητας στον επισκέπτη αλλά και στους κατοίκους κοντά ή μέσα στις ΠΠ, αποφεύγοντας ή ελαχιστοποιώντας τις αρνητικές συνέπειες στις ΠΠ. Αποτελέσματα μελετών επιβεβαιώνουν ότι οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι χρήσιμες για τους τουρίστες που συμμετέχουν στα προγράμματα που πραγματοποιούνται (Bancheva, Petrova & Kitanova, 2014).

Ακόμη, ο τουρισμός συνδυάζεται και με τις καλοκαιρινές διακοπές μαθητών έχοντας την μορφή του εναλλακτικού τουρισμού. Σύμφωνα με την μελέτη της Bancheva (2015) που διεξήχθη στο εθνικό πάρκο ‘Vratchansky Balkan’, και σε αυτή την μορφή τουρισμού (εναλλακτικός), η διδακτική αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων είναι

εμφανής και οι μαθητές φαίνεται να ικανοποιούνται από την επαφή τους με τη φύση και με τις διαδικασίες μάθησης. Έντονη είναι και η επιθυμία τους να προτείνουν αυτή τη μορφή τουρισμού και σε άλλους συνομηλίκους τους.

Παράλληλα, η ελληνική νομοθεσία με το Νόμο 3937/2011 (άρθρο 7, παράγραφος 3) έρχεται να καθιερώσει την διεξαγωγή οικοτουριστικών προγραμμάτων από τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών ως αρμοδιότητά τους. Επιπροσθέτως, ο τουρισμός αποτελεί ένα από τα κύρια μέσα χρηματοδότησης και λειτουργίας των ΦΔΠΠ και παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξή τους (Φωτίου, 2002).

Καλό είναι παράλληλα να είναι εμφανής ο διαχωρισμός του τουρισμού από τον οικοτουρισμό. Ο δεύτερος, όπως προαναφέρθηκε, έχει ως στόχο πέρα από την αναψυχή και την προστασία του περιβάλλοντος. Σημαντικό κρίνεται όμως το γεγονός ότι ο μη ελεγχόμενος τουρισμός θα πρέπει να περιορίζεται από την προστασία της ΠΠ (Κατσακιώρη κ. συν., 2008). Χαρακτηριστική είναι η μελέτη των Herrera-Silveira, Cebrian, Hauxwell, Ramirez-Ramirez & Ralph (2010) στην οποία γίνεται λόγος για τις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, στο θαλάσσιο εθνικό πάρκο και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή στην οποία είναι πιο αναπτυγμένος ο τουρισμός, τα φύκη, δηλαδή η χλωρίδα της περιοχής, είναι λιγότερα, μεγαλώνουν με πιο αργούς ρυθμούς και εμφανίζουν περισσότερα επίφυτα. Ακόμη, είναι πολύ πιθανό να αυξηθούν οι ζημιές αν δεν μειωθεί η επισκεψιμότητα (Herrera-Silveira et al., 2010).

Συμπερασματικά, τα προβλήματα που δημιουργεί ο τουρισμός σε μία ΠΠ μπορούν να συνδεθούν με τις επιπτώσεις που έχει ο μεγάλος αριθμός επισκεπτών αλλά και της υπερεκμετάλλευσης της φυσικής περιοχής την οποία επισκέπτονται (Φωτίου, 2002). Ακόμη, σημαντικό ρόλο παίζουν τα χαρακτηριστικά των επισκεπτών, δηλαδή πόσο ενημερωμένοι είναι για τις εν λόγω περιοχές και ποια είναι η στάση τους σε θέματα για την προστασία του περιβάλλοντος γενικότερα (Φωτίου, 2002).

Κρίσιμο αντιστάθμισμα στα προβλήματα που δημιουργεί ο τουρισμός, είναι ο οικοτουρισμός και έρχεται ως εναλλακτική προσέγγιση για τον συγκερασμό του τουρισμού και της προστασίας της φύσης.

3.4. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα

Στον Ελλαδικό χώρο τα πράγματα είναι αρκετά ασαφή σχετικά με τον εάν υλοποιούνται προγράμματα ΠΕ στις ΠΠ από φορείς διαχείρισης αλλά και τι είδους προγράμματα είναι αυτά. Οι μελέτες που έχουν γίνει σχετικά με αυτό το θέμα είναι ελάχιστες έως μηδαμινές. Σε μία μελέτη, οι Παπακωνσταντίνου και Σμπαρούνης (2008), προσπαθούν να κάνουν μία πρώτη αποτίμηση της σχέσης των φορέων με την ΠΕ. Σύμφωνα με αποτελέσματα της ερευνάς τους «οι φορείς διαχείρισης δραστηριοποιούνται ήδη στην ΠΕ και έχουν ήδη οργανώσει κάποιες δράσεις στην περιοχή ευθύνης τους» (Παπακωνσταντίνου & Σμπαρούνης, 2008). Ωστόσο, τα στοιχεία που αφορούν, προγράμματα ΠΕ από ΦΔΠΠ, συγκεντρώνονται κυρίως στις επίσημες ιστοσελίδες των αρμόδιων φορέων.

Συνεπώς, στις ελληνικές προστατευόμενες περιοχές, οι φορείς διαχείρισης φαίνεται ότι έχουν αναλάβει ορισμένες πρωτοβουλίες για την περιβαλλοντική εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση μαθητικών ομάδων και άλλων κατηγοριών του ευρύτερου κοινού. Αρκετοί είναι οι φορείς που σε συνεργασία με τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης/Ευαισθητοποίησης που διαθέτουν κάνουν περιβαλλοντική εκπαίδευση. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι 25 από τους 28 ΦΔΠΠ στη χώρα μας διαθέτουν τουλάχιστον ένα Κέντρο Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης ή

Ενημέρωσης, όπως αλλιώς ονομάζεται. Τα κέντρα αυτά είναι συνήθως κοντά ή μέσα στην οριοθετημένη προστατευόμενη περιοχή.

Ακόμη, στα Κέντρα Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης στεγάζονται τις περισσότερες φορές τα γραφεία του φορέα διαχείρισης. Τα περισσότερα διαθέτουν μία έκθεση για το φυσικό περιβάλλον της προστατευόμενης περιοχής αλλά και μία αίθουσα προβολών. Οι αρμοδιότητες των κέντρων αυτών καθορίζονται από τον εκάστοτε φορέα και συνήθως εκεί λαμβάνουν μέρος οι δράσεις που υλοποιεί ο φορέας.

Όσον αφορά τα προγράμματα ΠΕ που υλοποιούνται, τα στοιχεία είναι αρκετά συγκεχυμένα. Σε κάποιες ιστοσελίδες φορέων αναφέρεται ότι κάνουν ΠΕ και παρέχουν υλικό περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, όπως φυλλάδια, περιοδικά, παιχνίδια για παιδιά, πάζλ, φωτογραφικό υλικό αλλά και ψηφιακό λεύκωμα. Ακόμη, κατά τη διάρκεια της ΠΕ όταν αυτή απευθύνεται σε μαθητές, κάνουν κατασκευές αλλά και ζωγραφίζουν.

Ωστόσο, οι περισσότεροι φορείς πραγματοποιούν δράσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης των πολιτών. Στο πλαίσιο των δράσεων αυτών υλοποιούνται επιμορφωτικά σεμινάρια, ημερίδες, διάφορες εκδηλώσεις ενημερωτικού χαρακτήρα αλλά και παρουσίαση εκθεμάτων που σχετίζονται άμεσα με την προστατευόμενη περιοχή. Η παρουσίαση μακέτας της περιοχής, η διαμοίραση ενημερωτικών φυλλαδίων και αφισών για την περιοχή, εντάσσονται κι αυτά στα πλαίσια της περιβαλλοντικής ενημέρωσης.

Ακόμη, στα πλαίσια αυτών των δράσεων ενημέρωσης των πολιτών εντάσσονται η πεζοπορία που γίνεται σε προστατευόμενες περιοχές αλλά και ο καθαρισμός μονοπατιών και οικισμών που βρίσκονται μέσα στην περιοχή. Η ξενάγηση στο πεδίο ενδιαφέροντος (προστατευόμενη περιοχή) σε συνδυασμό με την παρατήρηση των ειδών της χλωρίδας και της πανίδας που προστατεύονται, αποτελούν κι αυτές επιπρόσθετες δράσεις περιβαλλοντικής ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης.

Ωστόσο, κάποιοι φορείς αναφέρουν ότι παρέχουν έτοιμα εκπαιδευτικά πακέτα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στους ενδιαφερόμενους, χωρίς όμως να διευκρινίζεται ποιος είναι αυτός που υλοποιεί την ΠΕ.

3.5. Προβλήματα υλοποίησης προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Σε κάποιες προστατευόμενες περιοχές η ανάπτυξη προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης έχει αρκετούς περιορισμούς, που καθιστούν την υλοποίηση τους δύσκολη έως αδύνατη. Σύμφωνα με τους De Carvalho, LealFilfo και Hale (1998), η ανάπτυξη της ΠΕ σε κάποιες ΠΠ στην Βραζιλία συναντούσε δυσκολίες λόγω οικονομικών περιορισμών, ελλειπών εκπαιδευσης των αρμοδίων, έλλειψη υλικών πόρων και έλλειψη πολιτικής για την προστασία των ΠΕ (De Carvalho, et al., 1998). Επιπρόσθετα, στην μελέτη του, ο Ormsby (2008), κάνει διερεύνηση της κατάστασης της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επικοινωνίας μέσω προγραμμάτων στο εθνικό πάρκο Masoala, στην Μαδαγασκάρη και αναφέρει ότι οι δραστηριότητες περιβαλλοντική εκπαίδευσης και επικοινωνίας που γίνονται είναι ελάχιστες, αλλά και ότι το προσωπικό είναι ανεπαρκώς εκπαιδευμένο και προετοιμασμένο για την διεξαγωγή αυτών των προγραμμάτων (Lü, Chen, Fu, & Liu, 2003; Ormsby, 2008).

Από τα παραπάνω στοιχεία, αλλά και από όσα αναφέρθηκαν στην ανάλυση των σχέσεων ΦΔΠΠ και τοπικών κοινωνιών, γίνεται φανερό ότι οι παράγοντες που δυσχεραίνουν την υλοποίηση περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης, χρειάζονται επιπλέον διερεύνηση, τόσο στην Ελλάδα αλλά και στον διεθνή χώρο.

4. Αναγκαιότητα διεξαγωγής της ερευνάς

Σύμφωνα με τα όσα προαναφέρθηκαν, είναι εμφανής η αναγκαιότητα υλοποίησης Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε Προστατευόμενες Περιοχές, η οποία έχει πολλαπλές ωφέλειες στους συμμετέχοντες και φυσικά στην ίδια την περιοχή. Η διαπίστωση της έλλειψης στοιχείων σχετικά με το αν και πώς υλοποιούνται προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης από ΦΔΠΠ στον ελλαδικό χώρο αποτέλεσε την αφορμή για την διεξαγωγή της παρούσας μελέτης.

Έτσι, σε αυτή την μελέτη θα γίνει μία προσπάθεια «χαρτογράφησης» της υφιστάμενης κατάστασης στους ΦΔΠΠ στην Ελλάδα. Πιο αναλυτικά, θα γίνει προσπάθεια αποτύπωσης του πώς διαμορφώθηκαν οι σχέσεις των φορέων διαχείρισης με την τοπική κοινωνία και θα διερευνηθεί αν υλοποιούνται προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης από τους αρμόδιους φορείς αλλά και τι είδους προγράμματα είναι αυτά. Παράλληλα, θα εξετασθεί αν υπάρχουν προβλήματα και εμπόδια στην υλοποίηση τέτοιων δράσεων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

5. Μεθοδολογία

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα. Πιο αναλυτικά, παρουσιάζονται ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της έρευνας, η ερευνητική προσέγγιση καθώς επίσης τα μέσα συλλογής και οι τεχνικές ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων. Παράλληλα, παρουσιάζονται τα στάδια της έρευνας καθώς και το υλικό που χρησιμοποιήθηκε, με τα τυπικά χαρακτηριστικά του. Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζονται και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης.

5.1. Το σκεπτικό της παρούσας έρευνας

Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι ο βαθμός στον οποίο οι φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών υλοποιούν προγράμματα και δράσεις περιβαλλοντικής ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και κυρίως εκπαίδευσης, δεν έχει διερευνηθεί ιδιαίτερα. Στο έλλειμμα αυτό έρχεται να ανταποκριθεί η παρούσα έρευνα, καθώς οι φορείς διαχείρισης αποτελούν βασικό θεσμό υλοποίησης της ΠΕ στον τομέα της μη τυπικής εκπαίδευσης.

Πιο συγκεκριμένα, καθοριστικά στοιχεία και κίνητρα για τη διεξαγωγή της παρούσας μελέτης αποτελούν:

- ο Η πρωτοτυπία του θέματος, διότι δεν υπάρχει αντίστοιχη έρευνα που να μελετά τον ρόλο των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών στην υλοποίηση περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης.
- ο Η ανάδειξη της ανάγκης για ενίσχυσης του πεδίου της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης από τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.

5.2. Σκοπός και επιμέρους στόχοι έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάδειξη του βαθμού στον οποίο οι ελληνικοί φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών υλοποιούν προγράμματα και δράσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών, καθώς επίσης η αποτύπωση των βασικών χαρακτηριστικών αυτών των προγραμμάτων-δράσεων και των δυνατοτήτων τους σε αυτόν τον τομέα. Πρόκειται δηλαδή για μια βασική «χαρτογράφηση» του ρόλου των φορέων διαχείρισης στην περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Ειδικότερα, οι στόχοι της έρευνας είναι οι εξής:

1. Να διερευνηθεί η σχέση των φορέων διαχείρισης με την τοπική κοινωνία.
2. Να καταγραφούν τα χαρακτηριστικά των ατόμων που σχεδιάζουν και υλοποιούν τα προγράμματα- δράσεις.
3. Να προσδιοριστούν τα βασικά χαρακτηριστικά των προγραμμάτων και δράσεων που υλοποιούνται.
4. Να καταγραφεί ο αντίκτυπος των προγραμμάτων- δράσεων στην τοπική κοινότητα και την προστατευόμενη περιοχή.
5. Να καταγραφούν πιθανά προβλήματα και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φορείς διαχείρισης στην υλοποίηση των δράσεων εκπαίδευσης, ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης.
6. Να καταγραφούν πιθανές ανάγκες για αναβάθμιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων.

5.3. Ερευνητική προσέγγιση και τεχνική συλλογής δεδομένων

Οι ερευνητικές προσεγγίσεις διακρίνονται σε ποσοτικές και ποιοτικές. Οι δύο αυτές προσεγγίσεις δίνουν διαφορετικές δυνατότητες στον ερευνητή να προσεγγίσει ένα πεδίο και να μπορέσει να επικεντρωθεί σε αυτό (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Στην συγκεκριμένη μελέτη επιλέχθηκε ως ερευνητική προσέγγιση, η ποιοτική. Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2003) οι ποιοτικές μέθοδοι έχουν ως στόχο «την αποκάλυψη σχέσεων ή συσχετίσεων ανάμεσα σε κοινωνικά υποκείμενα και κοινωνικές ομάδες, την περιγραφή, ανάλυση και κατανόηση κοινωνικών διαδικασιών, τη διατύπωση ή αναδιατύπωση υποθέσεων και θεωρητικών θέσεων για το κοινωνικό γίνεσθαι και τη διακρίβωση κοινωνικών σχέσεων, θέσεων και ρόλων». Επιπλέον, οι ποιοτικές προσεγγίσεις επιλέγονται συχνά εξαιτίας της έλλειψης επαρκούς διερεύνησης σε συγκεκριμένα θέματα (Creswell, 2011).

Χαρακτηριστικά στοιχεία των ποιοτικών μεθόδων είναι ότι έχουν μία φυσική ροή και ο ερευνητής μπορεί να διεισδύσει στην προσωπικότητα των υποκειμένων και να κατανοήσει τις κοινωνικές επιρροές των συμμετεχόντων. Ακόμη, οι ποιοτικές μέθοδοι μπορούν να παρέχουν την δυνατότητα στον ερευνητή να εμβαθύνει, δηλαδή να στοχεύσει στο τι σημαίνει για τα υποκείμενα η εμπειρία για την οποία μιλούν (Ιωσηφίδης, 2003; Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Ακόμη, σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2003) η ποιοτική έρευνα έχει ως πλεονεκτήματα τη δυνατότητα διερεύνησης σε βάθος και με λεπτομέρεια, αλλά μέσω αυτής γίνεται προσπάθεια για την αποφυγή *a priori* κρίσεων.

Παρόλο που η ποιοτική προσέγγιση έχει αρκετά και σημαντικά θετικά χαρακτηριστικά και πλεονεκτήματα, εκτιμάται ότι έχει και κάποια αξιοσημείωτα μειονεκτήματα. Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2003) αυτά είναι ότι συνήθως αφορά μικρά δείγματα αλλά και ότι χαρακτηρίζεται από σχετικά περιορισμένες δυνατότητες γενίκευσης και σύγκρισης των αποτελεσμάτων. Ακόμη, ότι εξαρτάται αρκετά από τις προσωπικές αντιλήψεις του ερευνητή και τα επικοινωνιακά του προσόντα και ότι η συμμετοχή ή η εμπλοκή του ερευνητή μπορεί να μεταβάλλει τα χαρακτηριστικά του υπό μελέτη κοινωνικού φαινομένου ή διαδικασίας.

Σύμφωνα με τη Παρασκευοπούλου-Κόλλια (2008), η συνέντευξη αποτελεί ένα από τα βασικότερα εργαλεία της ποιοτικής προσέγγισης. Ουσιαστικά, πρόκειται για την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία μεταξύ προσώπων, που καθοδηγείται από τον ερευνητή με στόχο την απόσπαση πληροφοριών σχετιζόμενων με το αντικείμενο της έρευνας (Cohen και Manion, 1992, *οπ. αναφ.* Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Ακόμη, αποτελεί ίσως την πιο διαδεδομένη μέθοδο άντλησης υλικού στην ποιοτική έρευνα (Ιωσηφίδης, 2003).

Ανάλογα με τον τύπο δόμησης ή τυποποίησης, η συνέντευξη διακρίνεται δύο είδη, την ημιδομημένη και τη μη δομημένη ποιοτική συνέντευξη. Και στους δύο αυτούς τύπους οι ερευνητές επιδιώκουν να παράγουν όσο το δυνατόν περισσότερο υλικό δίνοντας την ευκαιρία στους συμμετέχοντες στην έρευνα να μιλήσουν για τις αντιλήψεις τους, τις σκέψεις τους ή τις εμπειρίες τους σε βάθος και ελεύθερα (Robson, 2007, *οπ. αναφ.* Ίσαρη & Πούρκος, 2015).

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης μελέτης επιλέχθηκε ο τύπος της *ημιδομημένης συνέντευξης εις βάθος* που στηρίζεται σε ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων, δηλαδή έναν οδηγό συνέντευξης για θέματα που πρέπει να καλυφθούν. Σύμφωνα με τους Ίσαρη & Πούρκο (2015), ο συγκεκριμένος τύπος συνέντευξης παρουσιάζει ευελιξία ως προς: α) την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο, β) την εμβάθυνση σε κάποια θέματα με συμμετέχοντες που κρίνονται

κατάλληλοι, γ) τη σειρά με την οποία τίθενται ερωτήσεις και δ) την πρόσθεση ή αφαίρεση ερωτήσεων ή θεμάτων για συζήτηση.

Παρά τα πλεονεκτήματα που έχει, πρέπει να σημειωθούν και κάποια από τα μειονεκτήματα της, όπως ότι είναι απαιτητική και χρονοβόρα διαδικασία, δεν αποτελεί την εύκολη επιλογή καθώς επίσης ότι χρειάζεται σημαντικές ικανότητες, επικοινωνιακές δεξιότητες, εμπειρία, ευελιξία, ιδιαίτερη ευαισθησία σε ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας αλλά και γνήσιο ενδιαφέρον από τους ερευνητές (Ισαρη & Πούρκος, 2015).

Για τις ανάγκες της συνέντευξης δημιουργήθηκε, λοιπόν, ένας οδηγός συνέντευξης (Παράρτημα 1), οποίος περιλαμβάνει τις ερωτήσεις που διαμορφώθηκαν για να επιτευχθούν οι σκοποί και οι στόχοι της μελέτης. Όπως σημειώθηκε και προηγουμένως, ο οδηγός συνέντευξης περιέχει τα θέματα της συνέντευξης και μπορεί να τροποποιηθεί μερικώς κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται η απόσπαση ουσιαστικών πληροφοριών από τους ερωτώμενους αλλά και ένας πιο φιλικός τρόπος προσέγγισης των συνεντευξιζόμενων από τον συνεντευκτή.

5.4. Επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων

Η τεχνική που χρησιμοποιήθηκε για την επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων στην παρούσα μελέτη, είναι η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου σύμφωνα με το πρότυπο του Mayring (2014).

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου προέρχεται από τον χώρο της ενημέρωσης, όπου χρησιμοποιούταν για ανάλυση μεγάλων κειμένων που αναφέρονταν στις εφημερίδες, στο ραδιόφωνο κ.α.. Αρχικά εμφανίστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής κατά τον 20 αιώνα (Krippendorff, 1980; οπ. αναφ. Mayring, 2000) αλλά από τότε έχει βελτιωθεί και έχουν αναπτυχθεί διάφορες παραλλαγές- επιμέρους τεχνικές ποιοτικής ανάλυσης.

Όπως αναφέρεται από τον Τσιώλη (2016), η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου «εστιάζεται στους τρόπους με τους οποίους τα θέματα εντός ενός κειμένου γίνονται αντικείμενο διαπραγμάτευσης και τη συχνότητα της εμφάνισής τους. Η αναζήτηση των θεμάτων γίνεται στη βάση προκαθορισμένων ερωτημάτων ή συστήματος κατηγοριών». Ακόμη, σύμφωνα με τον ίδιο, οι προσεγγίσεις της ποιοτικής ανάλυσης διακρίνονται σε δύο κατηγορίες και η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου εντάσσεται στην κατηγορία που οι προσεγγίσεις ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες και χαρακτηρίζονται από ευελιξία. Ακόμη, οι προσεγγίσεις της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου επιτρέπουν την αξιοποίηση τους από τους ερευνητές. (Τσιώλης, 2016).

Επιπλέον, ο Mayring (2014) περιγράφει την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου ως «μια εμπειρική προσέγγιση, μια μεθοδολογικά ελεγχόμενη ανάλυση κειμένων μέσα στα επικοινωνιακά τους συμφραζόμενα, σύμφωνα με κανόνες και βήματα, χωρίς απόλυτη ποσοτικοποίηση». Επιπλέον, ο ίδιος υποστηρίζει ότι κύριο πλεονέκτημά της είναι ότι αποτελεί μια μεικτή μέθοδο και διατηρεί τα πλεονεκτήματα της ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου όπως και τα πλεονεκτήματα της ποιοτικής ανάλυσης.

Συμπληρωματικά, πρέπει να ειπωθεί ότι η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου όπως διατυπώθηκε από τον Mayring (2014) έχει οκτώ βασικές αρχές οι οποίες είναι:

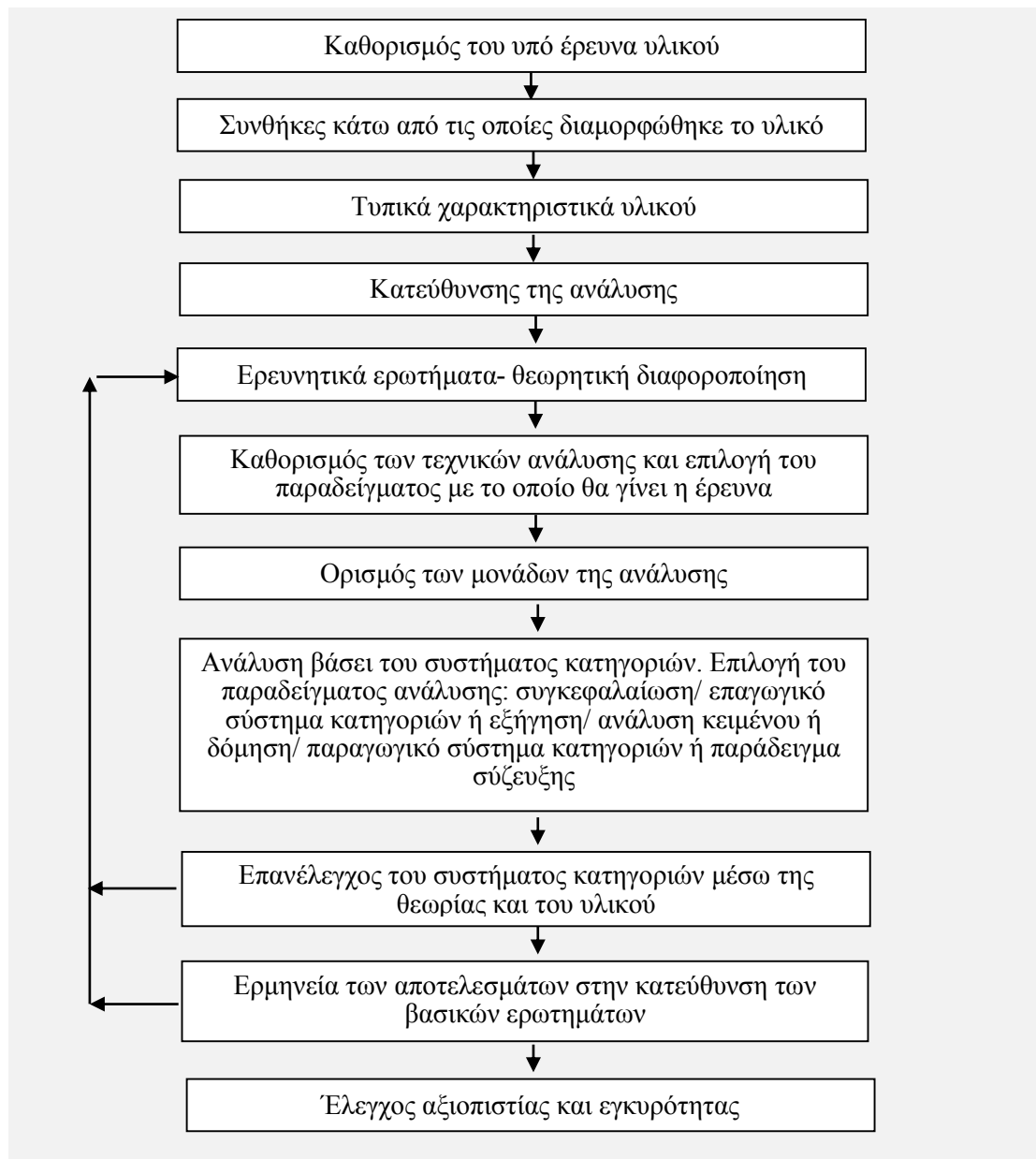
- 1) Ενσωμάτωση του υλικού μέσα στο επικοινωνιακό πλαίσιο.
- 2) Συστηματική, ακολουθούμενη από κανόνες διαδικασία.
- 3) Το κέντρο ανάλυσης είναι οι κατηγορίες.
- 4) Εστίαση στο αντικείμενο για εφαρμογή κατάλληλων τεχνικών.
- 5) Δοκιμές συγκεκριμένων μέσων με πιλοτικές μελέτες.

- 6) Η ανάλυση καθοδηγείται από την θεωρία.
- 7) Εισαγωγή ποσοτικών βημάτων στην ανάλυση.
- 8) Κριτήρια ποιότητας.

Όλα τα παραπάνω υποδηλώνουν την ένταξη τόσο ποιοτικών όσο και ποσοτικών χαρακτηριστικών στην μέθοδο ώστε να ικανοποιείται το κριτήριο της εγκυρότητας και να θεωρείται ως επιστημονική μέθοδος.

5.5. Στάδια της έρευνας

Τα στάδια της μελέτης ακολουθούν τα αντίστοιχα στάδια της Ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου όπως παρουσιάζονται από τον Mayring (2014) (Σχήμα 1):

Σχήμα 1 : Στάδια της έρευνας σύμφωνα με την μέθοδο Ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου (Πηγή: Mayring, 2014)

5.6. Καθορισμός του υπό έρευνα υλικού

Στην έρευνα συμμετείχαν εκπρόσωποι (στελέχη) των 21 από τους 28 φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών της Ελλάδας. Σε 13 περιπτώσεις οι εκπρόσωποι συμμετείχαν σε ατομικές συνεντεύξεις ενώ σε 8 περιπτώσεις οι εκπρόσωποι επέλεξαν να απαντήσουν γραπτά στις ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης. Το υπό μελέτη υλικό αποτέλεσαν τα κείμενα που προέκυψαν από την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και των γραπτών απαντήσεων στον οδηγό συνέντευξης. Συγκεκριμένα όταν ολοκληρώθηκαν οι συνεντεύξεις έγινε η απομαγνητοφώνηση τους και έτσι προέκυψαν 13 κείμενα. Συνολικά, συνυπολογίζοντας τα κείμενα των ηχογραφημένων συνεντεύξεων και τα κείμενα των γραπτά απαντημένων ερωτήσεων προέκυψαν 21 κείμενα έτοιμα για επεξεργασία και αποκωδικοποίηση.

5.6.1. Βασικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

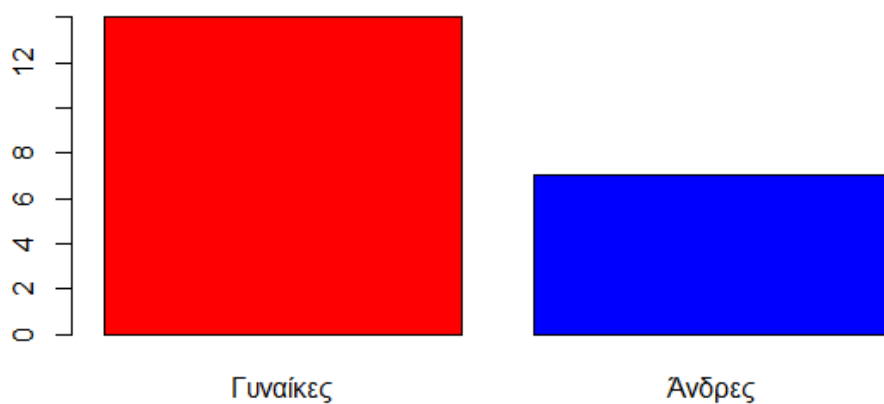
Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης μελέτης επιλέχθηκαν άτομα από το επιστημονικό προσωπικό των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών της Ελλάδας που ασχολούνται με τον τομέα της ενημέρωσης- ευαισθητοποίησης των φορέων ή είναι υπεύθυνοι του τομέα. Στη συνέχεια ακολουθούν τα βασικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων αναφορικά με το φύλο, την εκπαίδευσή τους και τους φορείς στους οποίους εργάζονται.

Πίνακας 1: Ονομασία Φ.Δ.Π.Π. και αριθμός συμμετεχόντων

Όνομα Φ.Δ.Π.Π.	Αριθμός συμμετεχόντων
ΦΔ Εθνικού Πάρκου Δάσους Λαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου	1
ΦΔ Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού-Λουδία-Αλιάκμονα	1
ΦΔ Δέλτα Νέστου Βιστωνίδας- Ισμαρίδας	1
ΦΔ Εθνικού Δρυμού Αίνου	2
ΦΔ Εθνικού Δρυμού Οίτης	1
ΦΔ Εθνικού Δρυμού Ολύμπου	1
ΦΔ Εθνικού Δρυμού Παρνασσού	1
ΦΔ Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας	1
ΦΔ Εθνικού Δρυμού Πρεσπών	1
ΦΔ Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς	1
ΦΔ Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Αλοννήσου Βορείων Σποράδων	1
ΦΔ Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου	1
ΦΔ Εθνικού Πάρκου Σχινιά-Μαραθώνα	1
ΦΔ Κάρλας-Μαυροβουνίου-Κεφαλόβρυσου Βελεστίνου	1
ΦΔ Λίμνης Κερκίνης	1
ΦΔ Οροσειράς Ροδόπης	1

ΦΔ Όρους Πάρνωννα & Υγροτόπου Μουστού	2
ΦΔ Στενών & Εκβολών ποταμών Αχέροντα & Καλαμά	1
ΦΔ Υγροτόπων Αμβρακικού	1
ΦΔ Υγροτόπων Κοτυχίου- Στροφυλιάς	1
ΦΔ Χελμού-Βουραϊκού	1

Από τους συνεντευξιαζόμενους οι 16 ήταν γυναίκες και οι 7 άνδρες (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2: Φύλο συνεντευξιαζόμενων

Τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα εργάζονται στους φορείς διαχείρισης και είναι αρμόδια ή συμμετέχουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα- δράσεις. Οι ειδικότητες τους ποικίλουν σύμφωνα με τον τρόπο που οι ίδιοι αυτοπροσδιορίζονται: Δασολόγος, Πολιτικός Μηχανικός, Γεωπόνος, Βιολόγος, Περιβαλλοντικός Βιολόγος, Ιχθυολόγος, Ειδικός Δασικής Προστασίας, Ξεναγός, Περιβαλλοντολόγος, Χημικός Μηχανικός, Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, Δημοσιογράφος, Προσωπικό Γενικών Καθηκόντων, Τοπογράφος, Προσωπικό Ενημέρωσης, Τεχνολόγος, Δημόσιες σχέσεις, Διοίκηση Επιχειρήσεων, Μηχανικός Περιβάλλοντος, Γεωλόγος.

5.7. Συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η έρευνα

Η ενημέρωση-πρόσκληση των συμμετεχόντων στην έρευνα έγινε είτε μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας είτε μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (e-mail) στα στοιχεία επικοινωνίας του εκάστοτε φορέα, όπως αναφέρονταν στις επίσημες ιστοσελίδες τους, και κατά τις ώρες λειτουργίας των ΦΔΠΠ. Σε όλες τις περιπτώσεις η ερευνητρια συστηνόταν και γινόταν αναλυτικά ενημέρωση για τους σκοπούς και τη διαδικασία της έρευνας, καθώς επίσης για τον απαιτούμενο χρόνο για την διεξαγωγή της.

Συγκεκριμένα, προσεγγίστηκαν και οι 28 ΦΔΠΠ που λειτουργούν στον Ελλαδικό χώρο από τους οποίους ανταποκρίθηκαν οι 21. Η συμμετοχή στις συνεντεύξεις ήταν εθελοντική. Σε περίπτωση που κάποιος φορέας επιθυμούσε να συμμετέχει στην έρευνα,

ακολουθούσε ο καθορισμός της ημέρας και της ώρας (μέσω τηλεφώνου ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου) ανάλογα με τις προτιμήσεις και το πρόγραμμα τόσο των εργαζομένων του φορέα όσο και της ερευνήτριας.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από τα τέλη Σεπτεμβρίου έως τα τέλη Οκτωβρίου του 2017. Η διάρκειά τους κυμαινόταν από 24 λεπτά έως 1 ώρα, εκτός από μία που διήρκεσε 1 ώρα και 50 λεπτά. Οι συνεντεύξεις έγιναν είτε τηλεφωνικά είτε μέσω Skype, σε μέρα και ώρα που είχε συμφωνηθεί. Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι δεν υπήρξε προηγούμενη γνωριμία της ερευνήτριας με συμμετέχοντες στην έρευνα.

Πριν από τις συνεντεύξεις, γινόταν από την ερευνήτρια συνοπτική υπενθύμιση του σκοπού της έρευνας και απαντούσε σε τυχόν ερωτήσεις που προέκυπταν. Ακόμη, οι συνεντευξιαζόμενοι ενημερώνονταν ότι όσα ειπωθούν θα είναι αποκλειστικά για τους σκοπούς της έρευνας, τηρώντας την εχεμύθεια, την ανωνυμία τους και την εμπιστευτικότητα τους, καθώς και ότι δεν υπάρχει καμία διάθεση για κριτική και αξιολόγηση του έργου τους. Έπειτα, ακολουθούσε η μαγνητοφώνηση της συνέντευξης με την σύμφωνη γνώμη τους.

Ορισμένοι από τους συμμετέχοντες (συνολικά 8 άτομα) εξέφρασαν την προτίμησή τους να μην γίνει τηλεφωνική συνέντευξη αλλά να απαντήσουν γραπτά στον οδηγό συνέντευξης που είχα ετοιμάσει, όπως συνήθως ανέφεραν, για να απαντήσουν με περισσότερη σαφήνεια, λεπτομέρεια και υπευθυνότητα στις ερωτήσεις.

5.8. Τυπικά χαρακτηριστικά υλικού

Έπειτα από τη μαγνητοφώνηση των συνομιλιών ακολούθησε η απομαγνητοφώνηση. Από τις συνεντεύξεις και τις γραπτές απαντήσεις που έδωσαν ορισμένοι συμμετέχοντες προέκυψαν συνολικά 21 κείμενα, έκτασης 1255 έως 5545 λέξεων το καθένα. Κάθε κείμενο περιέχει μία σειρά από σύμβολα που δηλώνουν ποιος ομιλεί και τα βασικά στοιχεία-χαρακτηριστικά της εκφοράς του λόγου. Τα σύμβολα που χρησιμοποιήθηκαν είναι τα ακόλουθα:

- Σε περίπτωση που μιλάει ο ερευνητής, μπαίνει το γράμμα Ε (=ερώτηση) και για τον συνεντευξιαζόμενο μπαίνει Σ (= συνεντευξιαζόμενος)
- Σε περίπτωση που κάποια λόγια δεν χρειάζεται να αναφερθούν ή δεν γίνονται κατανοητά συμπληρώνουμε με [...].
- Σε περίπτωση μεγάλης παύσης αναγράφεται ως ‘...’.
- Σε περίπτωση γέλιου αναγράφεται ως (γέλιο).
- Τα «εεε» αναγράφονται κανονικά διότι μπορεί να είναι εκφράσεις δισταγμού ή και σκέψης.
- Τα ονόματα των φορέων παραλείπονται για λόγους ανωνυμίας και στην θέση τους γράφεται «ΦΔ».
- Τα ονόματα πόλεων ή περιοχών παραλείπονται για λόγους διακριτικότητας και γράφονται ως (πόλη).

5.9. Κατεύθυνση ανάλυσης

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η ανάδειξη βασικών στοιχείων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται από τους ΦΔΠΠ της Ελλάδας, καθώς και η απόψεις των συνεντευξιαζόμενων σχετικά με τον τρόπο υλοποίησης και τις ανάγκες βελτίωσης και αναβάθμισης αυτών των προγραμμάτων. Μέσω της μελέτης και της ανάλυσης των συνεντεύξεων επιχειρείται η μελέτη και η αναγνώριση των

συναισθημάτων και των γνωστικών μηνυμάτων των συμμετεχόντων (Mayring, 2014). Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να διατυπώσουν τις απόψεις, τις αντιλήψεις και τα συναισθήματα τους σχετικά με διάφορες πτυχές του υπό μελέτη θέματος.

5.10.Ερευνητικά ερωτήματα και εργαλείο συλλογής δεδομένων

Για να επιτευχθεί ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας, η ίδια θα πρέπει να δώσει απαντήσεις σε μία σειρά από ερωτήματα. Από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας στα πεδία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε προστατευόμενες περιοχές έχει προκύψει η ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης του βαθμού και του τρόπου υλοποίησης προγραμμάτων και δράσεων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Επιπλέον, από την υφιστάμενη σχετική βιβλιογραφία προκύπτει ως ενδιαφέρον στοιχείο διερεύνησης, το οποίο συνδέεται με την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων αλλά και τη λειτουργία των φορέων γενικότερα, η σχέση των φορέων με τις τοπικές κοινότητες. Η ανάγκη αυτή μας οδήγησε στη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας και στην διατύπωση των ακόλουθων ερευνητικών ερωτημάτων

- Ποιες είναι διαχρονικά οι σχέσεις ανάμεσα στον ΦΔΠΠ και την τοπική κοινωνία και πώς διαμορφώθηκαν αυτές οι σχέσεις;
- Ποιο είναι το προφίλ (εκπαίδευση- επιμόρφωση) του εκπαιδευτικού δυναμικού των ΦΔΠΠ;
- Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά (π.χ. θεματολογία, στόχοι, ομάδες-στόχοι) και η προσέγγιση (μεθοδολογία σχεδιασμού και υλοποίησης) των εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων των ΦΔΠΠ;
- Ποιος είναι ο αντίκτυπος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων των ΦΔΠΠ;
- Ποια είναι τα προβλήματα που συναντώνται στην υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων των ΦΔΠΠ;

Τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα μελετώνται μέσα από το πρίσμα των στελεχών των φορέων που εμπλέκονται στον σχεδιασμό και υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα συγκεκριμένα ερωτήματα αναλύονται αντίστοιχα στους παρακάτω 6 άξονες ανάλυσης.

Οι 6 άξονες συνδέονται με τους στόχους της έρευνας και τα παραπάνω ερωτήματα ενώ ταυτόχρονα καθοδηγούν την ανάπτυξη των επιμέρους ερωτημάτων που περιλαμβάνονται στον Οδηγό Συνέντευξης (Παράρτημα 1). Πιο συγκεκριμένα, ο Οδηγός Συνέντευξης περιλαμβάνει ερωτήσεις που είναι ικανές να απαντήσουν στους έξι θεματικούς άξονες ενώ προηγούνται μερικές εισαγωγικές δημογραφικού τύπου ερωτήσεις. Πιο αναλυτικά, οι πρώτες ερωτήσεις επιχειρούν την άντληση πληροφοριών για το έτος ίδρυσης των φορέων διαχείρισης αλλά και για το φύλο και το εκπαιδευτικό υπόβαθρο του προσωπικού το οποίο στελεχώνει τον εκάστοτε φορέα. Έπειτα, αναπτύσσονται οι βασικές ερωτήσεις που αναφέρονται στον κάθε θεματικό άξονα. Πιο αναλυτικά:

- ΑΞΟΝΑΣ 1: *Οι σχέσεις των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών με την τοπική κοινωνία από την ίδρυση του φορέα έως σήμερα.* Στον πρώτο θεματικό άξονα υπάρχουν ερωτήσεις που προσπαθούν να αποτυπώσουν την σχέση των ΦΔΠΠ με την τοπική κοινωνία, κατά την ίδρυση τους. Διερευνάται ο χαρακτήρας και η προδιάθεση αυτών των σχέσεων και έπειτα υπάρχουν οι ερωτήσεις που προσπαθούν να καταγράψουν την εξέλιξη αυτών των σχέσεων κατά την πάροδο των χρόνων. Ακόμη, σε αυτόν τον άξονα περιλαμβάνονται

και οι ερωτήσεις που σκοπό έχουν να καταγράψουν τους τρόπους/λόγους με τους οποίους βελτιώθηκαν (ή επιδεινώθηκαν) αυτές οι σχέσεις, καθώς και να διερευνηθεί με ποιους τρόπους μπορεί η τοπική κοινωνία να λαμβάνει μέρος στις αποφάσεις και τη λειτουργία του φορέα.

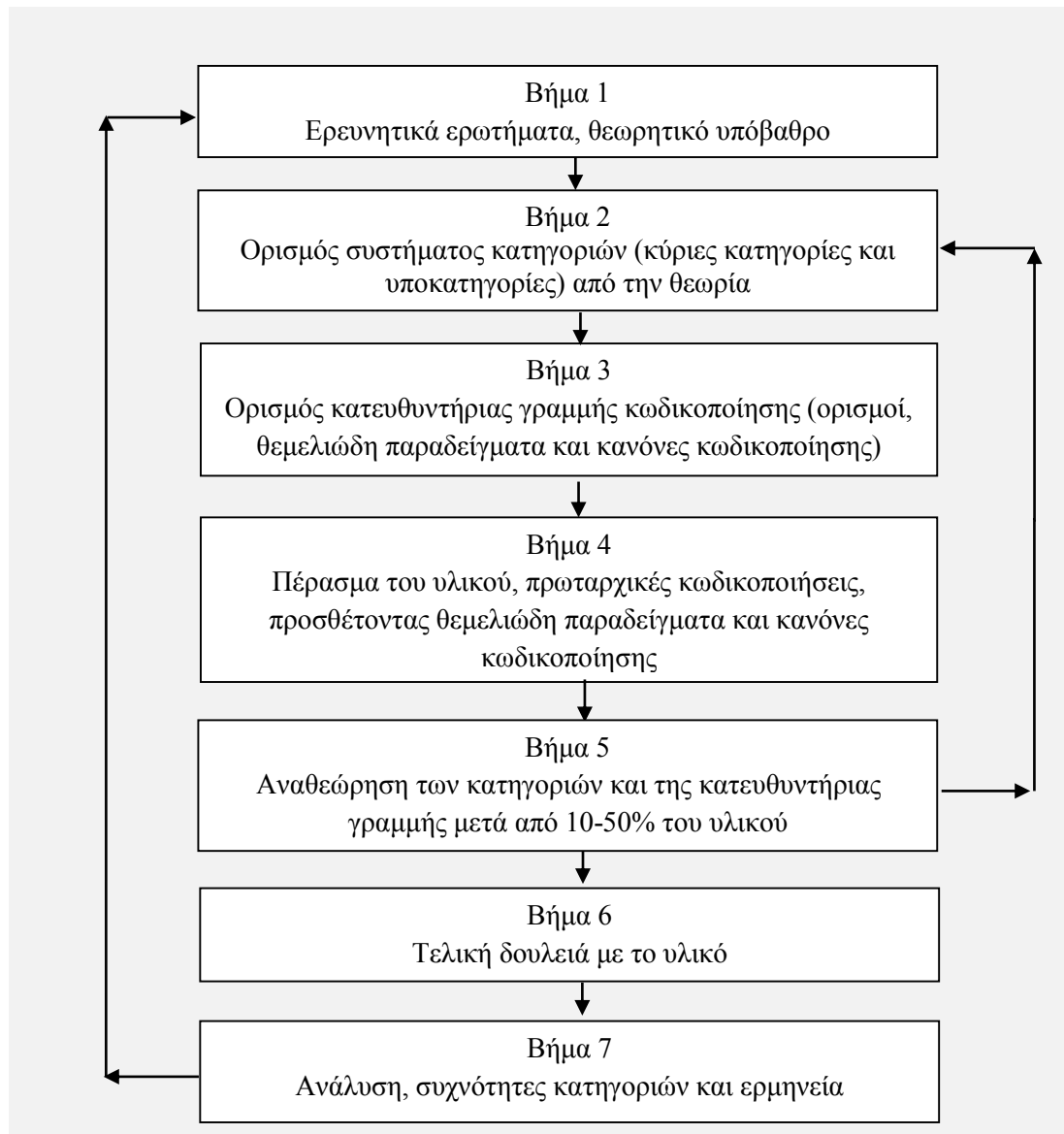
- *ΑΞΟΝΑΣ 2: Χαρακτηριστικά του προσωπικού του φορέα που σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα.* Ο δεύτερος άξονας περιέχει ερωτήσεις που αποσκοπούν στην καταγραφή του εκπαιδευτικού υποβάθρου του προσωπικού του φορέα που σχεδιάζει και υλοποιεί τα προγράμματα- δράσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, υπάρχουν επίσης ερωτήσεις που διερευνούν την ύπαρξη συνεργασίας με εξωτερικούς συνεργάτες και εθελοντές για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων- δράσεων. Επίσης, γίνεται η διερεύνηση των απόψεων των ερωτώμενων για την αναγκαιότητα της ύπαρξης εκπαιδευτικών (δασκάλων) ως στελέχη του φορέα.
- *ΑΞΟΝΑΣ 3: Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικών προγραμμάτων-δράσεων.* Ο τρίτος άξονας της έρευνας αφορά τα βασικά χαρακτηριστικά των προγραμμάτων και δράσεων των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Πιο συγκριμένα γίνεται προσπάθεια καταγραφής των ειδών των προγραμμάτων και δράσεων που υλοποιούνται, των χώρων που υλοποιούνται, των ομάδων- στόχων που απευθύνονται και των τρόπων προσέγγισης των ομάδων-στόχων. Παράλληλα, διερευνάται η μεθοδολογία των εκπαιδευτικών και από τι εξαρτάται, καθώς και η στοχοθεσία των εκπαιδευτικών αυτών προγραμμάτων. Επιπλέον, υπάρχουν ερωτήσεις που αποσκοπούν στην καταγραφή των μεθόδων και τεχνικών της υλοποίησης των προγραμμάτων- δράσεων αλλά και ερωτήσεις για την ύπαρξη ενημερωτικού- εκπαιδευτικού υλικού που συνοδεύει τις δράσεις. Ακόμη, υπάρχουν ερωτήσεις που έχουν σκοπό να καταγράψουν τους τρόπους αξιολόγησης των προγραμμάτων- δράσεων, εφόσον υλοποιούνται, αλλά και τις ανάγκες για αναβάθμιση αυτών των προγραμμάτων- δράσεων.
- *ΑΞΟΝΑΣ 4: Αντίκτυπος δράσεων- προγραμμάτων.* Στον τέταρτο άξονα υπάρχουν ερωτήσεις που αποσκοπούν στην εκτίμηση των αποτελεσμάτων, τυπικών ή άτυπων, που έχουν τα προγράμματα- δράσεις στους επισκέπτες, στην τοπική κοινότητα και την ίδια την προστατευόμενη περιοχή.
- *ΑΞΟΝΑΣ 5: Προβλήματα-δυσκολίες για την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.* Ο πέμπτος άξονας της συνέντευξης είναι εκείνος ο οποίος αναφέρεται στα βασικά προβλήματα και δυσκολίες που πιθανώς αντιμετωπίζουν οι ΦΔΠΠ για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων.
- *ΑΞΟΝΑΣ 6: Σκέψεις για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου.* Στον έκτο και τελευταίο άξονα της μελέτης γίνεται προσπάθεια καταγραφής σκέψεων και ιδεών για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού- ενημερωτικού έργου μέσα από κατάλληλα διαμορφωμένες ερωτήσεις.

5.11. Καθορισμός των τεχνικών ανάλυσης και επιλογή του παραδείγματος της έρευνας

Στο σημείο αυτό θα γίνει αναφορά στον καθορισμό των τεχνικών της ανάλυσης. Κατά τον Mayring (2014) υπάρχουν τρία ερευνητικά παραδείγματα ποιοτικής προσέγγισης κειμένου: η περίληψη (summary), η εξήγηση (explication) και η δόμηση (structure), τις οποίες αναλύει σε υποκατηγορίες. Η περίληψη έχει σκοπό να μειώσει το υλικό της ανάλυσης με τέτοιο τρόπο ώστε να παραμείνει το βασικό περιεχόμενο. Η εξήγηση έχει σκοπό να παραχθεί επιπλέον υλικό σε μεμονωμένα χαρακτηριστικά κειμένων και η δόμηση έχει σκοπό να φιλτράρει συγκεκριμένες πτυχές του υλικού. Ωστόσο, και ο συνδυασμός των παραδειγμάτων είναι εφικτός, αρκεί η ανάπτυξη των ποιοτικών τεχνικών να παίρνει τις βασικές μορφές ως σημείο εκκίνησης.

Στην συγκεκριμένη μελέτη επιλέχθηκε το ερευνητικό παράδειγμα της δόμησης (φιλτράρισμα), διότι *«σκοπός της ανάλυσης είναι να φιλτράρει συγκεκριμένες πτυχές του υλικού, να δώσει ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του υλικού σύμφωνα με προκαθορισμένα κριτήρια που έχουν τεθεί, ή να αξιολογήσει το υλικό σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια»*(Mayring, 2014).

Σύμφωνα με τον Mayring (2014), η δόμηση ως μέθοδος ανάλυσης περιεχομένου είναι πιο κεντρική και έχει στόχο την εξαγωγή μίας συγκεκριμένης δομής από το υλικό. Η δομή αυτή που εξάγεται, αποτελεί ένα σύστημα κατηγοριών. Παρακάτω παρουσιάζονται η γενική περιγραφή των σταδίων της δόμησης ως ένα διαδικαστικό μοντέλο (Σχήμα 2: Στάδια συμπερασματικής κατηγοριοποίησης).

Σχήμα 2 : Στάδια συμπερασματικής κατηγοριοποίησης
(Πηγή:Mayring, 2014)

5.12. Ορισμός των μονάδων ανάλυσης

Σε αυτό το σημείο γίνεται η επιλογή των μονάδων ανάλυσης του υλικού, το οποίο όπως επισημάνει και ο Μπονίδης (2004), πρέπει να γίνεται επισταμένως διότι επηρεάζει τα αποτελέσματα της έρευνας. Ακόμα, στη διαδικασία ανάλυσης περιεχομένου, το υλικό μελετάται σε τμήματα στα οποία αναφέρονται και οι κατηγορίες ανάλυσης. Σύμφωνα με τον ίδιο οι μονάδες ανάλυσης αποτελούν «*συγκεκριμένα τμήματα κειμένου στα οποία ερευνάται η εμφάνιση ή η αναφορά των ζητούμενων μεταβλητών (ιδιότητες, κατηγορίες)*» (Μπονίδης, 2004).

Η μονάδες ανάλυσης ποιοτικού περιεχομένου, όπως τις παρουσιάζει ο Mayring (2014) είναι οι εξής:

- Μονάδα κωδικοποίησης (coding unit), η οποία καθορίζει το μικρότερο μέρος του κειμένου που μπορεί να αξιολογηθεί και να συμπεριληφθεί σε μία κατηγορία.
- Μονάδα πλαισίου (context unit), η οποία καθορίζει το μεγαλύτερο μέρος του κειμένου που μπορεί να συμπεριληφθεί σε μία κατηγορία.
- Μονάδα καταγραφής (recording unit): καθορίζει τα τμήματα του κειμένου που θα ενταχθούν σε ένα σύστημα κατηγοριών.

Στην παρούσα μελέτη, στη μονάδα κωδικοποίησης ορίστηκε η πρόταση, στην μονάδα πλαισίου ορίστηκε το συνολικό κείμενο μίας συνέντευξης και τέλος, στην μονάδα καταγραφής ορίστηκε το θέμα.

5.13. Καθορισμός των κατηγοριών

Στο σημείο αυτό πραγματοποιείται ο καθορισμός των κατηγοριών που, σύμφωνα με τον Μπονίδη (2004), πρέπει να ανταποκρίνεται στα ερευνητικά ερωτήματα, να εντάσσονται στις κατηγορίες οι σχετικές αναφορές, να ισχύει το κριτήριο της επαγωγής ή της παραγωγής καθώς και να είναι έγκυρες, αξιόπιστες και ικανές να εξάγουν συμπεράσματα.

Αρχικά, γίνεται ο ορισμός της κάθε κατηγορίας ο οποίος θα αποτελέσει και το κριτήριο επιλογής του υλικού από τα κείμενα των συνεντεύξεων. Στην συνέχεια, ορίζεται το επίπεδο αφαίρεσης, με το οποίο καθορίζεται πόσο περιορισμένο θα είναι το περιεχόμενο της κάθε κατηγορίας. Στην πιλοτική φάση της έρευνας, σχηματίστηκε ικανοποιητικός αριθμός κατηγοριών για κάθε ερευνητικό ερώτημα και έτσι δόθηκε το έναυσμα να συνεχιστεί η διαδικασία.

Γενικότερα, δημιουργήθηκαν οι κατηγορίες για κάθε ερευνητικό ερώτημα- άξονα και στη συνέχεια οι υποκατηγορίες αυτών. Σε κάποιες περιπτώσεις δημιουργήθηκαν υποκατηγορίες στις ήδη υπάρχουσες υποκατηγορίες για την μετέπειτα ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Οι κατηγορίες που διαμορφώθηκαν έχουν ως εξής:

ΑΞΟΝΑΣ 1: Οι σχέσεις των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών με την τοπική κοινωνία από την ίδρυση του φορέα έως σήμερα

A1.1. Θετική αντιμετώπιση κατά την ίδρυση του ΦΔΠΠ

A1.1.1. Σχολεία και φυσιολάτρες

A1.1.2. Δημοτικές αρχές

A1.1.2.1. Συμμετοχική διοίκηση

A1.1.2.2. Αναπτυξιακή προοπτική

A1.2. Αρνητική αντιμετώπιση κατά την ίδρυση του ΦΔΠΠ

A1.2.1. Άνθρωποι με οικονομικές και άλλες δραστηριότητες στην περιοχή

A1.2.1.1. Ανησυχία για περιορισμό δραστηριοτήτων

A1.2.1.2. Ανησυχία για περιορισμό ελευθεριών και παράνομων δραστηριοτήτων

A1.2.1.3. Έλλειψη ενημέρωσης

A1.2.1.4. Υποτιθέμενες απειλές από οικολόγους

A1.2.2. Σύνολο τοπικής κοινωνίας

A1.3. Ουδέτερη αντιμετώπιση ή άγνοια κατά την ίδρυση του ΦΔΠΠ

A1.4. Βελτίωση των σχέσεων στην πορεία

- A1.4.1. Οργανωμένες δράσεις ενημέρωσης-διαβούλευσης από τον ΦΔΠΠ
- A1.4.2. Επικοινωνία με τους ντόπιους, κατανόηση των προβλημάτων & υποστήριξη
- A1.4.3. Στήριξη του ΦΔΠΠ από τοπικές αρχές και συλλόγους
- A1.5. Συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στους τρόπους λήψης των αποφάσεων**
- A1.5.1. Συμμετοχή στο Διοικητικό Συμβούλιο του ΦΔΠΠ
- A1.5.1.1. Δυσλειτουργίες στο Διοικητικό Συμβούλιο
- A1.5.2. Συμμετοχή σε δημόσιες διαβουλεύσεις

AΞΟΝΑΣ 2: Χαρακτηριστικά του προσωπικού που σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα

- A2.1. Προσωπικό του ΦΔΠΠ**
- A2.1.1. Ειδικότητες των φυσικών-θετικών επιστημών
- A2.1.2. Ειδικότητες των κοινωνικών επιστημών
- A2.1.3. Άλλες ειδικότητες
- A2.2. Εξωτερικοί συνεργάτες**
- A2.2.1. Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
- A2.3. Εθελοντές**
- A2.4. Πρόθεση για απασχόληση εκπαιδευτικών**
- A2.4.1. Θετική πρόθεση
- A2.4.2. Αρνητική πρόθεση

AΞΟΝΑΣ 3: Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων

- A3.1. Είδος εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων**
- A3.1.1. Εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολεία
- A3.1.2. Εκστρατείες-εκδηλώσεις ενημέρωσης
- A3.1.3. Ημερίδες, συνέδρια
- A3.1.4. Παρεμβάσεις
- A3.2. Χώρος υλοποίησης**
- A3.2.1. Στα σχολεία
- A3.2.2. Στην κοινότητα
- A3.2.3. Στον χώρο (γραφεία) του ΦΔΠΠ
- A3.2.4. Στην προστατευόμενη περιοχή
- A3.2.5. Συνδυασμός των παραπάνω επιπέδων
- A3.3. Ομάδες-στόχοι**
- A3.3.1. Μαθητές
- A3.3.2. Ενήλικες
- A3.3.3. Μικτές ομάδες
- A3.4. Η προσέγγιση των ομάδων-στόχων**
- A3.4.1. Μέσω των ηλεκτρονικών μέσων του ίδιου του ΦΔΠΠ
- A3.4.2. Μέσω των τοπικών ΜΜΕ
- A3.4.3. Απευθείας επαφή με τους φορείς
- A3.5. Θεματολογία**
- A3.5.1. Με βάση την ηλικία, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του κοινού
- A3.5.2. Με βάση τον χρόνο και επετειακές ημέρες
- A3.5.3. Με βάση το κόστος και την οικονομική εφικτότητα
- A3.5.4. Με βάση προβλήματα περιοχής
- A3.6. Στοχοθεσία**

- A3.6.1. Μαθησιακοί στόχοι – προστασία περιοχής
 - A3.6.1.1. Μετάδοση γνώσεων και πληροφοριών
 - A3.6.1.2. Ανάπτυξη στάσεων και αξιών
 - A3.6.1.3. Ανάπτυξη συμπεριφορών και ικανοτήτων για δράση
- A3.6.2. Αναπτυξιακοί στόχοι – Τοπική ανάπτυξη
- A3.7. Μέθοδοι – τεχνικές υλοποίησης προγραμμάτων-δράσεων**
 - A3.7.1. Ενημέρωση για την ΠΠ και τα είδη της στο χώρο του φορέα ή στο σχολείο
 - A3.7.2. Ξενάγηση στο πεδίο-παρατήρηση προστατευόμενων ειδών
- A3.8. Ενημερωτικό – εκπαιδευτικό υλικό**
 - A3.8.1. Ενημερωτικό υλικό
 - A3.8.2. Εκπαιδευτικό υλικό
- A3.9. Αξιολόγηση**
 - A3.9.1. Τυπική αξιολόγηση
 - A3.9.2. Άτυπη αξιολόγηση

AΞΟΝΑΣ 4: Αντίκτυπος δράσεων- προγραμμάτων

- A4.1. Στους επισκέπτες**
 - A4.1.1. Γνώση-πληροφόρηση & ευαισθητοποίηση
 - A4.1.2. Αλλαγή συμπεριφοράς-νοοτροπίας & ανάληψη δράσης
 - A4.1.3. Μεταφορά του μηνύματος της προστασίας
- A4.2. Στην τοπική κοινότητα**
 - A4.2.1. Επανεκτίμηση της αξίας της περιοχής
 - A4.2.2. Ανάδειξη και προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής
 - A4.2.3. Ανάδειξη του ΦΔΠΠ σε τοπικό περιβαλλοντικό κέντρο αναφοράς
- A4.3. Στην προστατευόμενη περιοχή**
 - A4.3.1. Περιορισμός των ενεργειών υποβάθμισης της περιοχής
 - A4.3.2. Ανάληψη πρωτοβουλιών προστασίας της περιοχής
 - A4.3.3. Αναβάθμιση της ποιότητας των επισκεπτών

AΞΟΝΑΣ 5: Προβλήματα-δυσκολίες για την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων

- A5.1. Έλλειμμα οικονομικών πόρων
- A5.2. Εργασιακή αβεβαιότητα
- A5.3. Έλλειψη προσωπικού
- A5.4. Έλλειψη υποδομών- Κέντρου Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης/Πληροφόρησης
- A5.5. Άλλα προβλήματα

AΞΟΝΑΣ 6: Σκέψεις για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού-ενημερωτικού έργου

- A6.1. Αναβάθμιση και επέκταση προγραμμάτων και δράσεων
- A6.2. Επιμόρφωση εκπαιδευτικού προσωπικού
- A6.3. Πρόσληψη νέων ειδικοτήτων

6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων όπως αυτά προέκυψαν μετά την αποκωδικοποίηση των κειμένων και την οργάνωση του συστήματος κατηγοριών.

6.1. ΑΞΟΝΑΣ 1: Οι σχέσεις των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών με την τοπική κοινωνία από την ίδρυση του φορέα έως σήμερα

A1.1. Θετική αντιμετώπιση κατά την ίδρυση του ΦΔΠΠ

Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην έρευνα η ίδρυση των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών συνοδεύτηκε από ποικίλες στάσεις και απόψεις από την αλλά και την ευρύτερη κοινωνία. Αυτή η ποικιλομορφία των στάσεων σκιαγραφείται καθαρά από τις απαντήσεις των ερωτώμενων κυρίως στην ερώτηση που διερευνά την πρωταρχική σχέση της τοπικής κοινωνίας με τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.

A1.1.1. Σχολεία και φυσιολάτρες

Οι εννέα από τους εικοσιένα φορείς που συμμετείχαν στην έρευνα βρέθηκαν να αντιμετωπίζουν στάσεις που χαρακτηρίζονται από μια θετική διάθεση με κύριους αντιπρόσωπους αυτών των στάσεων, μαθητές και φυσιολάτρες, αλλά και γενικότερα από ανθρώπους που ασχολούνται ως χόμπι με δραστηριότητες μέσα στο περιβάλλον (π.χ. ορειβάτες).

«Ας πούμε οι..., τα σχολεία, οι φυσιολάτρες, αυτοί που ασχολούνται με τη φύση, την ορειβασία είναι θετικοί προς τον φορέα και όσο μαθαίνουν το έργο και τις δράσεις του γίνονται όλο και πιο θετικοί προς την παρουσία του, στην περιοχή.» (ΦΔ12)

A1.1.2. Δημοτικές αρχές

Ορισμένες, επίσης, από τις δημοτικές αρχές είχαν θετική στάση απέναντι στη δημιουργία και τη λειτουργία των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.

«Στην αρχή από τις δημοτικές αρχές της περιοχής [...] ήταν θετική η αντιμετώπιση. Πάντα στήριζαν τις δράσεις μας για την ενημέρωση του κοινού και την ευαισθητοποίηση, ο Δήμος [...] μας έχει δώσει τις κτιριακές εγκαταστάσεις που έχει γίνει η έδρα του φορέα.» (ΦΔ14)

A1.1.2.1. Συμμετοχική διοίκηση

Η συμμετοχική διοίκηση αποτέλεσε ένα ουσιαστικό παράγοντα που συνέβαλε στην θετική αντιμετώπιση του φορέα κατά την ίδρυση του.

«Από το...», επειδή η λειτουργία του φορέα διαχείρισης, θεωρητικά είναι συμμετοχική, δηλαδή η διοίκηση του γίνεται μέσα από το διοικητικό του συμβούλιο από το οποίο εκπροσωπείται και οι τοπικές κοινωνίες μέσω των δήμων, μπορώ να πω ότι τουλάχιστον ο εκπρόσωπος των Δήμων σε εκείνη την περίοδο ήταν αρκετά θετικός προς την ίδρυση και τη λειτουργία του φορέα διαχείρισης γιατί στον Δήμο τον οποίο εδραζόμαστε αυτή τη στιγμή, από αυτό τον Δήμο έγινε η παραχώρηση των κτηρίων στην οποία λειτουργούμε αυτή τη στιγμή [...]» (ΦΔ17)

A1.1.2.2. Αναπτυξιακή προοπτική

Επίσης, το ενδεχόμενο αλλά και οι δυνατότητες ανάπτυξης που σκιαγραφούσε η ίδρυση των φορέων διαχείρισης στις περιοχές, βοήθησαν στην δημιουργία θετικού κλίματος κατά την ίδρυση των φορέων από τις αρμόδιες δημοτικές αρχές.

«[...] ο εκπρόσωπος των δήμων σε εκείνη την περίοδο ήταν αρκετά θετικός προς την ίδρυση και τη λειτουργία του φορέα διαχείρισης [...] γιατί θεωρήθηκε ότι είναι ευκαιρία, σε εισαγωγικά να το πούμε, στην ανάπτυξη του Δήμου και γενικότερα της περιοχής της προστατευόμενης.» (ΦΔ17)

A1.2. Αρνητική αντιμετώπιση κατά την ίδρυση του ΦΔΠΠ

Ωστόσο σε δεκαπέντε από τους εικοσιένα φορείς που συμμετείχαν στην μελέτη εμφανίστηκαν στάσεις από συγκεκριμένες μερίδες πληθυσμού που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως αρνητικές, οι οποίες εκφράστηκαν σε μικρότερο έως μεγαλύτερο βαθμό. Οι κύριοι εκφραστές των αρνητικά χαρακτηρισμένων στάσεων και αντιδράσεων είναι άνθρωποι που δραστηριοποιούνται οικονομικά στις προστατευόμενες περιοχές αλλά και οι χρήστες των περιοχών αυτών.

A1.2.1. Άνθρωποι με οικονομικές και άλλες δραστηριότητες στην περιοχή

Στην υποκατηγορία αυτή εντάσσονται ομάδες επαγγελματιών, όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκαν, κτηνοτρόφοι, γεωργοί αλλά και άνθρωποι που δραστηριοποιούνταν ελεύθερα στην προστατευόμενη περιοχή, όπως κυνηγοί.

«Ε από κι και πέρα υπήρχαν και κάποιες αντιδράσεις από ομάδες πληθυσμού, όπως ας πούμε από κοινωνικές ομάδες που θεωρούσαν ότι θα αντιμετώπιζαν προβλήματα από την ίδρυση του φορέα διαχείρισης, όπως είναι κτηνοτρόφοι της περιοχής, κυνηγοί, ιδιοκτήτες αγροτεμαχίων που είναι εντός της περιοχής της ευθύνης του φορέα. Όλα αυτά βέβαια στην αρχή.» (ΦΔ14)

«Αρνητικά, ωστόσο, αντιμετωπίστηκε και κυρίως με καχυποψία από κοινωνικές ομάδες οι οποίες θεωρούσαν ότι θα αντιμετώπιζαν προβλήματα από την παρουσία του ΦΔ (πχ κυνηγοί, ιδιοκτήτες αγροτεμαχίων κλπ εντός περιοχής ευθύνης του ΦΔ).» (ΦΔ15)

A1.2.1.1. Ανησυχία για περιορισμό δραστηριοτήτων

Οι αιτίες που οδήγησαν στην έκφραση αυτών των αρνητικών στάσεων είναι ποικίλες. Μία εξ' αυτών είναι η διάχυτη ανησυχία που υπήρξε για περιορισμό των δραστηριοτήτων των ανθρώπων στην ΠΠ.

«Θυμάμαι σε μια ημερίδα, ήρθαν πολλοί, οι πιο επιθετικοί σε εμάς είναι οι γεωργοί. Γιατί έχουν 100 χιλιάδες στρέμματα ρύζι εντός της προστατευόμενης περιοχής που είναι Natura. Τα χωράφια είναι μέσα στην Natura. Εμ..... και δεν επιτρέπονται, επιτρέπονται συγκεκριμένες δράσεις, έτσι; Με αποτέλεσμα αυτό να αντικατοπτρίζεται στην τοπική κοινωνία πολύ διαφορετικά. Σε μία ημερίδα ήρθανε πολύ επιθετικοί. Το 2007. Ήμασταν μόνο γυναίκες. Πολύ επιθετικοί δηλαδή, για να φάμε ξύλο ήτανε η κατάσταση. Σε τέτοιο σημείο. Ε βέβαια θέλει πάρα πολλή δουλειά για να μπορέσεις να καλλιεργήσεις μια συμβατική έστω σχέση, όχι σχέση αγάπης.» (ΦΔ4)

«Υπήρχαν αντιδράσεις από χρήστες όπως κυνηγοί, κτηνοτρόφοι που θεωρούσαν ότι θα περιοριστούν οι δραστηριότητες τους. Επίσης, υπήρχαν αργότερα βέβαια, πριν μερικά χρόνια και από τον Δήμο (πόλη) να κάνει κάποιες δράσεις, να στείλε κάποια έγγραφα για να καταργηθεί ο φορέας διαχείρισης.» (ΦΔ8)

«Υπάρχουν αυτοί που ζουν στα αστικά κέντρα, που έχουν δουλειές και άσχετα με τα περιβάλλον κτλ και είναι ένθερμοι υποστηρικτές και είναι και αυτοί που ζουν μέσα στις περιοχές αυτές όπου είναι αγρότες, κτηνοτρόφοι κτλ όπου βάζονται από κάποια θέματα προστασίας, κάποιους περιορισμούς κι εκεί είναι η δουλειά που πρέπει να κάνουν οι φορείς πάνω σε αυτούς τους χρήστες για να καταλάβουν ότι αυτοί οι περιορισμοί μπορεί φαινομενικά να δημιουργούν πρόβλημα αλλά ουσιαστικά δεν είναι τίποτα άλλο από ένας διαφορετικός τρόπος, αντίθετα, ανάπτυξης σε αυτές τις περιοχές.» (ΦΔ6)

A1.2.1.2. Ανησυχία για περιορισμό ελευθεριών και παράνομων δραστηριοτήτων

Επιπροσθέτως, η ανησυχία για περιορισμό των ελευθεριών και παράνομων δραστηριοτήτων που υπήρχαν στην περιοχή πριν από την θεσμοθέτηση του καθεστώτος προστασία αλλά και των ΦΔΠΠ ήταν ένας λόγος που οδήγησε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων να εκφράσουν αρνητικές στάσεις κατά την ίδρυση των φορέων.

«...ε κι υπάρχει βέβαια και η μερίδα των ανθρώπων η οποία είναι αρνητικά προσκείμενη έως πολύ αρνητικά προσκείμενη επειδή είτε η δραστηριότητά του υπέστη κάποιο περιορισμό είτε επειδή δεν νιώθουν πλέον τόσο ελεύθεροι όσο ένιωθαν παλαιότερα...Και οι κυνηγοί, και οι κτηνοτρόφοι, όχι τόσο οι υλοτόμοι αλλά κυρίως άνθρωποι οι οποίοι δραστηριοποιούνταν ελεύθερα στο βουνό, στην προστατευόμενη περιοχή τέλος πάντων.» (ΦΔ17)

«Υπήρξαν κάποιες δυσαρέσκειες και υπάρχουν ακόμη και σήμερα και ενδεχομένως θα υπάρχουν και στο μέλλον με: 1) τους λαθρουλοτόμους που έχουν αντίθετα συμφέροντα 2) τους κατασκηνωτές υπάρχουν δυστυχώς στον Εθνικό Δρυμό [...] κάποιες παράνομες δραστηριότητες αναψυχής, όπως είναι η κατασκήνωση και η δημιουργία εστιών φωτιάς με κίνδυνο πρόκλησης πυρκαγιάς, η απόθεση σκουπιδιών και η πιθανή ρύπανση των υδάτων του ποταμού [...] και 3) τους διοργανωτές εκδηλώσεων μαζικού χαρακτήρα, όταν αυτές πραγματοποιούνται χωρίς την προηγούμενη ενημέρωση και έγκριση της υπηρεσίας.» (ΦΔ13)

«Οι χρήστες γης της περιφερειακής ζώνης του πυρήνα της ΠΠ ήταν αρνητικοί στον οποιοδήποτε ορισμό κανόνων χρήσεως της γης, συνηθισμένοι σε ένα καθεστώς ελευθερίας και ανομίας που επικρατούσε ως τότε στην περιοχή.» (ΦΔ1)

A1.2.1.3. Έλλειψη ενημέρωσης

Η έλλειψη ενημέρωσης για τον ρόλο και τις δράσεις του ΦΔΠΠ, έπαιξε κι αυτή με την σειρά της σημαντικό ρόλο στην αρνητική αντίδραση των κατοίκων και των ατόμων που δραστηριοποιούνται οικονομικά ή όχι στις προστατευόμενες περιοχές.

«Επιπλέον, η χρονική στιγμή που κινητοποιήθηκαν οι διαβουλεύσεις αυτές από την τότε Νομαρχία [...] (2009) ήταν μόλις 2 έτη μετά την στελέχωση του Φορέα με προσωπικό, χρόνος στον οποίο αρκετοί από τους χρήστες γης δεν είχαν την ευκαιρία να ενημερωθούν και να αντιληφθούν τον ρόλο του Φορέα στην Περιοχή και έτσι παρερμήνευσαν το ρόλο του. Τελικά οι διαβουλεύσεις αποσύρθηκαν χωρίς να υπάρξει συμφωνία σε κάποιο σχέδιο ΚΥΑ και οι εργασίες της δεν έχουν προωθηθεί έκτοτε.» (ΦΔ1)

«Η αρχική στάση των ντόπιων στο ενδεχόμενο δημιουργίας Φορέα Διαχείρισης στην περιοχή ήταν πολύ αρνητική, κυρίως λόγω έλλειψης ενημέρωσης και επειδή πίστευαν ότι πρόκειται για μια άλλη υπηρεσία που θα τους θέσει περιορισμούς και απαγορεύσεις στις δραστηριότητές τους δυσκολεύοντας με γραφειοκρατία τη ζωή τους.» (ΦΔ9)

«Βέβαια, βέβαια, βέβαια. Αρνητικά, στην αρχή πασάρα πολύ γιατί όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες όπου δεν έγινε σωστά η προετοιμασία της τοπικής κοινωνίας για τις περιοχές Natura και το τι σημαίνει προστατευόμενη περιοχή. Ε ε μας αντιμετώπιζαν όχι με σκεπτικισμό αλλά με μίσος. Γιατί θεωρούν ότι οι ντόπιοι, στην

αρχή πάρα πολύ, ήταν έντονο το συναίσθημα, θεωρούσαν ότι ήρθαμε να πάρουμε τα χωράφια τους. Να τους κλέψουμε τα χωράφια.» (ΦΔ14)

«Η αρχική στάση των ντόπιων στο ενδεχόμενο δημιουργίας Φορέα Διαχείρισης στην περιοχή ήταν πολύ αρνητική, κυρίως λόγω έλλειψης ενημέρωσης και επειδή πίστευαν ότι πρόκειται για μια άλλη υπηρεσία που θα τους θέσει περιορισμούς και απαγορεύσεις στις δραστηριότητές τους δυσκολεύοντας με γραφειοκρατία τη ζωή τους.» (ΦΔ9)

A1.2.1.4. Υποτιθέμενες απειλές από οικολόγους

Ταυτόχρονα, στην ελληνική κοινωνία υπάρχει η άποψη ότι “Οι οικολόγοι αφήνουν άγρια ζώα στο βουνό”. Αυτό φαίνεται ότι επηρέασε κάποιους από την τοπική κοινωνία ώστε να προβούν σε αντιδράσεις.

«Για παράδειγμα, οι κτηνοτρόφοι είναι μια άλλη ομάδα η οποία πριν κάποια χρόνια λόγω και της παρουσίας της επανεμφάνισης του λύκου στην περιοχή ήταν αρνητική. Ξέρεις γιατί υπάρχει αυτή η, το σκεπτικό ότι οι οικολόγοι αφήνουν τους λύκους κλπ, κλπ.» (ΦΔ12)

«Ας πούμε ένα από τα πράγματα οποία ακούμε κατά καιρούς αρκετά συχνά από συγκεκριμένους ανθρώπους είναι, αυτό που ακούγεται σε όλη την Ελλάδα φυσικά [...] σε σχέση με την δράση των οικολόγων στις κατά τόπους περιοχές η οποία αφορά τις απελευθερώσεις άγριων ζώων, τα οποία είναι από εκτροφή, τα οποία είναι υβρίδια, τα οποία είναι διάφορα τέλος πάντων, διάφοροι οργανισμοί από θηλαστικά έως ασπόνδυλα, τα οποία θέλουμε και απελευθερώνουμε στην περιοχή, τα οποία τέλος πάντων δημιουργούν προβλήματα στους ανθρώπους που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.» (ΦΔ17)

A1.2.2. Σύνολο τοπικής κοινωνίας

Σε 12 από τους 21 φορείς που έλαβαν μέρος στην έρευνα, φαίνεται ότι η ίδρυση φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών αντιμετώπισε την εναντίωση του συνόλου της τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον, αναφέρθηκαν και περιπτώσεις όπου οι αντιδράσεις από την τοπική κοινωνία έγιναν με σκοπό να υπονομεύσουν το έργο του φορέα αλλά και να τον εκδιώξουν. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών είναι ότι οι κάτοικοι των κοινωνιών αυτών δεν γνωστοποίησαν σε επισκέπτες των περιοχών την ύπαρξη και την λειτουργία του φορέα ή προχώρησαν σε βανδαλιστικές πράξεις έναντι των φωλιών κάποιων προστατευόμενων ειδών. Σε μία περίπτωση μάλιστα οι κάτοικοι μίας προστατευόμενης περιοχής έκαναν προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας στο Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, ώστε να ακυρωθούν οι κοινές υπουργικές αποφάσεις που υπήρχαν για την περιοχή.

«Αντιδράσεις [...] Όχι μόνο από την τοπική κοινωνία, επίσης και από όλες τις τοπικές αρχές, από παντού. Από τις υπηρεσίες.» (ΦΔ5)

«Οι αντιδράσεις ήταν ποικίλες. Υπήρξε μέχρι και βανδαλισμός της αποικίας των αργυροπελεκάνων.» (ΦΔ3)

«Σαν αρνητική στάση θα μπορούσα να παραθέσω ότι δεν γνωστοποιούσαν σε επισκέπτες της περιοχής ότι γνώριζαν τον ρόλο του ΦΔ και τα γραφεία του.» (ΦΔ9)

A1.3. Ουδέτερη αντιμετώπιση ή άγνοια κατά την ίδρυση του ΦΔΠΠ

Εκτός από τις θετικές και αρνητικές στάσεις, υπήρξαν ομάδες ή μερίδες ατόμων που ήταν περισσότερο διστακτικοί και επιφυλακτικοί, δηλαδή αντιμετώπισαν την ίδρυση του φορέα με καχυποψία και δισταγμό. Ακόμη, άλλοι δεν εξέφρασαν καμία στάση,

αλλά ήταν περισσότερο ουδέτεροι και αδιάφοροι, είτε επειδή οι δραστηριότητές τους δεν σχετίζονται με την ΠΠ είτε δεν δείχνουν περιβαλλοντικό ενδιαφέρον. Ωστόσο, υπήρχαν και περιπτώσεις όπου κάποιοι από τους κατοίκους της τοπικής κοινωνίας αλλά και της κοινωνίας γενικότερα δεν γνώριζαν την ίδρυση το φορέα έως ότου ξεκίνησαν οι δράσεις του με αποτέλεσμα να μην εκφράσουν κάποια συγκεκριμένη στάση.

«Ουδέτερα θα λέγαμε. Ένα στοιχείο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι δεν γνώριζαν την ύπαρξη του Φορέα, επομένως δεν ήταν δυνατόν να έχει σχηματισμένη άποψη η τοπική κοινωνία.» (ΦΔ13)

«[...] δεν ξέρω ακριβώς αν υπήρχαν αντιδράσεις ή αν υπήρχε γενικά η οποιαδήποτε είδους γνώση της τοπικής κοινωνίας σχετικά με το φορέα διαχείρισης. Το γεγονός ότι δεν είχε θεσμοθετηθεί το Εθνικό Πάρκο σε εκείνη της περίοδο, νομίζω ότι συνέβαλε πάρα πολύ στο να μην ξέρει κανένας για την ύπαρξη το φορέα διαχείρισης και αφού βέβαια δεν υπήρχε το Εθνικό Πάρκο, δεν υπήρχαν και όροι προστασίας οι οποίοι να είναι περιοριστικοί στη δράση των κατοίκων, για πολλά χρόνια.» (ΦΔ17)

A1.4. Βελτίωση των σχέσεων στην πορεία

Η απαρχή των σχέσεων της τοπικής κοινωνίας με τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών φαίνεται να έχει αντιμετωπίσει την πλειονότητα των αρνητικών στάσεων. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται πλέον περιπτώσεις όπου οι σχέσεις των ΦΔΠΠ με την τοπική κοινωνία είναι βελτιωμένες. Κάποιοι κάτοικοι των περιοχών που εξέφρασαν την δυσαρέσκειά τους κατά την ίδρυση των φορέων έχουν πλέον αποδεχτεί την λειτουργία και τις δράσεις του φορέα και δεν είναι λίγες οι φορές που έχει αυξηθεί η συμμετοχή τους σε εκδηλώσεις που διοργανώνει ο φορέας. Ακόμη, οι κάτοικοι αναμένουν νέες δράσεις ή ανατρέχουν σε αυτόν σε περίπτωση που υπάρχει κάποιο πρόβλημα στην περιοχή.

«Η σχέση του Φορέα με την τοπική κοινωνία έχει πλέον ωριμάσει και αυτό σημαίνει ότι η τοπική κοινωνία γνωρίζει και σέβεται το ρόλο του ΦΔ, ανατρέχει σε αυτόν όταν έχει ανάγκη για ενημέρωση σε σχέση με το περιβάλλον (γιατί γνωρίζει ότι εκεί μπορεί να τη βρει), ανατρέχει σε αυτόν όταν υπάρχει κάποιο τραυματισμένο πουλί ή ζώο (γιατί γνωρίζει ότι θα κινητοποιηθούν άμεσα οι διαδικασίες για την περίθαλψή του), το ίδιο και όταν υπάρχει κάποια παραβατική συμπεριφορά σχετική με το περιβάλλον (γιατί γνωρίζει ότι θα κινητοποιηθούν άμεσα οι σχετικές διαδικασίες για την αποτροπή της). Επιπλέον γνωρίζει ότι οργανώνονται εκδηλώσεις με θέμα το περιβάλλον από το ΦΔ, συμμετέχει σε αυτές που ανακοινώνονται στα τοπικά ΜΜΕ αλλά και αναμένει εκείνες που γνωρίζει ότι οργανώνονται ετήσια.» (ΦΔ1)

«[...]Και με τον καιρό σιγά-σιγά μας αποδέχθηκαν και είμαστε μέσα στο κοινωνικό, στα κοινωνικά δρώμενα εδώ της περιοχής.» (ΦΔ2)

A1.4.1. Οργανωμένες δράσεις ενημέρωσης-διαβούλευσης από τον ΦΔΠΠ

Για την ύπαρξη των σημερινών καλών σχέσεων ανάμεσα στην τοπική κοινωνία και τον ΦΔΠΠ, σημαντικό ρόλο έπαιξαν κινήσεις οι οποίες δρομολογήθηκαν τόσο από την ίδια την τοπική κοινωνία και τις τοπικές αρχές, αλλά κυρίως από τους ΦΔΠΠ. Αξιοσημείωτες είναι οι συνεχόμενες και συνεχείς προσπάθειες των ΦΔΠΠ με απώτερο σκοπό την αποδοχή τους από την τοπική κοινωνία αλλά και συνεργασία με αυτή. Στην προσπάθειά τους αυτή επιτελούν δράσεις που αναφέρονται ως οργανωμένες δράσεις ενημέρωσης και διαβούλευσης. Τέτοιες είναι ενημερωτικές εκδηλώσεις, ημερίδες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης απευθυνόμενες προς τους κατοίκους των περιοχών αλλά και τους τοπικούς επαγγελματίες, συναντήσεις με τους κατοίκους, συνέδρια,

διανομή ενημερωτικών φυλλαδίων, εντύπων χαρτών της περιοχής, αλλά και προγραμμάτων περιβαλλοντικών ενημερώσεων σε σχολεία.

«Στη συνέχεια μέσω της διαρκούς προβολής των δράσεων προστασίας, διαχείρισης και ενημέρωσης- ευαισθητοποίησης, του Φορέα Διαχείρισης υιοθετήθηκε μια πιο θετική στάση από την τοπική κοινωνία προς τον ΦΔ ως απόρροια της προσέλευσης και της γνωριμίας της τοπικής κοινωνίας αλλά και του ευρέως κοινού με την προστατευόμενη περιοχή και της αναγνώρισης των δράσεων του ΦΔ σε αυτή.» (ΦΔ15)

«[...] Ας πούμε με τους κτηνοτρόφους προσπαθούμε να έχουμε κάποια σχέση, προσπαθούμε να τους δίνουμε κάποια φυλλάδια, χάρτες, όσο είχαμε γιατί τώρα έχουν εξαντληθεί εμ και με τις... Και με τους τοπικούς, με τα χωριά προσπαθούμε να κάνουμε, όταν μας καλούν να κάνουμε ενημέρωση σε διάφορες εκδηλώσεις που κάνουνε. Αντίστοιχα τους καλούμε κι εμείς στις ημερίδες μας, κάπως έτσι.» (ΦΔ12)

«Κοιτάζτε ε έχουνε μοιραστεί και κάποια φυλλάδια για το ποια είναι η προστατευόμενη περιοχή και ποιες είναι οι επιτρεπόμενες χρήσεις και τι ακριβώς κάνει ο φορέας. Έχουν μοιραστεί αυτά ούτως ή άλλως στο κόσμο, στα χωριά. Και ότι βιβλία έχουμε κάνει έχουν μοιραστεί και επίσης γίνονται και κάποιες εκδηλώσεις κατά καιρούς στο κέντρο πληροφόρησης που υπάρχει στη βόρεια είσοδο του εθνικού δρυμού και κάποιες.» (ΦΔ18)

Ακόμη, συναντήσεις με αρμόδιους φορείς αλλά και η διαρκής προβολή των δράσεων των φορέων αποτέλεσαν καταλυτικές δράσεις για την βελτίωση των σχέσεων. Επιπλέον, οι ξεναγήσεις στην ΠΠ συνέβαλαν στην θετική αλλαγή στάσεων, όπως και τα επιμορφωτικά σεμινάρια.

«[...] δημόσιες συναντήσεις με την τοπική κοινωνία για ενημέρωσή τους σχετικά με τις δράσεις του ΦΔ, διοργάνωση Ημερίδων και Συνεδρίων, διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων, συνεχόμενη υλοποίηση δράσεων Ενημέρωσης- Ευαισθητοποίησης κοινού, λειτουργία [...] Κέντρων Ενημέρωσης, διαβουλεύσεις με την τοπική κοινωνία στο πλαίσιο έγκρισης του Σχεδίου Διαχείρισης της ΠΠ κ.α.» (ΦΔ15)

A1.4.2. Επικοινωνία με τους ντόπιους, κατανόηση των προβλημάτων & υποστήριξη

Πέραν όμως των οργανωμένων δράσεων, υπάρχουν και άλλες δράσεις και κινήσεις του φορέα που έχουν συμβάλει στη βελτίωση των σχέσεων με την τοπική κοινωνία. Τέτοιες είναι, όπως χαρακτηριστικά προκύπτει από την μελέτη, η επικοινωνία με τους ντόπιους, η κατανόηση των προβλημάτων και η υποστήριξή τους.

«Γιατί εμείς θέλουμε, οι ειδικοί δασικής προστασίας τις περιπολίες που κάνουν για εποπτεία της περιοχής πήγαιναν και στα καφενεία ή σταματούσαν με τον κόσμο που ήταν στα χωριά της περιοχής, να δουν τι σκέπτονται κι αυτοί, να δουν αν έχουν κάποια προβλήματα να μας τα μεταφέρουν έ και νομίζω ότι με τον καιρό έχουνε κάπως μετριάσει την αρνητική εικόνα που είχαν κάποιοι στην αρχή για τον φορέα. Τι ακριβώς κάνει στην περιοχή.» (ΦΔ18)

«Ε ναι φυσικά, στο παρελθόν ή όποτε χρειάζεται τέλος πάντων κυρίως αν ακούμε ότι υπάρχει κάποιο από τα άγρια ζώα τα οποία είναι προστατευόμενα, τα μεγάλα θηλαστικά ουσιαστικά, τα οποία είτε δημιουργούν προβλήματα σε κάποιους κατοίκους είτε μαθαίνουμε ότι η παρουσία τους έχει γίνει αντιληπτή από κάποιους κατοίκους, ε προσπαθούμε να κάνουμε συναντήσεις είτε τυπικές είτε άτυπες, κατά τόπους στα χωριά στα οποία παρουσιάζεται, είτε το κρούσμα είτε τέλος πάντων γίνεται αντιληπτό το άγριο ζώο, προσπαθούμε να πάμε να μιλήσουμε με τους κατοίκους, να τους ενημερώσουμε σε σχέση με την βιολογία του ζώου, με την ηθολογία του ζώου, τι μπορούν να κάνουν για να προστατευτούν ή οι ίδιοι, ή να προστατεύσουν την περιουσία τους από τα ζώα αυτά, ώστε να αποφύγουν, να αποφύγουμε όλοι μας τέλος πάντων να υπάρξει κάποιο κρούσμα

κάποιου τέλος πάντων θανάτου άγριων ζώων. Επειδή, ε...σε αυτές τις συναντήσεις υπάρχει αρκετά μεγάλη διαφορά σε σχέση με την επιτυχία τους είτε από την προσέλευση των κατοίκων είτε από τη μεταχείριση, όχι μεταχείριση, από την αντιμετώπιση τέλος πάντων των κατοίκων μπορούμε να πούμε τέλος πάντων ότι κάποιες πηγαίνουν πάρα πολύ ωραία με τους ανθρώπους να είναι πάρα πολύ συζητήσιμοι και κάποιες να είναι πάρα πολύ έντονες, οπότε χρειάζεται να ανέβουν τα πνεύματα. Πάντως θέλουμε να πιστεύουμε ότι προσπαθούμε για να μην υπάρχουν πάρα πολύ έντονες αντιδράσεις με το...με τα συγκεκριμένα περιστατικά και φυσικά όσο είμαστε στην περιοχή θα συνεχίσουμε να το κάνουμε.» (ΦΔ17)

«Από εκεί και πέρα έχουμε κάνει και διάφορες ημερίδες οι οποίες είτε αποσκοπούν στο να αμβλύνουμε τέτοιες ε, εμ συγκρούσεις με άγρια ζώα, είτε για να ... Μια άλλη ας πούμε ημερίδα η οποία είχε εντελώς άλλο προσανατολισμό. Ήταν για να δείξουμε στις τοπικές κοινωνίες ποιες δυνατότητες ανάπτυξης υπάρχουν σε περίπτωση που κάποιος θέλει να δραστηριοποιηθεί με κάποια δραστηριότητα που δεν υπήρξε εδώ πέρα. Προσπαθήσαμε τέλος πάντων να τους φέρουμε σε επαφή με ειδικούς οι οποίοι το έχουν κάνει και με επιτυχία μάλιστα.» (ΦΔ17)

A1.4.3. Στήριξη του ΦΔΠΠ από τοπικές αρχές και συλλόγους

Ακόμη, υπήρξαν περιπτώσεις όπου οι ίδιες οι τοπικές αρχές και ορισμένοι τοπικοί σύλλογοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός ήπιου κλίματος μεταξύ των κατοίκων και του φορέα. Κάποιες από αυτές προσπάθησαν να υποστηρίξουν την ίδρυση του φορέα και να αναδείξουν τα οφέλη που θα επιφέρει η ίδρυση του φορέα στην περιοχή.

«Οι τοπικές αρχές (Δήμος, Νομαρχία), οι οποίες είχαν το πλεονέκτημα της πρώιμης γνώσης του ρόλου του Φορέα (λόγω της ιδιότητας τους) ήταν εκείνες που συνεργάστηκαν υποστηρικτικά στα πρώτα βήματα του Φορέα.» (ΦΔ1)

«Τον Μάρτιο του 2011 που ο ΦΔ στελεχώθηκε με προσωπικό, η τοπική κοινωνία τον αντιμετώπιζε με πολύ μεγάλη δυσπιστία και επιφύλαξη, παρ' ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση ήδη έκανε λόγο για την αναπτυξιακή λογική της προστατευόμενης περιοχής.» (ΦΔ9)

Ωστόσο, οι εθελοντικές δράσεις φαίνεται ότι έπαιξαν κι αυτές σημαντικό ρόλο στην εξομάλυνση του αρνητικού κλίματος που υπήρχε μεταξύ της τοπικής κοινωνίας των προστατευόμενων περιοχών και του ρόλου των φορέων διαχείρισης.

«[...] Εθελοντικές δράσεις με τοπικούς περιβαλλοντικούς συλλόγους [...]» (ΦΔ11)

A1.5. Συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στους τρόπους λήψης των αποφάσεων

Από την ανάλυση περιεχομένου έγινε πιο σαφές ο ρόλος που μπορεί και θα πρέπει να διαδραματίζει η τοπική κοινωνία στους φορείς. Έχουν την δυνατότητα και το δικαίωμα να συμμετέχουν στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων του φορέα της περιοχής τους. Η ενεργή συμμετοχή τους στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, όπως η συμμετοχή στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, η δημόσια λεκτική διαβούλευση αλλά και μέσω συναντήσεων με το προσωπικό του φορέα, τυπικά ή άτυπα.

A1.5.1. Συμμετοχή στο Διοικητικό Συμβούλιο του ΦΔΠΠ

Οι φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών διοικούνται από τα Διοικητικά Συμβούλια (Δ.Σ.) τα οποία ορίζονται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Τα Δ.Σ. αποτελούνται από διάφορα άτομα συμπεριλαμβανομένων εκπροσώπων της τοπικής κοινωνίας. Με αυτό τον τρόπο οι κάτοικοι της τοπικής κοινωνίας έχουν την

δυνατότητα να λαμβάνουν μέρος στην λήψη των αποφάσεων των φορέων διαχείρισης σχετικά με τις περιοχές τους. Παράλληλα, πέραν των εκπροσώπων της τοπικής κοινωνίας, οι συνεδριάσεις των Δ.Σ. είναι ανοικτές προς το κοινό.

«Στο ΔΣ. Μέσα στο διοικητικό συμβούλιο υπάρχουν και εκπρόσωποι από το Δήμο, γιατί το εθνικό πάρκο ανήκει σε δύο Δήμους [...] υπάρχουν εκπρόσωποι από τους ψαράδες, τους αλιείς τους επαγγελματίες, από Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς, Οργανώσεις, από τα Υπουργεία, από την Περιφέρεια. Αλλά είναι ανοιχτό έτσι και από τους πολίτες, μπορεί κάποιος να εκφράσει παράπονα, μέσω... πολύ απλά και εύκολα.» (ΦΔ10)

«Η διοίκηση του φορέα ασκείται από το διοικητικό συμβούλιο στο οποίο συμμετέχουν ως επί το πλείστον τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου είτε τα μέρη της τοπικής κοινωνίας. Υπάρχει δηλαδή εκπρόσωπος των υλοτόμων για παράδειγμα, εκπρόσωπος της δασικής υπηρεσίας, επίσης είναι μέλος από την περιοχή εφόσον εργάζεται κιόλας στην περιοχή. Αρκετοί εκπρόσωποι του διοικητικού συμβουλίου είναι και μέλη της τοπικής κοινωνίας. Υπάρχει σαφώς εκπρόσωπος του δήμου.» (ΦΔ7)

A1.5.1.1. Δυσλειτουργίες στο Διοικητικό Συμβούλιο

Ωστόσο, αναφέρθηκε σε δύο από τους εικοσιένα φορείς που συμμετείχαν στην έρευνα, ότι υπάρχουν δυσλειτουργίες στο Διοικητικό Συμβούλιο και αυτό είναι γενεσιουργός αιτία πολλών προβλημάτων. Τα πιο χαρακτηριστικά είναι οι συνεδριάσεις που δεν έχουν την συχνότητα που απαιτείται αλλά και η έλλειψη ενεργού συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στις συνεδριάσεις του Δ.Σ.

«Δεν είναι ενεργοί πολλοί από την τοπική κοινωνία στις αποφάσεις. Μπορεί να μην έρχονται ή μπορεί να προωθούν κάποια ιδέα αλλά σε γενικές γραμμές το διοικητικό συμβούλιο εκπροσωπούνται και παίρνουν μια θετική στάση στο διοικητικό συμβούλιο.» (ΦΔ8)

«[...]Αλλά τα τελευταία χρόνια δεν λειτουργεί και τόσο καλά αυτό, τουλάχιστον σε μας, το διοικητικό συμβούλιο δεν συνεδριάζει με απαρτία και φέτος κιόλας σχεδόν πολύ λίγες φορές έχει συνεδριάσει λόγω διαφόρων προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε.» (ΦΔ12)

A1.5.2. Συμμετοχή σε δημόσιες διαβουλεύσεις

Επιπροσθέτως, η δημόσια λεκτική διαβούλευση είναι ένα μέσο συμμετοχής των πολιτών στις αποφάσεις του φορέα.

«Ο δεύτερος τρόπος είναι η δυνατότητα που δίνεται μέσω δημόσιας λεκτικής διαβούλευσης, αυτό είναι γενικό. Να αποφασίζει ένας πολίτης, να παίρνει αποφάσεις για τα σχέδια νόμου ακόμη και για έναν φορέα διαχείρισης.» (ΦΔ14)

«[...] ο Φορέας ανέλαβε την σύνταξη νέου Διαχειριστικού Σχεδίου, το οποίο μετά την ολοκλήρωσή του τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, κατά τη διάρκεια της οποίας προσκλήθηκε η τοπική κοινωνία ώστε να έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν τις απόψεις και εισηγήσεις τους και να διαβουλευθούν με τους μελετητές.» (ΦΔ1)

Πέραν όμως αυτών των τρόπων επαφής της τοπικής κοινωνίας με το φορέα υπάρχει και ο πιο άμεσος τρόπος που είναι οι συναντήσεις με ομάδες του τοπικού πληθυσμού που πιθανώς να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα τα οποία χρήζουν επείγουσας αντιμετώπισης.

«[...]Επιπλέον αν υπάρχει κάποιο ζήτημα που είναι πολύ σημαντικό για την τοπική κοινωνία έχει επιδιωχθεί και έχουν γίνει συναντήσεις εκεί επί τόπου για να συζητηθεί. Για παράδειγμα, ήταν πριν λίγα χρόνια, για παράδειγμα ήταν πολύ χαρακτηριστικό ήταν

να γίνει μία λιμνοδεξαμενή [...] που είχε αντισταθεί πολύ και η τοπική κοινωνία και εμείς σαν φορείς είχαμε αρνητική άποψη και το δασαρχείο σε σχέση με την κατασκευή αυτού του έργου. Ήταν όμως και κάποιοι που θέλαν να συνεχιστεί το έργο, να γίνει όπως ήταν να γίνει. Γι' αυτό είχε γίνει μια συνάντηση εκεί στο κέντρο πληροφόρησης, προσκλήθηκε όλος, όλα τα γύρω χωριά και οι αρμόδιες υπηρεσίες προφανώς και ο εργολάβος του έργου επίσης και έγινε μία συζήτηση για να πέσουν τα χαρτιά μας στο τραπέζι κι αυτό ήταν πολύ σημαντικό γιατί μπορούσε να είναι και ο απλός κόσμος, όχι απλώς εκπρόσωποί του.» (ΦΔ18)

6.2. ΑΞΟΝΑΣ 2: Χαρακτηριστικά του προσωπικού που σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα

A2.1. Προσωπικό του ΦΔΠΠ

Το προσωπικό που σχεδιάζει και υλοποιεί τα προγράμματα και τις δράσεις εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του εκάστοτε φορέα, είναι κατά βάση εργαζόμενοι του ίδιου του φορέα. Οι ειδικότητες των εργαζομένων στους φορείς που έχουν αρμοδιότητα ή συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα- δράσεις εντάσσονται σε ένα ιδιαίτερο ευρύ φάσμα, το οποίο συνδέεται τόσο με τις φυσικές όσο και με τις κοινωνικές επιστήμες. Έχει μάλιστα ιδιαίτερο ενδιαφέρον να αναφερθούν δύο σημεία. Το πρώτο είναι ότι αν και φαίνεται να υπερτερούν οι ειδικότητες των φυσικών-θετικών επιστημών, δεν αναδεικνύεται μια ιδιαίτερη τάση στην επιλογή κάποιας ή κάποιων συγκεκριμένων ειδικοτήτων για τον σχεδιασμό και υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Το δεύτερο είναι ότι μέχρι στιγμής δεν εμπλέκονται και δεν προσλαμβάνονται σε αυτό τον τομέα εκπαιδευτικοί ή άτομα που έχουν τυπικά προσόντα (πρώτο πτυχίο ή μεταπτυχιακές σπουδές) στην εκπαίδευση ή την εκπαίδευση ενηλίκων.

A2.1.1. Ειδικότητες των φυσικών-θετικών επιστημών

Δασολόγος, Πολιτικός Μηχανικός, Γεωπόνος, Βιολόγος, Περιβαλλοντικός, Βιολόγος, Ιχθυολόγος, Ειδικός Δασικής Προστασίας, Περιβαλλοντολόγος, Χημικός Μηχανικός, Τοπογράφος, Μηχανικός Περιβάλλοντος, Γεωλόγος, Τεχνολόγος.

A2.1.2. Ειδικότητες των κοινωνικών επιστημών

Ξεναγός, Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, Δημοσιογράφος, Δημόσιες σχέσεις, Διοίκηση Επιχειρήσεων.

A2.1.3. Άλλες ειδικότητες

Γενικών Καθηκόντων, Προσωπικό Ενημέρωσης.

A2.2. Εξωτερικοί συνεργάτες

Από την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων έγινε γνωστό ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι φορείς έχουν εξωτερικούς συνεργάτες που τους βοηθούν στο έργο του σχεδιασμού και της υλοποίησης των δράσεων αυτών. Πιο συγκεκριμένα ως εξωτερικοί συνεργάτες των ΦΔΠΠ αναφέρονται συχνά τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που βρίσκονται κοντά στην εκάστοτε προστατευόμενη περιοχή. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι φορείς δεν έχουν κανενός είδους εξωτερικούς

συνεργάτες που να τους βοηθάει στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών.

A2.2.1. Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Ωστόσο, δέκα φορείς, εκτός από το προσωπικό τους που υλοποιεί αλλά και σχεδιάζει τις εκπαιδευτικές δράσεις, έχει και εξωτερικούς συνεργάτες που τους βοηθούν σε αυτό το έργο. Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) που γειτνιάζουν με το φορέα διαχείρισης κάποιων περιοχών αναφέρονται ως εξωτερικοί συνεργάτες του φορέα για την εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση. Σε αυτή την κατεύθυνση βοηθά και το γεγονός της κοινής στοχοθεσίας των δύο οργανισμών.

«Κοιτάζτε να δείτε. Τώρα εμείς ναι, με το ΚΠΕ (πόλη) που είναι στα 15 χλμ. κοντά και ίσως 10 από το κέντρο πληροφόρησης του (πόλη), συνεργαζόμαστε γιατί έτσι κι αλλιώς γιατί ο υπεύθυνος καθηγητής είναι και δάσκαλος, είναι και στο διοικητικό του φορέα. Αλλά και να μην ήτανε, συνεργαζόμαστε γιατί πολλές δραστηριότητες προσπαθούμε να τις κάνουμε μαζί, από κοινού. Και δεύτερον δεν νιώθουμε ότι υπάρχει και κανένας λόγος ανταγωνισμού ας πούμε. Αφού οι στόχοι είναι ίδιοι ας πούμε.» (ΦΔ6)

«Είναι εντελώς διαφορετικό και μάλιστα συνεργαζόμαστε πολλές φορές με εκπαιδευτικούς, όπως με κέντρα περιβαλλοντική εκπαίδευσης και στα προγράμματα ερμηνείας περιβάλλοντος έχουμε εμείς δικά μας, ο φορέας διαχείρισης και άλλα δύο προγράμματα σε συνεργασία με το ΚΠΕ (πόλη).» (ΦΔ16)

«[...] Πέρυσι είχαμε και μία συνεργασία με το κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του (πόλη), οπότε έγινε μία δράση από κοινού, δηλαδή πηγαίναμε στα σχολεία και γινόταν η παρουσίαση που γίνεται από εμάς και υπήρχε και μια 2η ώρα που ήταν σαν ώρα εμπέδωσης των μαθητών αυτών που μάθανε μέσω κάποιων δραστηριοτήτων και κάποια παιχνίδια που έκαναν.» (ΦΔ18)

A2.3. Εθελοντές

Ταυτόχρονα, ο εθελοντισμός εμφανίζεται και στους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών. Σε επτά από τους εικοσιέναν φορείς, υπάρχουν εθελοντές οι οποίοι βοηθούν κυρίως στην υλοποίηση, αλλά όχι στον σχεδιασμό, των δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των φορέων. Για παράδειγμα, συμμετέχουν στην υλοποίηση ενημερωτικών δράσεων και ημερίδων που διοργανώνει ο φορέας αλλά και σε σεμινάρια.

«Ο Φορέας στις ημερίδες και τα σεμινάρια που υλοποιεί συνεργάζεται εθελοντικά με άτομα ειδικευμένα στην θεματολογία του εκάστοτε σεμιναρίου και ημερίδας.» (ΦΔ1)

«Οι εθελοντές του προγράμματος της Ευρωπαϊκής Εθελοντικής Υπηρεσίας (2014) από τις χώρες, Τουρκία, Πορτογαλία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο (Ιταλός εθελοντής) και Πολωνία, στο πλαίσιο της εκπόνησης του σχεδίου «Διατήρηση, ενημέρωση και παρακολούθηση στην προστατευόμενη περιοχή [...]», συμμετείχαν στην υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Ο ρόλος των εθελοντών ήταν υποστηρικτικός για όλες τις καθημερινές δραστηριότητες του προσωπικού του Φορέα Διαχείρισης. Καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος οι εθελοντές –ανάλογα με το γνωστικό τους υπόβαθρο και τα ενδιαφέροντά τους –είχαν την ευκαιρία να υλοποιήσουν, μεμονωμένα ή σε ομάδες, εργασίες που σχετίζονταν με τα παρακάτω αντικείμενα που αναφέρονται στην ενημέρωση:

- υποδοχή και ξενάγηση αλλοδαπών επισκεπτών στα Κέντρα Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης και στο πεδίο της προστατευόμενης περιοχής,
- συμμετοχή στη διοργάνωση ημερίδων, συναντήσεων εργασίας κ.λπ.,
- συμμετοχή σε εκδηλώσεις περιβαλλοντικού αντικειμένου,

- επισκέψεις περιβαλλοντικής ενημέρωσης σε σχολεία της προστατευόμενης περιοχής (στο πλαίσιο διδασκαλίας ξένων γλωσσών),
- ενημέρωση και επικαιροποίηση των αγγλικών κειμένων του δικτυακού τόπου [...] του Φορέα Διαχείρισης,
- δημιουργία και επιμέλεια ενημερωτικών παρουσιάσεων σε αγγλικά/ γαλλικά αναφορικά με την προστατευόμενη περιοχή,
- προβολή, δημοσιότητα και ανάπτυξη δημοσίων σχέσεων με αγγλόφωνο κοινό.» (ΦΔ15)

Ωστόσο, πολλοί από τους φορείς που συμμετείχαν στην μελέτη δεν έχουν στην διάθεση τους εθελοντές που να τους βοηθούν τόσο στην υλοποίηση όσο και τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων. Αυτό οφείλεται, όπως αναφέρουν, στη δυσκολία οργάνωσης ενός πλαισίου για τον εθελοντισμό.

«Όχι, όχι δεν ασχολούνται. Δεν έχουμε εθελοντές, θα το θέλαμε βέβαια αλλά είναι λίγο πολύπλοκη η διαδικασία προσέγγισης και κάποια τυπικά στοιχεία όπως το πως θα ασφαλιστούν αυτοί οι άνθρωποι, πως θα έρθουν, γιατί είμαστε δάσος. Αυτά είναι τα ζητήματα και γι' αυτό δεν έχουμε ακόμη.» (ΦΔ7)

A2.4. Πρόθεση για απασχόληση εκπαιδευτικών

Εδώ είναι σημαντικό να αναφερθεί ξανά ότι σε κανέναν από τους φορείς οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα δεν υπάρχει εκπαιδευτικός στο επιστημονικό προσωπικό του, παρόλο που υπάρχει συνεργασία με μεμονωμένους εκπαιδευτικούς και Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) (εξωτερικοί συνεργάτες). Στην προσπάθεια να διερευνηθεί εάν ο ρόλος του εκπαιδευτικού ως εργαζομένου σε φορέα, θα ήταν ωφέλιμος ή απαραίτητος, οι απαντήσεις που δόθηκαν στο σχετικό ερώτημα δίστανται.

A2.4.1. Θετική πρόθεση

Αυτές που ακολουθούν την καταφατική οδό παρουσιάζουν ως ωφέλιμο τον ρόλο ενός εκπαιδευτικού ως μέλος του φορέα καθώς θα μπορούσε να συνδράμει στον σχεδιασμό αλλά και την υλοποίηση της ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης και κυρίως όταν απευθύνονται στο μαθητικό κοινό. Έντεκα από τους φορείς που συμμετείχαν στην έρευνα φαίνεται να έχουν αυτή την θετική πρόθεση, όπως προκύπτει από τις απαντήσεις.

«Βέβαια. Θα μπορούσε. Τώρα κάποια βασικά είδη πουλιών θα μπορούσε να τα μάθει και κάποιος έξω.» (ΦΔ4)

«Ναι θα μπορούσε, αν και νομίζω ότι και άλλοι φορείς που έχουν την ενημέρωση-ευαισθητοποίηση πιο αναμειγμένη, έχουνε, έχουν προσλάβει άτομα τα οποία, πως το λένε, ξεναγούς και...Αυτή την ειδικότητα έχω δει ότι χρησιμοποιούν.» (ΦΔ12)

Κάποιοι αναφέρουν ότι ένας εκπαιδευτικός θα μπορούσε να εργάζεται σε έναν φορέα διαχείρισης υπό προϋποθέσεις, η σημαντικότερη εκ των οποίων να έχει την κατάλληλη περιβαλλοντική κατάρτιση. Εδώ, από την άλλη, αναγνωρίζεται όμως το γεγονός ότι η κατάρτιση στις περιβαλλοντικές επιστήμες μπορεί να μην επαρκεί από μόνη της αλλά να χρειάζεται παράλληλα και παιδαγωγική κατάρτιση.

«Κοίτα να δεις. Θα μπορούσε, πάντα, αν έχεις κάποιον που έχει σπουδάσει πάνω στην περιβαλλοντική σίγουρα θα μπορούσε αυτά που σχεδιάζεις να είναι πιο αποδοτικά, αποτελεσματικά, ειδικά στις μικρές ηλικίες που έχουν κάποιες ιδιαιτερότητες. Ο χρόνος ας πούμε που παρακολουθούν, ένα σημαντικό που πάντα μας ξεφεύγει. Πόσο χρόνο μπορεί ένα παιδί να σε παρακολουθήσει ας πούμε. Είναι μισή ώρα; Ότι κάνεις ας πούμε

πρέπει να είναι μισή ώρα, μη σου πω 25 λεπτά . Εμείς το ξεχνάμε και κάνουμε πολλά πράγματα και περνάει πολύ ώρα ας πούμε. Εμείς μπορεί να είμαστε ευτυχημένοι ότι έχουμε ένα κοινό από κάτω αρκετά μεγάλο αριθμητικά (γέλιο), αλλά το κοινό το πνεύμα του να κοιμάται ας πούμε. Πάντα βοηθάει απλώς εξήγησα και από πριν ότι εμείς δεν είμαστε αυστηρά στην περιβαλλοντική εκπαίδευση ας πούμε. Αλλά θα έπρεπε για μένα να υπήρχαν και δάσκαλοι οι κάποιοι τέλος πάντων που να έχουν σπουδάσει περιβαλλοντική μέσ' το φορείς για να βοηθάνε, όπως υπάρχουν οι βιολόγοι ή οτιδήποτε άλλοι για άλλα θέματα.» (ΦΔ6)

A2.4.2. Αρνητική πρόθεση

Πέραν όμως αυτών υπάρχει και η αντίθετη άποψη, σε μικρότερο βαθμό αφού επτά μόνο φορείς εξέφρασαν αρνητική πρόθεση. Αυτή η ομάδα φορέων θεωρεί ότι οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να προσληφθούν σε κάποιον φορέα ή δεν υπάρχει ανάγκη για κάτι τέτοιο. Ακόμη, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να βοηθούσαν εθελοντικά εφόσον ήταν επιθυμητό κάτι τέτοιο από κάποιον εκπαιδευτικό.

«Ο Φορέας χρειάζεται τη συνδρομή των εκπαιδευτικών στην υλοποίηση και το σχεδιασμό των ενημερωτικών προγραμμάτων προκειμένου να είναι πιο κοντά στα ενδιαφέροντα των μαθητών, αλλά η ύπαρξή τους ως στελέχη του Φορέα δεν προβλέπεται από το οργανόγραμμα.» (ΦΔ3)

«Δύσκολο καθώς δε θα διέθεταν την απαραίτητη εξειδικευμένη γνώση σε θέματα που άπτονται του περιβάλλοντος.» (ΦΔ1)

«Σαν εθελοντές ναι, σαν στελέχη ίσως.» (ΦΔ9)

«Επειδή ένας φορέας διαχείρισης κάνει, ενημέρωση μπορεί να κάνει, δεν είναι στο ρόλο του να κάνει εκπαίδευση και δεν παίρνει τέτοια πιστοποίηση από κάποιο υπουργείο, ε δεν είναι απαραίτητος ένας δάσκαλος. Απαραίτητοι είναι άνθρωποι οι οποίοι έχουν κάνει σπουδές σχετικές με το περιβάλλον οι οποίοι θα μπορούσαν με τις γνώσεις τους, εεε τις γνώσεις που έχουν κι αποκομίζουν από το βουνό να τις μεταφέρουν και στον υπόλοιπο πληθυσμό.» (ΦΔ14)

6.3. ΑΞΟΝΑΣ 3: Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων

A3.1. Είδος εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων

Όπως αναφέρθηκε και στο θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, σύμφωνα με το ΦΕΚ ίδρυσης των ΦΔΠΠ, μεταξύ των αρμοδιοτήτων τους συμπεριλαμβάνεται:

«Η ενημέρωση, εκπαίδευση και κατάρτιση του πληθυσμού σε θέματα αναγόμενα στις αρμοδιότητες και σκοπούς των ΦΔΠΠ, καθώς και την προστασία των περιοχών ευθύνης τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι ΦΔΠΠ μπορούν να ιδρύουν κέντρα πληροφόρησης στην έδρα των προστατευομένων αντικειμένων, να διοργανώνουν προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, καθώς και συνέδρια, ημερίδες, επιμορφωτικά σεμινάρια και άλλες ενημερωτικές εκδηλώσεις, για την προβολή των στόχων και των επιτευγμάτων της διαχείρισης, και να αναλαμβάνουν σχετική εκδοτική δραστηριότητα έντυπης ή και ηλεκτρονικής μορφής».

Από την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων προκύπτει ότι όλοι οι φορείς, οι οποίοι συμμετείχαν στη μελέτη, υλοποιούν τέτοιου είδους προγράμματα ή δράσεις, τα οποία μπορούν να οργανωθούν σε τέσσερις κατηγορίες.

A3.1.1. Εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολεία

Ένα σημαντικό μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχει σχεδιαστεί για σχολεία, κυρίως της ευρύτερης περιοχής, αλλά και σχολεία που μπορεί να επισκεφτούν την περιοχή. Η θεματολογία αυτών των προγραμμάτων συνδέεται κατά βάση με τα χαρακτηριστικά και την ανάγκη προστασίας της περιοχής.

«Τώρα όσον αφορά προγράμματα. Αυτό που μπορώ να πω σαν πρόγραμμα είναι η ενημέρωση στα σχολεία της περιοχής μας, δηλαδή στα σχολεία της (πόλης).» (ΦΔ5)

«Υπάρχει πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ετήσιο που έχουμε δυο, τρία σχολεία κάθε χρόνο και κάνουμε όλη τη χρονιά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.» (ΦΔ8)

«Ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού (πόλη), από το 2007 υλοποιεί πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης – Ευαισθητοποίησης με τίτλο: [...], σε μαθητές σχολείων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αλλά και σε διάφορες κοινωνικές ομάδες.» (ΦΔ12)

A3.1.2. Εκστρατείες-εκδηλώσεις ενημέρωσης

Οι ΦΔΠΠ σχεδιάζουν και υλοποιούν ενημερωτικές δράσεις για τους πολίτες της περιοχής (παιδιά και ενήλικες) των οποίων η θεματολογία μπορεί να συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με την προστατευόμενη περιοχή και τους στόχους του φορέα. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται εκστρατείες ενημέρωσης που προσανατολίζονται στην προστασία του περιβάλλοντος γενικότερα ή στην ήπια ανάπτυξη της περιοχής. Οι εκστρατείες ή εκδηλώσεις ενημέρωσης έχουν πολύ συχνά ως αφετηρία μια παγκόσμια/ευρωπαϊκή ημέρα (π.χ. περιβάλλοντος, υδροτόπων κτλ.) και περιλαμβάνουν εκθέσεις, ποδηλατοδρομίες, χειροτεχνίες. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται και οι ενημερώσεις του κοινού με περίπτερο-κιόσκι αλλά και η συμμετοχή των στελεχών του φορέα σε ραδιοφωνικές εκπομπές.

«Τώρα οι υπόλοιπες... δεν είναι προγράμματα είναι δράσεις ενημέρωσης, συνήθως ε στο πλαίσιο κάποιας παγκόσμιας ή πανευρωπαϊκής ημέρας. Όπως..., να απαριθμήσω; (γέλια) Ναι, παράδειγμα φέτος την ημέρα περιβάλλοντος κάναμε για μία εβδομάδα έκθεση φωτογραφίας των προστατευόμενων περιοχών στην (πόλη). Εμ για την πανευρωπαϊκή ημέρα χωρίς αυτοκίνητο, το κάναμε πέρυσι και είχε συμμετοχή και το κάναμε και φέτος, ποδηλατοδρομία στην (πόλη). Έχει και άλλα, γιορτές πουλιών, χελιδονίσματα, κάνουμε και άλλα κατά την διάρκεια του έτους.» (ΦΔ5)

«[...]Βέβαια υπάρχουν διάφορες εκδηλώσεις οι οποίες γίνονται σε όλο το έτος και με αφορμή διάφορες, για παράδειγμα γιορτές, ημέρες δασοπονίας, γιορτή πουλιών.» (ΦΔ7)

«Πρώτα απ' όλα έχουμε 7 ή 8, αν θυμάμαι καλά, επετειακές εκδηλώσεις όλο το χρόνο. Αυτές είναι κυρίως για τα παιδιά. Την άλλη εβδομάδα έχουμε τη γιορτή των πουλιών, την παγκόσμια ημέρα υδροτόπων, την παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος και είναι για τα παιδιά κυρίως. [...] Υπάρχουν κάποιες δράσεις όπως ποδηλατικός γύρος που γίνεται εδώ στην [...] που κάνει μία στάση εδώ ο ποδηλατικός γύρος και είναι και υπάρχουν και ενήλικες.» (ΦΔ8)

«[...] Ας πούμε αυτό που σου είπα με ενημερωτικό περίπτερο και συμμετοχή στην πανελλήνια έκθεση (πόλη). Ας πούμε εκεί είχαμε ένα περίπτερο, σκέψου σαν την ΔΕΘ είναι αυτό και δίναμε ενημερωτικό υλικό στους επισκέπτες και όποιος σταμάταγε τον ενημερώναμε για την περιοχή ή ότι απορία είχε προσπαθούσαμε να του την λύσουμε. Μετά βλέπω ένα άλλο που έχουμε, α.. γίνεται ένας μααραθώνιος εδώ στην περιοχή, ορεινός μααραθώνιος. Ε είχαμε πάει στην πλατεία του χωριού και δίναμε πάλι, δηλαδή εκεί που γίνεται ο αγώνας δηλαδή και δίναμε υλικό, και όποιος ήθελε ερχόταν και τον

ενημερώνουμε, ερχόταν και του μιλάγαμε. [...] Κάναμε μία ραδιοφωνική συνέντευξη στο ράδιο, για την [...] και τις δράσεις του φορέα διαχείρισης.» (ΦΔ12)

A3.1.3. Ημερίδες, συνέδρια

Ένα αξιοσημείωτο μέρος των εκπαιδευτικών/ενημερωτικών δράσεων των ΦΔΠΠ αναφέρεται στην οργάνωση συναντήσεων, όπως συνέδρια, ημερίδες κ.ά., με θέματα τοπικού ενδιαφέροντος, τα οποία πάντα συνδέονται με την προστασία του περιβάλλοντος, την τοπική παραγωγή και ανάπτυξη. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο ΦΔΠΠ συμμετέχει σε ημερίδες-συνέδρια που οργανώνουν άλλοι οργανισμοί και παρουσιάζει την ΠΠ και το έργο του με προφορική παρουσίαση ή με posters.

«Έχουμε κάνει ημερίδα για την αλιεία, έχουμε κάνει ημερίδα για την γεωργία και την κτηνοτροφία. Ε...αυτά.» (ΦΔ8)

«[...] Ε μετά βλέπω κάναμε μια εκδήλωση- ημερίδα στα γραφεία μας για την, με αφορμή την παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος σε συνεργασία με [...] και μιλήσαμε λίγο για την διατήρηση παραδοσιακών σπόρων, το οποίο δεν είναι και πολύ σχετικό με την [...] Α και κάτι άλλο που βλέπω εδώ, συμμετείχαμε στο πανελλήνιο συνέδριο οικολογία με αναρτημένοι ανακοίνωση, με posters. Πολλές φορές δηλαδή συμμετέχουμε και με posters σε κάποια συνέδρια.» (ΦΔ12)

A3.1.4. Παρεμβάσεις

Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δράσεων θα ενταχθούν και μια σειρά από παρεμβάσεις που υλοποιούνται στην προστατευόμενη ή στην ευρύτερη περιοχή και έχουν στόχο την ανάδειξη, προστασία και διαχείριση της περιοχής. Τέτοιες δράσεις, όπως π.χ. καθαρισμοί και ανάδειξη διαφόρων σημείων, έχουν άμεσα ή έμμεσα χαρακτήρα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των συμμετεχόντων. Και πάλι, ορισμένες από αυτές τις δράσεις έχουν ως αφετηρία επετειακές ημέρες.

«Ένα παράδειγμα. Ας πούμε δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης γίνονται σε επετειακές ημερομηνίες, για την παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος, παγκόσμια ημέρα υγροτόπων, ευρωπαϊκή γιορτή πουλιών, εε. [...] Καθαρίσαμε μόνοι μας ένα ολόκληρο οδικό δίκτυο δείχνοντας στην τοπική κοινωνία ότι δεν πρέπει να ανοίγουν το παράθυρό τους και να πετάνε τα σκουπίδια στο πλάι του δρόμου. Άλλη χρονιά καθαρίσαμε Βυζαντινά μνημεία μόνο. Θέλοντας και να αναδείξουμε τα βυζαντινά μνημεία που αποτελούν ένα μεγάλο κομμάτι της ιστορίας της περιοχής αλλά και να ευαισθητοποιήσουμε τους επισκέπτες ότι δεν πρέπει να πετάμε σκουπίδια γύρω ή μέσα στα Βυζαντινά μνημεία. Ε άλλη χρονιά καθαρίσαμε παραλίες περιοχές, εκεί απευθυνθήκαμε σε αλιευτικούς συλλόγους, γιατί είναι οι άνθρωποι που χρησιμοποιούν τις λίμνες και αν θέλετε είναι οι άνθρωποι που έχουν άμεσο όφελος για να βγάζουν πιο καλά ψάρια. Θέλουν καθαρά τα νερά και άρα τότε γιατί θα πρέπει να βρίσκουμε πεταμένα δίχτυα ή σακούλες ή μπουκάλια σε διαφορά σημεία; Έτσι τους καλέσαμε να καθαρίσουμε όλοι μαζί παραλίες περιοχές [...]. Είχε πάρα πολύ μεγάλη απήχηση, πήγε πάρα πολύ καλά.» (ΦΔ16)

A3.2. Χώρος υλοποίησης

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι σχετικές δράσεις μπορεί να υλοποιούνται στα σχολεία της περιοχής (στην περίπτωση των προγραμμάτων που αφορούν στα σχολεία), σε κάποια από τις κοινότητες της περιοχής (ανάλογα με τη θεματολογία του προγράμματος), στον χώρο του ΦΔΠΠ ή μέσα στην προστατευόμενη φυσική περιοχή. Στην καλύτερη περίπτωση, όπως για παράδειγμα σε ορισμένες περιπτώσεις

προγραμμάτων που αφορούν σε σχολεία, μπορεί το πρόγραμμα να υλοποιείται κατά ένα μέρος στο σχολείο και κατά ένα μέρος στον χώρο του φορέα ή στη φυσική περιοχή.

«[...] Άλλες χρονιές επιλέγουμε κάποιες συγκεκριμένες τοποθεσίες για παρατήρηση πουλιών και προσκαλούμε σχολεία. Άλλες φορές πηγαίνουμε εμείς σε σχολεία. Άλλες φορές κάνουμε, έχει τύχει να κάνουμε κατασκευές, θεατράκια, παιχνίδια πολλά πάρα πολλά.» (ΦΔ16)

A3.2.1. Στα σχολεία

Ειδικότερα τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στα σχολεία συχνά υλοποιούνται στα ίδια τα σχολεία της περιοχής, στην περίπτωση που δεν υπάρχει η δυνατότητα οι μαθητές να επισκεφθούν τον χώρο του φορέα ή την ίδια τη φυσική περιοχή.

«Διοργανώνουμε κάποιες, προγραμματίζουμε μάλλον κάποιες επισκέψεις σε σχολεία και ενημερώνουμε κάποιες τάξεις σχετικά με την προστατευόμενη περιοχή.» (ΦΔ5)

«[...] Πηγαίνουμε μετά από, συνήθως μας καλούν σχολεία να πάμε να κάνουμε κάποια ενημέρωση στα σχολεία, με παρουσίαση. Κυρίως σε δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία πηγαίνουμε. Έχουμε πάρει και κάποια σχετική άδεια από το Υπουργείο Παιδείας ώστε να μην έχουμε κάποιο πρόβλημα γιατί δεν είναι τόσο απλό να μπαίνεις στα σχολεία και να κάνεις ενημέρωση. [...] Κυρίως πηγαίνουμε σε σχολεία, δημοτικά και νηπιαγωγεία και κάνουμε ενημέρωση με παρουσίαση, με Power Point [...]» (ΦΔ12)

«Ε κι εγώ πηγαίνω και άλλες δύο συνάδελφοι. Και κάνουμε μία παρουσίαση. Power Point είναι και λέμε στοιχεία για την περιοχή. Τι ακριβώς είναι τα εθνικά πάρκα. Γιατί τα προστατεύουμε και είναι από αυτές τις περιοχές, είδη πανίδας που θα δουν στην περιοχή και κάποια στοιχεία για το ανθρωπογενές περιβάλλον που είναι σημαντικό. Αυτό γίνεται μία επαφή των παιδιών με την προστατευόμενη περιοχή. Τι ακριβώς είναι και γιατί είναι τόσο σημαντική σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Γιατί είναι προστατευόμενη περιοχή σε κάποιο πρόγραμμα της Ουνέσκο, κάποια βραβεία από το συμβούλιο της Ευρώπης. Έχει αρκετές διακρίσεις η περιοχή οπότε, έχει δίκτυο Natura.» (ΦΔ18)

A3.2.2. Στην κοινότητα

Κατά καιρούς από κάποιους φορείς έχουν υλοποιηθεί και προγράμματα στην τοπική κοινότητα, όπως για παράδειγμα στο κάστρο μιας πόλη που βρίσκεται κοντά στην περιοχή.

«Ναι, παράδειγμα φέτος την ημέρα περιβάλλοντος κάναμε για μία εβδομάδα έκθεση φωτογραφίας των προστατευόμενων περιοχών στην (πόλη), στο κάστρο.[...]» (ΦΔ5)

«Κατά καιρούς στην (πόλη) κάνουμε μία ενημέρωση εκεί στην κεντρική πλατεία. Κάνουμε χελιδονοφολιές, ξέρω γω , περιβαλλοντικές κατασκευές γενικώς και συν πλην είναι αυτά έτσι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.» (ΦΔ10)

A3.2.3. Στον χώρο (γραφεία) του ΦΔΠΠ

Αρκετά προγράμματα υλοποιούνται στον χώρο του ΦΔΠΠ. Εκεί μπορεί να έχει διαμορφωθεί ειδικός εκθεσιακός χώρος ή χώρος για την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

«[...] Εμ και επίσης κάποια σχολεία έρχονται στην έδρα μας [...]. Συνήθως όμως τα σχολεία που έρχονται, επειδή τα γραφεία μας δεν είναι μεγάλα, έρχονται κάποια τάξη, δηλαδή λίγα άτομα τέλος πάντων γιατί δεν χωράει όλο το σχολείο για παράδειγμα. [...] Οπότε ένα είναι αυτό. Κυρίως πηγαίνουμε σε σχολεία, δημοτικά και νηπιαγωγεία και

κάνουμε ενημέρωση με παρουσίαση, με Power Point και κάποια σχολεία, κάποιες τάξεις μπορεί να έρθουν και στην έδρα μας.[...]» (ΦΔ12)

«Στο χώρο αυτό ενημερώνονται οι επισκέπτες για τη περιοχή, την ιστορία, τη γεωγραφία, την πανίδα, την χλωρίδα, τα σπάνια ή προστατευόμενα είδη, το νομικό καθεστώς προστασίας των, τα πληθυσμιακά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της, τα μνημεία και τις φυσικές ομορφιές της, όπως και για τα προβλήματα που υπάρχουν σε σχέση με τη διαχείρισή της και την ορθολογική της ανάπτυξη. Επίσης ο χώρος είναι κατάλληλα εξοπλισμένος ώστε να γίνονται προβολές ή διαλέξεις/συζητήσεις ενημέρωσης με τους επισκέπτες και τους μαθητές.» (ΦΔ20)

«[...]Το θεωρητικό μέρος της εκπαίδευσης, πραγματοποιείται στο [...] Παρουσιάζεται το θέμα μέσα από διάλογο. Εκεί, οι μαθητές συλλέγουν πληροφορίες για τη μυθολογία, την ιστορία και την σημαντικότητα του δάσους, μέσω οπτικοακουστικών ερεθισμάτων. Οι βασικές έννοιες που αναλύονται στο πρόγραμμα είναι: οικοσύστημα, βιοτικοί - αβιοτικοί παράγοντες, χλωρίδα, πανίδα, παραγωγοί, καταναλωτές, τροφική αλυσίδα, διάβρωση, παραγωγή οξυγόνου, φυλλοβόλα, κωνοφόρα, πόες, θάμνοι, δέντρα, αποικοδόμηση, υλοτομία, εκχέρωση, υπερβόσκηση, αναδάσωση, πυρκαγιές, Εθνικοί Δρυμοί. [...]» (ΦΔ21)

A3.2.4. Στην προστατευόμενη περιοχή

Αρκετά προγράμματα υλοποιούνται στην ίδια τη φυσική περιοχή.

«Η ξενάγηση λαμβάνει υπόψη τις απαιτήσεις των εκπαιδευομένων. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και εφοδιάζονται με φάκελο που περιέχει ενημερωτικό και εκπαιδευτικό υλικό και διάφορα όργανα, όπως πυξίδες, θερμόμετρα, μεγεθυντικούς φακούς, τα οποία θα χρησιμοποιήσουν στην ειδικά σχεδιασμένη διαδρομή που θα ακολουθήσουν. Πραγματοποιείται περιήγηση στο δασικό οικοσύστημα (σε καμένο και μη καμένο), μέσα από προκαθορισμένα μονοπάτια, ώστε να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με το πραγματικό περιβάλλον. Σε προκαθορισμένες στάσεις, στο μονοπάτι μελέτης, οι μαθητές υλοποιούν συγκεκριμένες δραστηριότητες και περιβαλλοντικά παιχνίδια. Οι διαδρομές αυτές είναι σύντομες, κυκλικές και μικρού έως καθόλου βαθμού δυσκολίας.» (ΦΔ21)

«Και μετά βγαίνουμε έξω. Με τηλεσκόπια, με κιάλια, βλέπουμε. [...] Βέβαια, περπατάμε. Έχουμε επιλέξει τέτοια διαδρομή, ώστε να μην υπάρχει κίνδυνος για το παιδί.» (ΦΔ4)

A3.2.5. Συνδυασμός των παραπάνω επιπέδων

Πολλές φορές τα εκπαιδευτικά προγράμματα που αναφέρονται σε σχολεία χωρίζονται σε επιμέρους τμήματα. Ένα μέρος μπορεί, για παράδειγμα, να υλοποιείται στο σχολείο, ένα μέρος στον εκθεσιακό χώρο του ΦΔΠΠ και ένα άλλο μέρος μέσα στη φυσική περιοχή.

«Αυτά γίνονται, μας επιλέγουν, μας παίρνουν τηλέφωνο από κάποιο σχολείο και λένε για 2-3 τμήματα ξέρω γω της πέμπτης θα κάνουν ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής όλο το χρόνο ξέρω γω με 4-5 συναντήσεις. Στο σχολείο τους ή εδώ [...] πηγαίνουν και παίρνουν συνεντεύξεις από τους ντόπιους, παρατηρούν τα πουλιά, καταγράφουν τα φυτά. Κάνουνε διάφορα τέτοια πράγματα.» (ΦΔ8)

«[...] Εμείς έχουμε 2 προγραμματάκια τα οποία αποτελούνε, μπορούν μάλλον να αποτελέσουν κομμάτι ενός προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που εκπονεί μία τάξη. Εμείς αποτελούμε το βιωματικό κομμάτι του προγράμματος περιβαλλοντικής. Αυτά τα δύο μικρά προγραμματάκια που έχουμε πίνουν τα δύο άκρα της προστατευόμενης περιοχής. [...] Ξεκινάει πρώτα αυτό το προγραμματάκι από εδώ από την έδρα μας, [...]»

όπου γίνεται μία εκπαιδευτική ενημέρωση χρησιμοποιώντας έτσι διαδραστικά μέσα.» (ΦΔ4)

«Και μπορεί ε τώρα δεχόμαστε σχολεία για να τους κάνουμε μία ενημέρωση στο χώρο ή στην αίθουσα προβολής και μετά άμα θέλουν να τα συνοδεύσουμε έξω για παρατήρηση.» (ΦΔ10)

A3.3. Ομάδες-στόχοι

Η κατηγοριοποίηση των ομάδων-στόχων που προκύπτει από την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων είναι αρκετά ξεκάθαρη. Επί της ουσίας προκύπτουν τρεις μεγάλες ομάδες στόχοι. Η μία είναι η μαθητική κοινότητα, η δεύτερη οι ενήλικες επισκέπτες και κάτοικοι της προστατευόμενης περιοχής και η τρίτη μικτές ομάδες όπου σε αυτές συμμετέχουν τόσο παιδιά όσο και ενήλικες. Η κατηγορία των ενηλίκων θα μπορούσε να αναλυθεί σε επιμέρους κατηγορίες.

«Σε μαθητές πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και σε γκρουπ ενηλίκων.[...]» (ΦΔ13)

A3.3.1. Μαθητές

Η μαθητική κοινότητα περιλαμβάνει όλους τους μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που κατοικούν κοντά ή μέσα στην προστατευόμενη περιοχή ή είναι επισκέπτες της περιοχής στα πλαίσια ημερήσιων σχολικών εκδρομών. Όπως αναφέρεται από έναν φορέα, τα προγράμματα απευθύνονται περισσότερο στην Α/θμια εκπαίδευση και λιγότερο στη Β/θμια, καθώς φαίνεται ότι υπάρχει μια δυσκολία προσέγγισης των σχολείων της Β/θμιας εκπαίδευσης. Οι μαθητές κατά την πλειονότητά τους είναι μαθητές ελληνικών σχολείων, όμως αρκετές είναι και οι περιπτώσεις που σχολεία του εξωτερικού επισκέπτονται την περιοχή. Έχει επίσης ενδιαφέρον ότι ένας φορέας ανέφερε τη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά του προγράμματα ειδικών σχολείων.

«Σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης της περιοχής (πρωτοβάθμια / δευτεροβάθμια [...])» (ΦΔ1)

«[...] Εεε έχουμε προσπαθήσει και σε γυμνάσια και σε λύκεια αλλά δεν είναι τόσο εύκολο, δηλαδή τα παιδιά εκεί είναι σε άλλο (γέλιο) δεν είναι να σε ακολουθήσουν. Να σου πω η μόνη φορά που ήρθαμε σε επαφή με γυμνάσιο ήταν πέρυσι για την παγκόσμια ημέρα νερού, κάναμε μία δράση και πιστεύουμε πήγε σχετικά καλά. [...]» (ΦΔ5)

«Οι ομάδες στόχοι είναι: Ομάδες νέων, μαθητικές κοινότητες, ομάδες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, [...]» (ΦΔ9)

«[...] Ποικιλία στους επισκέπτες: Όλες οι ηλικίες, Πολλές εθνικότητες, Μαθητές/Φοιτητές, Οικογένειες, Επιστήμονες, Τουρίστες, Κάτοικοι γύρω περιοχών. Ωστόσο η πλειοψηφία είναι μαθητές σε οργανωμένες σχολικές εκδρομές.» (ΦΔ11)

«[...] Να σημειωθεί εδώ ότι έχουμε κατά καιρούς ξεναγήσει στο ΚΠ ειδικά σχολεία όπως τη Μέριμνα (πόλη) (Πρόκειται για σχολείο ΑΜΕΑ) και κωφούς καθώς και άτομα με οπτική αναπηρία (Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Τυφλών (πόλη) και το ΚΕΑΤ Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών) στο Βιωματικό Πάρκο (πόλη) ενόψει εορτασμού Ημέρας Λευκού Μπαστουιού.» (ΦΔ13)

«Μαθητές πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης[...]» (ΦΔ19)

A3.3.2. Ενήλικες

Η επόμενη ομάδα είναι οι ενήλικοι επισκέπτες και κάτοικοι της προστατευόμενης περιοχής. Αυτοί με την σειρά τους χωρίζονται σε υποομάδες όπως οργανωμένα

γκρουπ, μεμονωμένοι επισκέπτες, οικογένειες, ερευνητές, επιστήμονες, φοιτητές, κάτοικοι της περιοχής, χρήστες της γης και της περιοχής, ιδιωτικοί και δημόσιοι λειτουργοί και φορείς, περιβαλλοντικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Ακόμη, οι τουρίστες αλλά και ομάδες περιπατικού τουρισμού αποτελούν μία υποομάδα, όπως ορειβατικοί και φυσιολατρικοί σύλλογοι. Ωστόσο, οι ενήλικες αυτοί μπορεί να είναι είτε κάτοικοι Ελλάδας είτε κάτοικοι του εξωτερικού.

«[...] Επίσης σε σπουδαστές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με ανάθεση διπλωματικών εργασιών αλλά και πρακτικής άσκησης.» (ΦΔ1)

«Στο ευρύτερο κοινό αλλά πολλές φορές και σε στοχευμένο κοινό όπως χρήστες της γης, σε ιδιωτικούς αλλά και δημόσιους λειτουργούς και φορείς, σε ερευνητές και επιστήμονες κλπ.» (ΦΔ1)

«Είναι οργανωμένα γκρουπ επισκεπτών τα οποία έρχονται λεωφορεία, επισκέπτες οι οποίοι κάνουν μία εκδρομή στο [...] και έρχονται και από την περιοχή. Είναι οργανωμένοι επισκέπτες οι οποίοι επίσης μπορούν να έρθουν για την περιοχή. Είναι επισκέπτες έτσι με προσανατολισμό προς στο περιβάλλον, οι λεγόμενοι *birdwatchers* κυρίως του εξωτερικού. Από Γερμανία, από Αγγλία, από Βέλγιο οι οποίοι έρχονται μόνο και μόνο για την περιοχή, για να δούνε φύση, για να δούνε πουλιά. Ε κυρίως αυτές είναι οι ομάδες επισκεπτών, σχολεία, γκρουπ οργανωμένα, μεμονωμένοι επισκέπτες και *birdwatchers*.» (ΦΔ7)

«Οι ομάδες στόχοι είναι: [...] επισκέπτες, κάτοικοι της περιοχής, αρμόδιες αρχές, περιβαλλοντικές και άλλες οργανώσεις.» (ΦΔ9)

«[...] και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τοπικοί και ευρύτεροι σύλλογοι, εταιρείες στα πλαίσια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.» (ΦΔ19)

«Από την έως τώρα εμπειρία του Φορέα Διαχείρισης, οι ομάδες- στόχοι κατηγοριοποιούνται σε πέντε επιμέρους κατηγορίες: δυνητικοί επισκέπτες, επισκέπτες – μαθητές της προστατευόμενης περιοχής, ομάδες περιπατητικού τουρισμού (ορειβατικού, πεζοπορικοί και φυσιολατρικοί Σύλλογοι), επισκέπτες Κέντρων Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης και κάτοικοι της περιοχής.» (ΦΔ15)

«[...] Αναφερόμαστε εκεί σε αυτές τις επετειακές ημερομηνίες σε συγκεκριμένες ομάδες-στόχους. Δηλαδή, φέτος για παράδειγμα κατά την παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος, εεε, ασχοληθήκαμε με τους επισκέπτες και τους οδηγούς.[...] Ε άλλη χρονιά καθαρίσαμε παραλίμνιες περιοχές, εκεί απευθυνθήκαμε σε αλιευτικούς συλλόγους, γιατί είναι οι άνθρωποι που χρησιμοποιούν τις λίμνες και αν θέλετε είναι οι άνθρωποι που έχουν άμεσο όφελος για να βγάλουν πιο καλά ψάρια. Θέλουν καθαρά τα νερά και άρα τότε γιατί θα πρέπει να βρίσκουμε πεταμένα δίχτυα ή σακούλες ή μπουκάλια σε διαφορά σημεία; Έτσι τους καλέσαμε να καθαρίσουμε όλοι μαζί παραλίμνιες περιοχές [...].» (ΦΔ16)

A3.3.3. Μικτές ομάδες

Ωστόσο, υπάρχουν και εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε μικτές ομάδες ατόμων, όπως για παράδειγμα μαθητές, επισκέπτες, κάτοικοι περιοχής.

«Ουσιαστικά οι στόχοι είναι οι επισκέπτες, οι ξένοι, τα παιδιά που πηγαίνουν, τις τοπικές κοινωνίες που πηγαίνουν στα σχολεία, και άλλες ομάδες είτε είναι σύλλογοι είτε ομάδες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή προστασίας ας πούμε.» (ΦΔ6)

«Έχουμε επισκέπτες για τις πεταλούδες που έρχονται μαζί μας, από συλλόγους ακόμη και από το εξωτερικό. [...]» (ΦΔ14)

«Φυσικά υπάρχουν πολλές δράσεις, όπως σας είπα σε διαφορετικές ομάδες.[...]» (ΦΔ16)

A3.4. Η προσέγγιση των ομάδων-στόχων

Οι τρόποι με τους οποίους προσεγγίζονται οι ομάδες-στόχοι ποικίλουν και διαφοροποιούνται. Οι τρεις υποκατηγορίες που δημιουργούνται από τα αποτελέσματα της μελέτης είναι η προσέγγιση μέσω των ηλεκτρονικών μέσων του ίδιου του ΦΔΠΠ, μέσω των τοπικών ΜΜΕ και με απευθείας επαφή με τους φορείς.

A3.4.1. Μέσω των ηλεκτρονικών μέσων του ίδιου του ΦΔΠΠ

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η προσέγγιση των ομάδων-στόχων μέσω του ίδιου του φορέα, κάνοντας χρήση των ηλεκτρονικών μέσων που έχει στην διάθεση του, όπως για παράδειγμα η επίσημη ιστοσελίδα του φορέα. Οι φορείς εκδίδουν δελτία τύπου, κάνουν ανακοινώσεις και δημοσιοποιήσεις στην ιστοσελίδα του ΦΔΠΠ.

«[...] συνεχούς σύνταξης και ανάρτησης δελτίων τύπου και ανακοινώσεων σε ηλεκτρονικά [...]. Επίσης συνεχής είναι η ενημέρωση και επικαιροποίηση των δεδομένων α) του δικτυακού τόπου, β) της σελίδας κοινωνικής δικτύωσης στο facebook, γ) και των καναλιών στο youtube και στο vimeo.» (ΦΔ15)

«Η προσέλκυση και γνωριμία της κοινωνίας με την προστατευόμενη περιοχή γίνεται μέσω της διαρκούς προβολής της και των δράσεων του Φορέα Διαχείρισης [...] διοργάνωση ημερίδων, τήρηση σελίδας στο facebook [...] και site [...]» (ΦΔ9)

A3.4.2. Μέσω των τοπικών ΜΜΕ

Επίσης η προβολή των δράσεων μέσω των τοπικών ΜΜΕ αποτελούν σημαντική πηγή προσέγγισης των ομάδων-στόχων. Μέσω των ΜΜΕ κάνουν διαφημιστικές καμπάνιες αλλά και δίνουν συνεντεύξεις.

«Επροσπαθούμε.[...]Ε στο παρελθόν που κάναμε κάποιες διαφημιστικές καμπάνιες, ένα μικρό διαφημιστικό μήνυμα για το εθνικό πάρκο, κάποια ραδιοφωνικά. Ε αυτές είναι οι κύριοι μέθοδοι προσέγγισης [...].» (ΦΔ7)

«[...] παροχή πληροφοριών μέσω συνεντεύξεων σε δημοσιογράφους[...].» (ΦΔ9)

A3.4.3. Απευθείας επαφή με τους φορείς

Επίσης, για την προσέγγιση της μαθητικής κοινότητας χρησιμοποιούνται περισσότερο στοχευμένα μέσα. Στην αρχή κάθε σχολικού έτους δηλαδή, κάποιοι φορείς διαχείρισης ενημερώνουν τις διευθύνσεις πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τις δράσεις που σκοπεύουν να υλοποιήσουν στη διάρκεια του έτους κι εκείνες με την σειρά τους τα σχολεία. Επιπροσθέτως, ένας φορέας αναφέρει ότι στην αρχή κάθε εκπαιδευτικού έτους γίνονται σεμινάρια στους εκπαιδευτικούς και αυτοί με την σειρά τους έχουν άμεση επαφή με τον φορέα.

«Όσον αφορά τα σχολεία της περιοχής, υπάρχει συνεργασία του Φορέα με τα γραφεία σχολικών δραστηριοτήτων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κάθε χρόνο στην αρχή της σχολικής χρονιάς υλοποιείται σεμινάριο για τους εκπαιδευτικούς για τη γνωριμία τους με τα προγράμματα που υλοποιεί ο Φορέας.» (ΦΔ1)

Ωστόσο, υπάρχει και η περίπτωση όπου οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι προσεγγίζουν το φορέα. Είτε επισκέπτονται μόνοι τους το κέντρο ενημέρωσης του φορέα ώστε να ενημερωθούν, είτε επικοινωνούν με το φορέα για να κανονίσουν ένα ραντεβού για επίσκεψη και ενημέρωση από αυτόν.

«Συνήθως οι ομάδες προσεγγίζουν το φορέα διαχείρισης είτε τηλεφωνικώς είτε μέσω πληροφοριών που βρίσκουν στην ιστοσελίδα.» (ΦΔ19)

«Ε... κοίταξε να σου πω. Με όλες, για τα σχολεία για παράδειγμα που κάνουμε προγράμματα. Όλα αυτά τα χρόνια επειδή ο κόσμος μας ξέρει στην περιοχή, ζητάνε οι ίδιοι οι δάσκαλοι να κάνουμε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης [...] .» (ΦΔ8)

«Όχι, εμείς έχουμε ξεκινήσει εδώ και πολλά χρόνια την συνεργασία με τις διευθύνσεις εκπαίδευσης, πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια [...], έχουμε επαφές [...] αλλά η επαφή των γίνεται μέσω της εκπαίδευσης, των διευθύνσεων συγγνώμη. Δηλαδή, η διεύθυνση ενημερώνει ότι τρέχουν κι αυτά τα προγράμματα και μετά ο δάσκαλος ή ο καθηγητής μας παίρνει τηλέφωνο. [...]» (ΦΔ4)

A3.5. Θεματολογία

Πολλοί είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή της θεματολογίας των προγραμμάτων-δράσεων που υλοποιούνται από τους ΦΔΠΠ. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ωστόσο, ότι η θεματολογία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων/δράσεων φαίνεται να επηρεάζεται και από εξωτερικούς παράγοντες, δηλαδή από κριτήρια που δεν καθορίζονται από τον ίδιο τον φορέα και τις προτεραιότητες που αυτός θέτει.

A3.5.1. Με βάση την ηλικία, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του κοινού

Κύριος και σημαντικότερος παράγοντας είναι τα κοινά στο οποίο απευθύνεται το εκάστοτε πρόγραμμα-δράση. Δηλαδή, η ηλικία, η ειδικότητα, οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των ομάδων-στόχων διαφοροποιεί τα προγράμματα. Στην περίπτωση των μαθητικών ομάδων σημαντικό ρόλο παίζει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (project) που τα παιδιά παρακολουθούν ήδη στο σχολείο, καθώς τα προγράμματα σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να προσαρμοστούν στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους.

«Όσον αφορά την ενημέρωση μαθητών επιλέγεται με κριτήρια την ηλικία, το θέμα που θέλουν να ενημερωθούν και το project που υλοποιούν.» (ΦΔ1)

«Η θεματολογία των προγραμμάτων επιλέγεται και διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών και των μαθητών.» (ΦΔ3)

«[...] Από κει και πέρα κάθε σχολείο έχει την δυνατότητα να μας πάρει τηλέφωνο ή με ένα email να επικοινωνήσει μαζί μας και να μας πει ότι θα ήθελε να κάνει ένα εκπαιδευτικό, ένα ενημερωτικό πρόγραμμα που θα έχει αυτό το θέμα ή έχει τύχει να μας πάρουν τηλέφωνο και να τους βοηθήσουμε, να τους στείλουμε υλικό. Να κάνουν κι αυτοί κάτι παραπάνω στο πρόγραμμά τους.» (ΦΔ14)

A3.5.2. Με βάση τον χρόνο και επετειακές ημέρες

Οι διάφορες επετειακές ημέρες φαίνεται επίσης ότι καθορίζουν τη θεματολογία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων, καθώς προσφέρουν στους φορείς ιδέες και κίνητρα για να αναπτύξουν σχετικές πρωτοβουλίες.

«Βέβαια υπάρχουν διάφορες εκδηλώσεις οι οποίες γίνονται σε όλο το έτος και με αφορμή διάφορες, για παράδειγμα γιορτές, ημέρες δασοπονίας, γιορτή πουλιών.» (ΦΔ7)

«Ανάλογα με τις παγκόσμιες ημέρες κυρίως.[...]» (ΦΔ14)

A3.5.3. Με βάση το κόστος και την οικονομική εφικτότητα

Ακόμη, ορισμένα πρακτικά ζητήματα επηρεάζουν την επιλογή της θεματολογίας των προγραμμάτων. Το οικονομικό κριτήριο είναι ένας από αυτούς τους παράγοντες

δεδομένου ότι λόγω περιορισμένων οικονομικών πόρων ορισμένοι φορείς δηλώνουν ότι δεν μπορούν να υλοποιήσουν τα προγράμματα και τις δράσεις που θα ήθελαν.

«[...]Υπάρχουν και οικονομικά κριτήρια. Τα μέσα μεταφοράς, αν έχουμε, αν δεν έχουμε να πάμε στο Δέλτα. Υπάρχουν πολλά κριτήρια.» (ΦΔ8)

«Όσον αφορά στις δράσεις ενημέρωσης, η θεματολογία των προγραμμάτων επιλέγεται κυρίως σύμφωνα με το οικονομικό κριτήριο, δηλαδή σύμφωνα με το τι είναι εφικτό να γίνει τη δεδομένη χρονική περίοδο, αλλά και σύμφωνα με τις ενδεχόμενες προσκλήσεις συνεργασίας που έχει λάβει ο Φορέας.» (ΦΔ13)

A3.5.4. Με βάση προβλήματα περιοχής

Ένα άλλο, μάλλον το πλέον λογικό και αναμενόμενο, κριτήριο επιλογής της θεματολογίας των προγραμμάτων είναι τα ζητήματα/προβλήματα που μπορεί να εντοπίζονται στην περιοχή και τα οποία επιδιώκει να αντιμετωπίσει ο ΦΔΠΠ μέσω της εκπαίδευσης του κοινού. Τέτοια προβλήματα μπορεί να προκαλούνται από την ανθρώπινη κοινότητα προς τα φυσικά στοιχεία της περιοχής (π.χ. θανατώσεις άγριων ζώων) ή το αντίστροφο (π.χ. θανατώσεις οικόσιτων ζώων από άγρια).

«Όσον αναφορά τους χρήστες ή την τοπική κοινωνία, εξαρτάται από το αν έχουμε κάποιο πρόβλημα, πρόγραμμα ή αν υπάρχει κάποιο πρόβλημα, στην περιοχή, ή μάλλον αν υπάρχει ένα θέμα, μην το πω πρόβλημα. Έτσι επιλέγουμε την θεματολογία.» (ΦΔ8)

«Ε ναι φυσικά, στο παρελθόν ή όποτε χρειάζεται τέλος πάντων κυρίως αν ακούμε ότι υπάρχει κάποιο από τα άγρια ζώα τα οποία είναι προστατευόμενα, τα μεγάλα θηλαστικά ουσιαστικά, τα οποία είτε δημιουργούν προβλήματα σε κάποιους κατοίκους είτε μαθαίνουμε ότι η παρουσία τους έχει γίνει αντιληπτή από κάποιους κατοίκους, ε προσπαθούμε να κάνουμε συναντήσεις είτε τυπικές είτε άτυπες, κατά τόπους στα χωριά στα οποία παρουσιάζεται, είτε το κρούσμα είτε τέλος πάντων γίνεται αντιληπτό το άγριο ζώο, προσπαθούμε να πάμε να μιλήσουμε με τους κατοίκους, να τους ενημερώσουμε σε σχέση με την βιολογία του ζώου, με την ηθολογία του ζώου, τι μπορούν να κάνουν για να προστατευτούν ή οι ίδιοι, ή να προστατεύσουν την παρουσία τους από τα ζώα αυτά, ώστε να αποφύγουν, να αποφύγουμε όλοι μας τέλος πάντων να υπάρξει κάποιο κρούσμα κάποιου τέλος πάντων θανάτου άγριων ζώων.» (ΦΔ17)

«[...] Εξαρτάται και τι έχει συμβεί εκείνη την εποχή. Αν ας πούμε είχαμε πολλά περιστατικά, παράδειγμα με σκοτωμένες αρκούδες, μπορεί να κάνουμε κάτι αντίστοιχο για ενημέρωση, ευαισθητοποίηση των ατόμων. [...]» (ΦΔ16)

A3.6. Στοχοθεσία

Οι στόχοι που καθορίζονται για κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα/δράση ποικίλουν. Μέσα από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων διακρίνουμε δύο βασικές κατηγορίες στόχων. Τους μαθησιακούς, οι οποίοι προσανατολίζονται στην προστασία και διατήρηση της περιοχής και τους αναπτυξιακούς που προσανατολίζονται, μέσω της διατήρησης και ανάδειξης της προστατευόμενης περιοχής, στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής. Κύριος και πρωταρχικός στόχος όπως σκιαγραφείται από τα αποτελέσματα της μελέτης είναι η προσέγγιση και έπειτα η γνωριμία των επισκεπτών με την προστατευόμενη περιοχή. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε στόχος είναι η κατανόηση της σχέσης ανθρώπου και φύσης αλλά και της οικολογικής αξίας της περιοχής.

A3.6.1. Μαθησιακοί στόχοι – προστασία περιοχής

Κύριοι και πρωταρχικοί στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων όπως προκύπτει από την έρευνα είναι μαθησιακοί στόχοι και η προστασία της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, στοχεύουν την γνωριμία των ομάδων στόχων με τα θέματα της ΠΠ με απώτερο σκοπό την προστασία της.

«[...]η φιλοσοφία είναι να επικεντρωθείς στα θετικά οφέλη των κατοίκων ας πούμε. Και είναι ας πούμε στις αξίες των υγροτόπων είναι η καλή ποιότητα των νερών, των υπόγειων νερών.[...]» (ΦΔ6)

«Κυρίως στόχος είναι να ενημερώσουμε για τα στοιχεία που έχει το βουνό χλωρίδας και πανίδας. Να τους λέμε τα κύρια φυτά και ζώα που απαντώνται πάνω στην περιοχή. Και ας πούμε κάποιες φορές αναφέρουμε και τις βασικές απειλές ή πώς μπορούμε να προστατεύσουμε εμείς το βουνό με κάποια απλά πράγματα.» (ΦΔ12)

«[...]Το θεωρητικό μέρος της εκπαίδευσης, πραγματοποιείται στο [...] Παρουσιάζεται το θέμα μέσα από διάλογο. Εκεί, οι μαθητές συλλέγουν πληροφορίες για τη μυθολογία, την ιστορία και την σημαντικότητα του δάσους, μέσω οπτικοακουστικών ερεθισμάτων. Οι βασικές έννοιες που αναλύονται στο πρόγραμμα είναι: οικοσύστημα, βιοτικοί – αβιοτικοί παράγοντες, χλωρίδα, πανίδα, παραγωγοί, καταναλωτές, τροφική αλυσίδα, διάβρωση, παραγωγή οξυγόνου, φυλλοβόλα, κωνοφόρα, πόες, θάμνοι, δέντρα, αποικοδόμηση, υλοτομία, εκχέρσωση, υπερβόσκηση, αναδάσωση, πυρκαγιές, Εθνικοί Δρυμοί. [...]» (ΦΔ21)

A3.6.1.1. Μετάδοση γνώσεων και πληροφοριών

Σε κάθε περίπτωση οι στόχοι που φαίνεται να κυριαρχούν, εντάσσονται στον γνωστικό τομέα (μετάδοση γνώσεων και πληροφοριών). Οι γνώσεις αυτές αφορούν συνήθως τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την αξία της περιοχής, τα είδη χλωρίδας και πανίδας και τις βασικές απειλές που αυτά αντιμετωπίζουν, τα απαιτούμενα μέτρα προστασίας κλπ. Μέσω της μετάδοσης της γνώσης επιδιώκεται η καλλιέργεια θετικών στάσεων και αξιών για την περιοχή και, κατ' επέκταση, η ανάπτυξη κατάλληλων συμπεριφορών και ικανοτήτων για την προστασία της. Έχει ενδιαφέρον ότι ένας εκπρόσωπος φορέα υπογραμμίζει τη γραμμική σχέση που θεωρεί ότι υπάρχει μεταξύ γνώσης, ενδιαφέροντος για την περιοχή και ανάληψης δράσης για την προστασία της.

«Για την επίτευξη αυτού του σημαντικού στόχου, ο συγκεκριμένος Άξονας Δράσεων περιλαμβάνει την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση καθ' όλη τη διάρκεια του έτους κατοίκων της περιοχής, αλλά και επισκεπτών, μεμονωμένων πολιτών, ή οργανωμένων ομάδων, είτε στο περιβαλλοντικό κέντρο, όπου στεγάζεται ο Φορέας, είτε στο ύπαιθρο. Τα θέματα που τίγονται αφορούν στα ιδιαίτερα αβιοτικά και βιοτικά χαρακτηριστικά και στην αξία των οικοσυστημάτων του Εθνικού [...], αλλά και στις πιέσεις και απειλές που αυτός δέχεται. Σκοπός είναι η αφύπνιση των πολιτών στην αναγκαιότητα για προστασία και σεβασμό της προστατευόμενης περιοχής, αλλά και στα αδιαμφισβήτητα οφέλη που προκύπτουν από αυτή.» (ΦΔ1)

«Ναι τους δίνουμε πληροφορίες με το θαλάσσιο πάρκο, δηλαδή, τις συνθήκες που υπάρχουνε, τα μέτρα προστασίας που εφαρμόζονται, αυτά.» (ΦΔ2)

«Αυτό, αυτό ουσιαστικά είναι ο στόχος της ενημέρωσης, να ενημερώσουμε για τα στοιχεία, να προβάλουμε το βουνό, τα στοιχεία του και έτσι να τους ευαισθητοποιήσουμε ώστε να πρέπει να το προστατεύσουμε. Γιατί αυτό δεν θυμάμαι ποιος το είχε πει: Αυτός που γνωρίζει, προστατεύει κιόλας. Δηλαδή, άμα δεν ξέρεις ότι αυτή η περιοχή έχει αυτό το σπάνιο είδος ξέρω γω, δεν σε ενδιαφέρει να την προστατεύσεις.» (ΦΔ12)

A3.6.1.2. Ανάπτυξη στάσεων και αξιών

Ορισμένοι συμμετέχοντες αναφέρονται πιο ρητά σε συναισθηματικούς στόχους, δηλαδή στην καλλιέργεια θετικών στάσεων και αξιών για την προστασία της περιοχής.

«Είναι περιβαλλοντικά προγράμματα ενημέρωσης που στόχο έχουν την ευαισθητοποίηση του κοινού (κατοίκων αλλά και επισκεπτών της περιοχής) αλλά και τη διαμόρφωση ηθικών αξιών που εναρμονίζονται με το προστατευόμενο φυσικό περιβάλλον.» (ΦΔ3)

«Επομένως προσπαθούμε να πηγαίνουμε εκεί και να περνάμε κάποια στοιχεία, κάποια οικολογικά στοιχεία στα παιδιά, να μαθαίνουν για το εθνικό πάρκο και σιγά, σιγά να αποκτούν και μία συνείδηση οικολογική, δηλαδή να σκέπτονται πιο οικολογικά, με πιο μεγάλο προσανατολισμό στο περιβάλλον.» (ΦΔ7)

«Τα συναισθήματα που έχουσε πάρει από κει, αν πραγματικά καταλάβαινε πια είναι η σχέση του ανθρώπου με τον υγρότοπο, κάπως έτσι.» (ΦΔ8)

A3.6.1.3. Ανάπτυξη συμπεριφορών και ικανοτήτων για δράση

Ακόμη, σημαντικό στόχο αποτελεί η κατανόηση του πώς μπορούν οι ίδιοι οι πολίτες να συνδράμουν στην προστασία, ώστε να αναπτύξουν πνεύμα συνεργασίας και συμμετοχικότητας. Ακόμη, κύριος σκοπός είναι και η ανάπτυξη κατάλληλων συμπεριφορών και ικανοτήτων για δράση.

«[...]Όταν έχουμε προστατευόμενες περιοχές και μειώνουμε την χρήση των φυτοφαρμάκων και των εντομοκτόνων. Όταν ας πούμε έχουμε περιορισμένη ανάπτυξη της εντατικής μονοκαλλιέργειας και έχουμε περισσότερο μικρότερες και ποικίλες καλλιέργειες. Όταν προσπαθούμε να μειώσουμε και να περιορίσουμε τα σκουπίδια και με αυτό τον τρόπο κρατάμε το οικοσύστημα της λίμνης καλό οπότε οι ψαράδες πιάνουν ποιοτικά ψάρια τα οποία δεν είναι υποβαθμισμένα από ρύπους, ας πούμε. [...]» (ΦΔ6)

«Βασικός στόχος κάθε δράσης είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με την προστασία και ανάδειξη της βιοποικιλότητας της Προστατευόμενης Περιοχής [...]. Από εκεί και πέρα γίνεται προσπάθεια για τη μεγαλύτερη συμμετοχή ενδιαφερόμενων στην δράση και η κατά το δυνατόν μεγαλύτερη επικοινωνία αυτής.» (ΦΔ20)

A3.6.2. Αναπτυξιακοί στόχοι – Τοπική ανάπτυξη

Επιπροσθέτως, οι εκπαιδευτικές δράσεις αποσκοπούν στην ενημέρωση της μερίδας του πληθυσμού που μπορεί να ωφεληθεί οικονομικά από την προστατευόμενη περιοχή. Ουσιαστικά, σκοπός είναι να ενημερωθούν για το πώς μπορούν να αναπτυχθούν οικονομικά με βιώσιμο τρόπο μέσα και από την ΠΠ.

«Εκεί ο στόχος είναι η αντίληψη να καταλάβουν οι επισκέπτες ότι η προστασία των υγροτόπων δεν αφορά ένα σπάνιο είδος πουλιού που κινδυνεύει να εξαφανιστεί. Αφορά τους ίδιους και τα αβαντάζ που παίρνουν από την προστασία και αυτό είναι το πιο σημαντικό για μας. Ε εντάζει και το είδος που υπάρχει ας πούμε, η φιλοσοφία είναι να επικεντρωθείς στα θετικά οφέλη των κατοίκων ας πούμε. Και είναι ας πούμε στις αξίες των υγροτόπων είναι η καλή ποιότητα των νερών, των υπόγειων νερών. [...] Αυτά είναι στοιχεία που αναβαθμίζουν την ποιότητα προϊόντος άρα και την οικονομική αξία και το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων που ζουν στην περιοχή. Α..στους επισκέπτες κοιτάς να προωθήσεις περισσότερο τα σημαντικά είδη γιατί αυτά είναι και ο μελλοντικός λόγος που θα έρθουν όλο και περισσότερο επισκέπτες στην περιοχή σου. Οι επισκέπτες, τους ενδιαφέρει πόσο πιο παρθένα είναι αυτή η περιοχή σε σχέση με κάποιες άλλες για να γίνει ελκυστική και να ρθουν περισσότεροι έρχοντας περισσότεροι ανεβάζουν το μπάτζετ, το τουριστικό μπάτζετ οπότε αναβάζεις και τα οφέλη στην τοπική κοινωνία ας πούμε.[...]» (ΦΔ6)

A3.7. Μέθοδοι – τεχνικές υλοποίησης προγραμμάτων-δράσεων

Η μεθοδολογία υλοποίησης διαφοροποιείται ανάλογα με τα προγράμματα- δράσεις. Παρακάτω, παρουσιάζονται οι δύο υποκατηγορίες όπως έχουν διαμορφωθεί.

A3.7.1. Ενημέρωση για την ΠΠ και τα είδη της (στο χώρο του φορέα ή στο σχολείο)

Πιο αναλυτικά, γίνεται μία ενημέρωση στον χώρο που υλοποιείται κάθε φορά το αντίστοιχο πρόγραμμα-δράση. Η ενημέρωση μπορεί να γίνεται στην σχολική αίθουσα (εάν απευθύνεται σε μαθητές) ή στο χώρο του φορέα. Αυτή μπορεί να περιλαμβάνει μία ξενάγηση στον ενημερωτικό εκθεσιακό χώρο του φορέα, ή μία απλή παρουσίαση σε Power Point, ηλεκτρονικό ή διαδραστικό τρόπο ενημέρωσης όπως και προβολή ντοκιμαντέρ που ενημερώνει για την προστατευόμενη περιοχή, για τα είδη της, την νομοθεσία που την προστατεύει αλλά και το πως μπορεί να ωφελήσει τον άνθρωπο. Ουσιαστικά γίνεται μία ενημέρωση κυρίως για την οικολογική και αισθητική της αξία και έπειτα για την οικονομική της.

« [...] Ξεκινάει πρώτα αυτό το προγραμματάκι από εδώ από την έδρα μας, [...] όπου γίνεται μία εκπαιδευτική ενημέρωση χρησιμοποιώντας έτσι διαδραστικά μέσα. Εκπαιδευτική ενημέρωση, τι σημαίνει; Ε χρησιμοποιούμε το χώρο, τον χρόνο, δηλαδή, τα παιδιά πρέπει να αντιληφθούν από που ήρθανε, που καταλήξαν, που θα πάνε. Γεωγραφία, δηλαδή πρώτα στην αρχή. Μετά παίζουμε λιγάκι με τις βασικές συστημικές-οικολογικές έννοιες, όπως είναι υγρότοπος, οικοσύστημα, με πολύ απλά λόγια προσαρμοσμένα ανάλογα με την ηλικία του μαθητή. [...] Ξεκινώντας από την γενική έννοια της οικολογίας του οικοσυστήματος, προχωράμε στο επόμενο βήμα που είναι ο υγρότοπος, γιατί εμείς έχουμε τον υγρότοπο εδώ πέρα. Και μέσα στην έννοια του υγροτόπου εμπλέκουμε και την ιστορία του τόπου, γιατί έχουμε μία μεγάλη ιστορία εδώ πέρα. [...] Ε και μετά πηγαίνουμε σε πιο ειδικές έννοιες που είναι η ορνιθοπανίδα, ερπετοπανίδα, χλωρίδα και πανίδα ας πούμε και τι προσφέρει ο υγρότοπος στον άνθρωπο εδώ.» (ΦΔ4)

«Στο χώρο αυτό ενημερώνονται οι επισκέπτες για τη περιοχή, την ιστορία, τη γεωγραφία, την πανίδα, την χλωρίδα, τα σπάνια ή προστατευόμενα είδη, το νομικό καθεστώς προστασίας των, τα πληθυσμιακά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της, τα μνημεία και τις φυσικές ομορφιές της, όπως και για τα προβλήματα που υπάρχουν σε σχέση με τη διαχείρισή της και την ορθολογική της ανάπτυξη. Επίσης ο χώρος είναι κατάλληλα εξοπλισμένος ώστε να γίνονται προβολές ή διαλέξεις/συζητήσεις ενημέρωσης με τους επισκέπτες και τους μαθητές.» (ΦΔ20)

«[...] Και κάνουμε μία παρουσίαση. Power point είναι και λέμε στοιχεία για την περιοχή. Τι ακριβώς είναι τα εθνικά πάρκα. Γιατί τα προστατεύουμε και είναι από αυτές τις περιοχές, είδη πανίδας που θα δουν στην περιοχή και κάποια στοιχεία για το ανθρωπογενές περιβάλλον που είναι σημαντικό. Αυτό γίνεται μία επαφή των παιδιών με την προστατευόμενη περιοχή. Τι ακριβώς είναι και γιατί είναι τόσο σημαντική σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Γιατί είναι προστατευόμενη περιοχή σε κάποιο πρόγραμμα της Ουνέσκο, Κάποια βραβεία από το συμβούλιο της Ευρώπης. Έχει αρκετές διακρίσεις η περιοχή οπότε, έχει δίκτυο Natura.» (ΦΔ18)

A3.7.2. Ξενάγηση στο πεδίο-παρατήρηση προστατευόμενων ειδών

Ένας περίπατος ή μία ξενάγηση ολοκληρώνει την ενημέρωση-ευαισθητοποίηση των μαθητών οι οποίοι αρκετές φορές συνοδεύονται από παρατήρηση των φυτών και των ζώων που υπάρχουν στην περιοχή, υπαίθριες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, εκπαιδευτικά παιχνίδια αλλά και παιχνίδια ρόλων.

«Και μετά βγαίνουμε έξω. Με τηλεσκόπια, με κιάλια, βλέπουμε. [...] Βεβαιάαα, περπατάμε. Έχουμε επιλέξει τέτοια διαδρομή, ώστε να μην υπάρχει κίνδυνος για το παιδί. [...]» (ΦΔ4)

«[...]και μετά άμα θέλουν να τα συνοδεύσουμε έξω για παρατήρηση.» (ΦΔ10)

«Η ξενάγηση λαμβάνει υπόψη τις απαιτήσεις των εκπαιδευομένων. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και εφοδιάζονται με φάκελο που περιέχει ενημερωτικό και εκπαιδευτικό υλικό και διάφορα όργανα, όπως πυξίδες, θερμόμετρα, μεγεθυντικούς φακούς, τα οποία θα χρησιμοποιήσουν στην ειδικά σχεδιασμένη διαδρομή που θα ακολουθήσουν. Πραγματοποιείται περιήγηση στο δασικό οικοσύστημα (σε καμένο και μη καμένο), μέσα από προκαθορισμένα μονοπάτια, ώστε να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με το πραγματικό περιβάλλον. Σε προκαθορισμένες στάσεις, στο μονοπάτι μελέτης, οι μαθητές υλοποιούν συγκεκριμένες δραστηριότητες και περιβαλλοντικά παιχνίδια. Οι διαδρομές αυτές είναι σύντομες, κυκλικές και μικρού έως καθόλου βαθμού δυσκολίας.» (ΦΔ21)

A3.8. Ενημερωτικό – εκπαιδευτικό υλικό

Μερικά από τα προγράμματα ή τις δράσεις ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης που υλοποιούνται από τους φορείς, συνοδεύονται από έντυπο ενημερωτικό ή εκπαιδευτικό υλικό. Υπάρχουν διάφορα είδη που χαρακτηρίζονται και λειτουργούν ως ενημερωτικό-εκπαιδευτικό υλικό όπως σκιαγραφούνται παρακάτω. Οι περισσότεροι φορείς δεν κάνουν μια σαφή διάκριση του εκπαιδευτικού υλικού, δηλαδή εκείνου που περιέχει μαθησιακούς στόχους και δραστηριότητες που πρόκειται να υλοποιήσουν οι συμμετέχοντες στα προγράμματα (εντός ή εκτός προστατευόμενης περιοχής), από το ενημερωτικό υλικό, εκείνο δηλαδή που έχει απλά ενημερωτικό χαρακτήρα. Ουσιαστικά το ενημερωτικό υλικό θα μπορούσε να θεωρηθεί επιμέρους κομμάτι του εκπαιδευτικού. Το τελευταίο προτείνει μία πιο ολοκληρωμένη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία και δεν περιορίζεται μόνο την ενημέρωση, δηλαδή στην παροχή πληροφοριών. Από τα λεγόμενα όμως των συμμετεχόντων μπορούμε να κάνουμε αυτή τη διάκριση.

Μια άλλη διάκριση που επιδιώξαμε να κάνουμε αλλά τελικά δεν προέκυψαν επαρκή τεκμήρια συνδέεται με τον υπεύθυνο σχεδιασμού του υλικού, κυρίως του εκπαιδευτικού. Από τις συνεντεύξεις γίνεται σαφές ότι τα ενημερωτικά υλικά που έχουν οι φορείς στην πλειονότητά τους έχουν σχεδιαστεί από το προσωπικό του φορέα, εκτός από μερικές περιπτώσεις που υπήρξαν εξωτερικοί συνεργάτες για το σχεδιασμό του υλικού αλλά και για την εκτύπωση του. Στην περίπτωση των λίγων εκπαιδευτικών υλικών υπάρχει συνεργασία με άλλους οργανισμούς, όπως ΚΠΕ και περιβαλλοντικές ΜΚΟ.

A3.8.1. Ενημερωτικό υλικό

Περίπου το 67% των ΦΔΠΠ έχουν στη διάθεση τους ένα τουλάχιστον είδος ενημερωτικού υλικού. Το ενημερωτικό υλικό μπορεί να είναι εγχειρίδια, οδηγοί και χάρτες για την προστατευόμενη περιοχή. Ακόμη, μπορεί να είναι ενημερωτικά έντυπα αλλά και τουριστικοί οδηγοί που έχουν σχεδιαστεί για την προστατευόμενη περιοχή και διανέμονται στους επισκέπτες, στους τουρίστες αλλά και στους μαθητές των σχολείων τα οποία ενημερώνονται. Παράλληλα, όπως αναφέρεται από κάποιους φορείς ως ενημερωτικό υλικό θεωρούνται και ενημερωτικές πινακίδες που υπάρχουν εγκατεστημένες στον χώρο της προστατευόμενης περιοχής, αλλά και αφίσες που δημιουργούνται κατά καιρούς από τους φορείς. Επιπλέον, ορισμένοι φορείς έχουν δημιουργήσει βιβλία που παρουσιάζουν την προστατευόμενη περιοχή εμβέλειας τους και θεωρούνται και αυτά ενημερωτικό υλικό.

«Ναι από φυλλάδια, δελτία τύπου, ανακοινώσεις, ανάρτηση στο facebook, αφίσες.» (ΦΔ16)

«Ναι, παραγωγή φυλλαδίου σε τέσσερις θεματικές ενότητες, θεματικών αφισών, χάρτη μονοπατιών της προστατευόμενης περιοχής, υλικό Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ενημερωτικές πινακίδες, αναλογίες ερμηνείας περιβάλλοντος και υλικού προώθησης και προβολής.» (ΦΔ9)

«Στο τέλος των ενημερωτικών προγραμμάτων μοιράζονται στους επισκέπτες εγχειρίδια και χάρτες με χρήσιμες πληροφορίες για το Εθνικό Πάρκο [...].» (ΦΔ3)

«Έχουμε υλικό γενικώς για την περιοχή, γιατί όλα τα σχολεία που μας επισκέπτονται δεν είναι ντε και καλά σε κάποιο πρόγραμμα, ξέρεις δεν κάνουν κάποιο πρόγραμμα. Τώρα αν είναι κάτι πιο εξειδικευμένο δηλαδή, αν υπάρχει κάποιο σχολείο που κάνει για την περιοχή μας, τότε συνεργαζόμαστε και τους στέλνουμε κάποιο υλικό εκπαιδευτικό. Κατά τα άλλα τους δίνουμε τον οδηγό για την προστατευόμενη περιοχή, οδηγό αναγνώρισης, τέτοια πράγματα. Δηλαδή, όταν μας ζητήσει η εκπαιδευτική ομάδα συγκεκριμένα πράγματα θα τους δώσουμε κι εμείς εκπαιδευτικό υλικό. Προσαρμοσμένο σε αυτό που θέλουνε.» (ΦΔ4)

«Ναι, έχουμε ενημερωτικό υλικό. Έχουμε αυτά τα Newsletter που παλιά τα είχαμε τυπώσει και έχουμε κάποια τυπωμένα, που τα είχε επιμεληθεί μία συνάδελφος, η μία από τις δυο κοπέλες που είναι στο τμήμα ενημέρωσης και με ερωτησούλες για παιδιά. Αλλά τώρα δεν τα έχουμε επανεκτυπώσει για λόγους χρηματοδότησης. Διάφορα φυλλάδια, βιβλία, ότι είχαμε μπορέσει να τυπώσουμε τα προηγούμενα χρόνια από ΕΣΠΑ.» (ΦΔ5)

«Όχι, βασικά δεν έχουμε εκπαιδευτικό υλικό. Έχουμε ενημερωτικό υλικό που το φτιάχνουν τα στελέχη του φορέα διαχείρισης, το επιστημονικό προσωπικό βασικά του φορέα.» (ΦΔ14)

A3.8.2. Εκπαιδευτικό υλικό

Ωστόσο, μόνο το 47% των φορέων έχει στη διάθεσή του εκπαιδευτικό υλικό. Το υλικό αυτό είναι εκπαιδευτικά φυλλάδια και εκπαιδευτικά πακέτα όπως για παράδειγμα η ‘περιβαλλοντική βαλίτσα’. Ένα εκπαιδευτικό πακέτο, όπως η περιβαλλοντική βαλίτσα, συνήθως περιλαμβάνει διάφορα εκπαιδευτικά φυλλάδια, ασκήσεις, δραστηριότητες, περιβαλλοντικά παιχνίδια και οδηγίες για εκπαιδευτικούς που θα το χρησιμοποιήσουν με τους μαθητές τους στο σχολείο ή στην προστατευόμενη περιοχή. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα φυλλάδια έχουν σχεδιαστεί σε συνεργασία με κάποιο ΚΠΕ και η περιβαλλοντική βαλίτσα έχει σχεδιαστεί από εξωτερικό συνεργάτη, ο οποίος είναι η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία Ελλάδος σύμφωνα με υλικό που του παρείχε ο φορέας.

«Η σχεδίαση του πακέτου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σχεδιάστηκε από εξωτερικό συνεργάτη, με ειδίκευση στην παραγωγή υλικού Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και με στοιχεία της περιοχής που συγκέντρωσε το προσωπικό.» (ΦΔ1)

«Έχουμε παράξει επίσης ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ένα βαλιτσάκι το οποίο έγινε με ανάδοχο, με την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία το οποίο υλικό και δραστηριότητες είτε στα σχολεία που έρχονται σε εμάς, είτε σε σχολεία της περιοχής που πηγαίνουμε φροντίζουμε να το,... αφήνουμε τα παιδιά να ασχολούνται με αυτό.» (ΦΔ7)

«Η περιβαλλοντική βαλίτσα είναι συνήθως όπως όλες οι περιβαλλοντικές βαλίτσες που έχουν οι προστατευόμενες περιοχές που έχουν από ερωτήσεις, απαντήσεις, θέματα προς τους δασκάλους και τους μαθητές και κάνα 2,3 4, παιχνίδια είτε είναι συνδυαστικά, είτε είναι ερωτήσεις σταυρόλεξα είτε είναι ξέρω κάποια άλλα παιχνίδια που επίσης μπορεί να γίνονται και είναι ένα πακέτο δηλαδή που έχει ερωτήσεις για την περιοχή δηλαδή είτε επιτραπέζια είτε έγγραφα που μπορούν να βοηθήσουν σε απαντήσεις, ερωτήσεις να

ασχοληθείς πιο διαδραστικά. Το παίρνει ένας εκπαιδευτικός, το πάει στην τάξη του, να νοικιάζεται δηλαδή και μπορεί να δουλέψει με αυτό στην τάξη. Η λογική τους είναι αυτή δηλαδή. Κάποιος για να το πάει κάπου αλλού που είναι μακριά από την περιοχή και δεν μπορεί να την επισκεφτεί. Είτε για την τάξη να δουλέψει μ' αυτό και μετά να έρθει σε μία επίσκεψη στο πεδίο ή στο κέντρο πληροφόρησης αφού έχουν δουλέψει ένα διάστημα τα παιδιά στην τάξη γι' αυτό το θέμα. Ουσιαστικά είναι προετοιμασία ας πούμε πληροφοριών και γνώσεων για μια περιοχή.» (ΦΔ6)

«Ο Φ.Δ. διαθέτει πολύτιμο υλικό περιβαλλοντικής εκπαίδευσης το οποίο ετοιμάστηκε σε συνεργασία με την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. Το πακέτο (έντυπο και μη) είναι προσαρμοσμένο στην προστατευόμενη περιοχή [...]» (ΦΔ20)

A3.9. Αξιολόγηση

Όσον αφορά την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και ενημερωτικών προγραμμάτων και δράσεων οι φορείς διαφοροποιούνται ως προς την προσέγγισή τους. Κάποιοι από αυτούς επιλέγουν να αξιολογήσουν τις δράσεις τους ενώ κάποιοι δεν τις αξιολογούν ή έχουν την πρόθεση στο μέλλον να προχωρήσουν σε αξιολόγηση. Επίσης, σε ορισμένες περιπτώσεις η αξιολόγηση ακολουθεί μια τυπική διαδικασία ενώ σε άλλες γίνεται με άτυπο τρόπο.

A3.9.1. Τυπική αξιολόγηση

Η τυπική αξιολόγηση γίνεται είτε με φύλλα αξιολόγησης τα οποία οι φορείς δίνουν προς συμπλήρωση στις ομάδες-στόχους στις οποίες απευθύνονται, είτε μέσω ερωτηματολογίων (διαφορετικά από τα φύλλα αξιολόγησης) τα οποία διανέμονται τόσο στους επισκέπτες όσο και στους εκπαιδευτικούς που συνοδεύουν τους μαθητές τους στα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης των φορέων.

«Όταν υλοποιούνται συγκεκριμένες δραστηριότητες, στο τέλος των προγραμμάτων δίνονται στους μαθητές φύλλα αξιολόγησης του υλικού του οποίου τους παρασχέθηκε.» (ΦΔ1)

«Δίνονται προς συμπλήρωση στους συμμετέχοντες (επισκέπτες και εκπαιδευτικούς) ερωτηματολόγια με σκοπό να αξιολογήσουν τα ενημερωτικά αυτά προγράμματα. Μέσα από τις παρατηρήσεις και τις επισημάνσεις τους γίνεται προσπάθεια από το Φορέα για βελτίωση των ενημερωτικών του προγραμμάτων.» (ΦΔ3)

A3.9.2. Άτυπη αξιολόγηση

Στις περισσότερες, ωστόσο, περιπτώσεις οι ΦΔΠΠ υποστηρίζουν ότι υλοποιούν διάφορες άτυπες μορφές αξιολόγησης. Πιο συγκεκριμένα, το προσωπικό του φορέα που υλοποιεί τις δράσεις ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης του φορέα αξιολογεί το πόσο επιτυχημένο είναι ένα πρόγραμμα/δράση από το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων, από το πόσο παρακολουθούν και ουσιαστικά από την ανταπόκριση την οποία δείχνουν στο πρόγραμμα. Ακόμη, στην άτυπη αξιολόγηση συμπεριλαμβάνεται και ο αριθμός των επισκεπτών του φορέα ή των συμμετεχόντων σε ένα πρόγραμμα ανά έτος.

«Κοίτα η πιο καλή αξιολόγηση είναι βλέποντας το πόσο τραβάν το ενδιαφέρον των μαθητών. Δηλαδή ένας τρόπος που το αξιολογούμε εμείς οι ίδιοι, ασχολούμαστε με αυτό και βλέπουμε ή ότι ο χρόνος δεν επαρκεί και τα παιδιά χάνουν γρήγορα το ενδιαφέρον σίγουρα δεν συνεχίζεις, το αξιολογείς αρνητικά και δεν συνεχίζεις να το χρησιμοποιείς, ψάχνεις κάτι άλλο, προσπαθείς να το εξελίξεις. Τώρα από κει και πέρα κάποια ομάδα εκτός φορέα που να αξιολογεί τις δραστηριότητες και τα παιχνίδια των φορέων δεν

νομίζω ότι υπάρχει. Υπάρχει η γενική αξιολόγηση των φορέων απ' το Υπουργείο που είναι ένα πακέτο απομακρυσμένα, γενικά το τι κάνουν, χωρίς να μπαίνουν σε λεπτομέρειες. [...]» (ΦΔ6)

«Από εξωτερικούς, όχι. Τώρα αξιολόγηση, αξιολογούμε εμείς που τα εφαρμόζουμε. Βλέποντας δράσεις, βλέποντας την ανταπόκριση, βλέποντας τα θετικά ή τα τυχόν αρνητικά μηνύματα. Ε ό,τι κάνουμε πάντα το αξιολογούμε με την έννοια ότι προσπαθούμε μετά να διορθώσουμε ότι κακό ή να βοηθήσουμε ότι νομίζουμε ότι πήγε καλά.» (ΦΔ7)

«Σ: Δεν είναι σημαντικό να ξέρουμε πόσα άτομα μας επισκέπτονται κάθε χρόνο; Ένα απλό παράδειγμα να πω. Αν εγώ πέρυσι είχα 7000 επισκέπτες και πέρυσι είχα 4000 επισκέπτες, γιατί, για πιο λόγο είχαμε εκείνη την χρονιά τέσσερις χιλιάδες; Ε: Άρα αξιολογείται και τις δράσεις σας κάπως έτσι;

Σ: Ακριβώς, ας πούμε μία χρονιά θυμάμαι ότι αναγκαστικά ο φορέας διαχείρισης έκλεισε με αναστολή λειτουργίας για 5 μήνες. Όποτε αν το δούμε αυτό σε γράφημα στη βάση δεδομένων που σας αναφέρω, βλέπουμε μία καμπύλη να πέφτει κατακόρυφα εκείνη την χρονιά. Γιατί η χρηματοδότηση, κάνανε να μας δώσουν χρήματα 1 μίση χρόνο. Ένα χρόνο και.. οπότε αν κλείνεις το κέντρο ενημέρωσης δεν έχεις επισκεψιμότητα, λογικό είναι. Την επόμενη χρονιά ανοίγουμε κανονικά, αυξάνεται πάρα πολύ η επισκεψιμότητα αλλά και ένα άλλο στοιχείο που μπορεί να μας βοηθήσει είναι πόσους χάρτες εγώ πρέπει να τυπώσω, ή έντυπα, ή τουριστικούς οδηγούς ή οτιδήποτε. Πόσους Έλληνες επισκέπτες είχα; Πόσους ξένους, για να ξέρω αντίστοιχα πόσο έντυπο υλικό θα τυπώσω; Η βάση δεδομένων επισκεψιμότητας λοιπόν με βοηθάει και στο έντυπο υλικό.» (ΦΔ16)

6.4. ΑΞΟΝΑΣ 4: Αντίκτυπος εκπαιδευτικών προγραμμάτων-δράσεων

Σύμφωνα με την εκτίμηση των συμμετεχόντων στην έρευνα ο αντίκτυπος των δράσεων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και εκπαίδευσης είναι αξιόλογος. Τα οφέλη από τα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να τοποθετηθούν σε τρία επίπεδα. Σε αυτά που αφορούν άμεσα τις ομάδες-στόχους (εκτός της τοπικής κοινότητας), σε όσα αφορούν την τοπική κοινωνία της προστατευόμενης περιοχής αλλά και σε εκείνα που αναφέρονται στην ίδια την ΠΠ.

A4.1. Στους επισκέπτες

Τα οφέλη που αφορούν τους επισκέπτες της περιοχής που είναι και οι ομάδες- στόχοι δημιουργούν τρεις υποκατηγορίες, οι οποίες είναι η γνώση-πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση, η αλλαγή συμπεριφοράς-νοοτροπίας και ανάληψης δράσης και η μεταφορά του μηνύματος της προστασίας

A4.1.1. Γνώση-πληροφόρηση & ευαισθητοποίηση

Τα κυριότερα οφέλη που σκιαγραφούνται είναι ότι οι επισκέπτες (ομάδες-στόχοι) ενημερώνονται για την προστατευόμενη περιοχή και ειδικότερα για τους κανονισμούς, τους όρους, τους κανόνες που την διέπουν. Ακόμη, ενημερώνονται για την σημασία της προστατευόμενης περιοχής, για τη βιοποικιλότητα, τη χλωρίδα και την πανίδα της. Μαθαίνουν τι είναι μια περιοχή Natura αλλά και τα ιδιαίτερα οικολογικά χαρακτηριστικά της. Ταυτόχρονα, ενημερώνονται για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ΠΠ και κατανοούν την επιτακτική ανάγκη διατήρησής και προστασίας της. Σε αυτό το πλαίσιο, οι επισκέπτες εκτιμάται ότι ευαισθητοποιούνται κι διαμορφώνουν θετικές στάσεις για την προστασία της περιοχής.

«Οι ομάδες- στόχοι (απλοί επισκέπτες αλλά και μαθητές) γνωρίζοντας από κοντά τις ομορφιές αλλά και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Εθνικό Πάρκο, συνειδητοποιούν την επιτακτική ανάγκη για προστασία και διατήρηση αυτού του σπάνιου οικοσυστήματος.» (ΦΔ12)

«Η ενημέρωση για τις περιοχές Natura, η ευαισθητοποίηση τους για το περιβάλλον, αυτά... Όσο μπορούμε δηλαδή από τα μικρά παιδιά του δημοτικού, να τα ευαισθητοποιήσουμε για το περιβάλλον.» (ΦΔ5)

«Η δράση του προγράμματος ενημέρωσης του [...] καθίσταται απαραίτητη προκειμένου οι κάτοικοι και οι επισκέπτες του όρους [...] να εξοικειωθούν με την ιδέα της προστατευόμενης περιοχής, με τους κανονισμούς και τους όρους που τη διέπουν, με τους στόχους που τίθενται α) για την προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς και β) για τη βιώσιμη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, και γ) για να αποκτήσουν ενημέρωση και εκπαίδευση προς όφελος της προστασίας και της πρόληψης.» (ΦΔ15)

A4.1.2. Αλλαγή συμπεριφοράς-νοοτροπίας & ανάληψη δράσης

Σε ορισμένες περιπτώσεις εκτιμάται ή ακόμα και καταγράφεται μία αλλαγή νοοτροπίας σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, είτε αυτή αφορά γενικότερα το περιβάλλον είτε ειδικότερα την προστατευόμενη περιοχή. Μέσω της διαδικασίας της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης αντιλαμβάνονται και κατανοούν περισσότερο την σύνδεση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων μετά περιβαλλοντικά προβλήματα και τις λύσεις τους. Παράλληλα, διαμορφώνονται πιο ισχυρές φιλοπεριβαλλοντικές αντιλήψεις και ενδυναμώνεται η συνεισφορά στην προστασία του περιβάλλοντος.

«[...] Και για τους πολίτες ο αντίκτυπος είναι αρκετά μεγάλος, να φανταστείς είναι άτομα που θα μπορούσαν να πετάνε μπροστά μας σκουπίδια και βλέπεις ότι έχουνε 'μεταλλαχθεί' και μαζεύουν σκουπίδια, σε διάφορους εθελοντικούς καθαρισμούς που κάνουν και μας βοηθούν σ' αυτό το έργο.» (ΦΔ14)

«Ο αντίκτυπος στις ομάδες στόχους είναι η ενδυνάμωση της σχέσης Άνθρωπος- Περιβάλλον ως σχέση αλληλοσυμπλήρωσης (π.χ. εργαζόμενοι εταιριών που κάνουν στα πλαίσια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης εθελοντικούς καθαρισμούς επανέρχονται ως επισκέπτες με τελείως διαφορετική συμπεριφορά και γνώση που μεταλαμπαδεύονται σε οικείους και συγγενείς).» (ΦΔ13)

«Οι ομάδες – στόχοι καταρχήν ενημερώνονται για τα στοιχεία του περιβάλλοντος της περιοχής τους και λαμβάνουν κατευθύνσεις για τον τρόπο προστασίας τους. Μπορούν να σχεδιάσουν πλέον τις δραστηριότητες τους έχοντας υπόψη το φυσικό περιβάλλον της περιοχής με όλα τα οφέλη που μπορεί να έχει η προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής τους στην ποιότητα της ζωής τους.» (ΦΔ1)

A4.1.3. Μεταφορά του μηνύματος της προστασίας

Ταυτόχρονα, τα οφέλη που αποκομίζουν από τις δράσεις και τα προγράμματα του φορέα είναι αρκετά, με επικρατέστερη την ευαισθητοποίηση τους σε θέματα σχετικά με το φυσικό περιβάλλον και τις προστατευόμενες περιοχές. Ακόμη, οι μικροί επισκέπτες απολαμβάνουν τα οφέλη τις επαφής με την φύση και μεταλαμπαδεύουν το μήνυμα της προστασίας στους μεγαλύτερους τους.

«Και να τους ευαισθητοποιήσουμε ότι αυτό το βουνό και τα στοιχεία του πρέπει να προστατευθούν. Και πολλές φορές τα παιδιά μεταφέρουν το μήνυμα στους μεγάλους στο σπίτι που θα πάνε, ας πούμε κυνηγάει ο πατέρας τους και κυνηγάει και ζαρκάδι, του λένε αυτό απαγορεύεται, μην το κάνεις. Καλά άσχετα από το αν συνεχίσει αλλά[...]]» (ΦΔ12)

«Ο αντίκτυπος στις ομάδες στόχους είναι η ενδυνάμωση της σχέσης Άνθρωπος-Περιβάλλον ως σχέση αλληλοσυμπλήρωσης (π.χ. εργαζόμενοι εταιριών που κάνουν στα πλαίσια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης εθελοντικούς καθαρισμούς επανέρχονται ως επισκέπτες με τελείως διαφορετική συμπεριφορά και γνώση που μεταλαμπαδεύονται σε οικείους και συγγενείς).» (ΦΔ13)

A4.2. Στην τοπική κοινότητα

Τα οφέλη που απολαμβάνει η τοπική κοινότητα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι αξιόλογα και τοποθετούνται σε τρεις υποκατηγορίες. Αυτές είναι η επανεκτίμηση της αξίας της περιοχής, η ανάδειξη και προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής, και η ανάδειξη του ΦΔΠΠ σε τοπικό περιβαλλοντικό κέντρο αναφοράς.

A4.2.1 Επανεκτίμηση της αξίας της περιοχής

Καταρχήν, τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν το κίνητρο για να αλλάξει ο τρόπος που αξιολογείται από τους κατοίκους η ίδια η περιοχή τους. Γίνεται πιο κατανοητή η αξία της, κατανοούν την ιδιαιτερότητά της αλλά την οικολογική της αξία εκτός της χρηστικής.

«Σε εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν συμμετάσχει κυρίως μαθητές από την τοπική κοινότητα. Σε αυτούς παρατηρούμε αλλαγή στον τρόπο που αξιολογούν την περιοχή τους. Φαίνεται να κατανοούν περισσότερο την ιδιαιτερότητά της και να αρχίζουν αν σκέφτονται την οικολογική και αισθητική της αξία πέρα από τη χρηστική της αξία για τους αγρότες και κτηνοτρόφους (βοσκή, νερό, ξύλο κ.λπ.).» (ΦΔ11)

«Γνωρίζω την περιοχή, μαθαίνω για την αξία της άρα την προστατεύω (π.χ. τοπικά σχολεία που οι μαθητές έμαθαν για το Εθνικό Πάρκο και τη γνώση τη μετέφεραν στους γονείς οι οποίοι κατάλαβαν πώς η αξία της περιοχής μεγαλώνει όταν έχεις μια ΠΠ).» (ΦΔ6)

«Ε...τι άλλο. Άμεσο όφελος τώρα δεν μπορώ να σκεφτώ κάτι. [...] Δεν μπορώ να σου πω ότι είναι ο στόχος του προγράμματος. Ο στόχος του προγράμματος είναι να ευαισθητοποιηθεί η τοπική κοινωνία, να μάθουν γιατί προστατεύεται η περιοχή τους και γιατί είναι σημαντική. Αυτό δηλαδή είναι το βασικό.» (ΦΔ18)

A4.2.2. Ανάδειξη και προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής

Στη δεύτερη υποκατηγορία, εντάσσονται τα οφέλη που προκύπτουν για την ανάδειξη και την προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής, τόσο οικονομικά όσο και πολιτιστικά.

«Ένα κομμάτι είναι αυτό. Το άλλο κομμάτι είναι να προβάλουμε κυρίως σε ενήλικες που έρχονται από Αθήνα, από άλλα μεγάλα αστικά κέντρα την περιοχή και βοηθάμε έτσι να αναπτυχθεί και ο τουρισμός, ο οικοτουρισμός, με την καλή έννοια του τουρισμού. .. Γιατί ας πούμε όταν δίνεις ένα χάρτη, δίνεις στον κόσμο ότι μπορείς να επισκεφτείς αυτά και αυτά τα μονοπάτια, ή ότι μπορείς να πας σε διάφορα σημεία, βοηθάς δηλαδή και την τοπική κοινωνία να αναπτυχθεί κάπως σε αυτό το κομμάτι.» (ΦΔ12)

«Ε βέβαια υπάρχουν οφέλη με την έννοια ότι η περιοχή έχει γίνει γνωστή πλέον και πανελλαδικά και πανευρωπαϊκά, ίσως και παγκόσμια. Επομένως, μία περιοχή η οποία είναι τόσο γνωστή και έχει τόσο αυξημένο αριθμό επισκεπτών, πάντα υπάρχει όφελος, έμμεσο ή άμεσο για την τοπική κοινωνία. Επισκέπτες προφανώς ωφελούν την οικονομία μιας περιοχής.» (ΦΔ7)

A4.2.3. Ανάδειξη του ΦΔΠΠ σε τοπικό περιβαλλοντικό κέντρο αναφοράς

Εκτός αυτού, οι κάτοικοι γνωρίζουν πού να απευθυνθούν σε περίπτωση που κάτι παράνομο συμβαίνει στα πλαίσια της ΠΠ. Γενικά φαίνεται ότι ο φορέας γίνεται ένα «κέντρο αναφοράς» για τα περιβαλλοντικά θέματα της περιοχής. Και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό διότι οι ντόπιοι συνειδητοποιούν ότι ο τομέας του 'περιβάλλοντος' έχει υπόσταση (όπως π.χ. η υγεία, η αγροτική ανάπτυξη, ο τουρισμός και ο πολιτισμός) και μάλιστα υπάρχει στον τόπο τους μια «υπηρεσία» που ασχολείται ειδικά με τα θέματα αυτού του τομέα. Έτσι, ζητήματα για τα οποία παλιότερα μπορεί να αδιαφορούσαν ή να μην είχαν πού να απευθυνθούν, τώρα μπορεί να αποτελέσουν επίκεντρο ενδιαφέροντος και ζύμωσης, χάρη στον φορέα.

«Με την συνεχή παρουσία ενός Φορέα, ο οποίος διοργανώνει προγράμματα για το φυσικό περιβάλλον, δημιουργείται ένα σημείο αναφοράς. Η κοινότητα γνωρίζει σε ποιόν πρέπει να απευθυνθεί όταν θέλει να λάβει μία τέτοιου είδους ενημέρωση, η οποία προσφέρεται δωρεάν στους πολίτες.» (ΦΔ1)

«Η σχέση του Φορέα με την τοπική κοινωνία έχει πλέον ωριμάσει και αυτό σημαίνει ότι η τοπική κοινωνία γνωρίζει και σέβεται το ρόλο του ΦΔ, ανατρέχει σε αυτόν όταν έχει ανάγκη για ενημέρωση σε σχέση με το περιβάλλον (γιατί γνωρίζει ότι εκεί μπορεί να την βρει), ανατρέχει σε αυτόν όταν υπάρχει κάποιο τραυματισμένο πουλί ή ζώο (γιατί γνωρίζει ότι θα κινητοποιηθούν άμεσα οι διαδικασίες για την περίθαλψή του), το ίδιο και όταν υπάρχει κάποια παραβατική συμπεριφορά σχετική με το περιβάλλον (γιατί γνωρίζει ότι θα κινητοποιηθούν άμεσα οι σχετικές διαδικασίες για την αποτροπή της). Επιπλέον γνωρίζει ότι οργανώνονται εκδηλώσεις με θέμα το περιβάλλον από το ΦΔ, συμμετέχει σε αυτές που ανακοινώνονται στα τοπικά ΜΜΕ αλλά και αναμένει εκείνες που γνωρίζει ότι οργανώνονται ετήσια.» (ΦΔ1)

A4.3. Στην προστατευόμενη περιοχή

Ωστόσο, αξιοσημείωτα είναι και τα οφέλη τα οποία υπάρχουν και για την προστατευόμενη περιοχή. Αυτά αποτελούν τρεις υποκατηγορίες και είναι οι εξής: περιορισμός των ενεργειών υποβάθμισης της περιοχής, ανάληψη πρωτοβουλιών προστασίας της περιοχής και αναβάθμιση της ποιότητας των επισκεπτών.

A4.3.1. Περιορισμός των ενεργειών υποβάθμισης της περιοχής

Τα κυριότερα από τα οφέλη που απολαμβάνει η προστατευόμενη περιοχή από τις δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, αλλά και εκπαίδευσης, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι είναι αξιοσημείωτα. Ουσιαστικά επέρχεται μία εναρμόνιση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον με επακόλουθο τον σεβασμό προς την ΠΠ αλλά και την προσπάθεια για άμεση και μελλοντική προστασίας και μικρότερη όχληση προς τη βιοποικιλότητά της.

«Καλύτερη κατάσταση διατήρησης και μικρότερη όχληση προς τη βιοποικιλότητα και επισκέψεις από ανθρώπους καλύτερα ενημερωμένους για τις ιδιαιτερότητες της περιοχής και τα μέτρα για την ελαχιστοποίηση της όχλησης από τις δραστηριότητές τους (αυτό ισχύει περισσότερο για τους επισκέπτες/τουρίστες και όχι τόσο για τους ανθρώπους της περιοχής που εργάζονται μέσα στην ΠΠ).» (ΦΔ11)

«Τα οφέλη για την ΠΠ είναι έμμεσα. Καλύτερη αντιμετώπιση της ΠΠ από τους κατοίκους και τους επισκέπτες της περιοχής έχει ως αποτέλεσμα τη βελτιωμένη προστασία της και την αποτροπή της υποβάθμισης της.» (ΦΔ1)

«Ε.. είναι εεε, τουλάχιστον με όσους ανθρώπους που ερχόμαστε σε επαφή, βλέπουμε ότι υπάρχει ένας σεβασμός και από τους φυλακές μας που είναι καθημερινά στο βουνό δεν έχουμε κάποια ακραία φαινόμενα, να κόβονται δέντρα παράνομα, να εκριζώνονται

βολβοί από προστατευόμενα είδη χλωρίδας, από orchιδέες του [...] που παρατηρείται σε άλλα βουνά. Όχι δεν παρατηρείται. (ΦΔ14)

«Υπάρχουν περισσότεροι άνθρωποι για να την προσέχουν (π.χ. επισκέπτης του εθνικού πάρκου που είχε ενημερωθεί στα πλαίσια κάποιας δράσης, κατήγγειλε περιστατικό λαθροθηρίας).» (ΦΔ19)

A4.3.2. Ανάλυση πρωτοβουλιών προστασίας της περιοχής

Όπως, έχει προκύψει από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, στα άμεσα προφανή οφέλη της ΠΠ εντάσσεται και η ανάλυση πρωτοβουλιών προστασίας της περιοχής από τους ίδιους του κατοίκους και τους επισκέπτες.

«Σίγουρα όσο δραστηριοποιούμαστε στην περιοχή και προσπαθούμε να ενημερώσουμε τον κόσμο πιστεύουμε ότι θα έχει ένα αποτέλεσμα σε σχέση με την αντιμετώπιση του τοπικού πληθυσμού ειδικά με το Εθνικό Πάρκο και την βιοποικιλότητα αυτού. Ωστε να εκτιμήσουν την αξία της βιοποικιλότητας και φυσικά να αρχίσουν να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα προστασίας για να προστατεύουν είτε την περιουσία τους ή την όποια δράσης τους. Οπότε πιστεύω ότι ένα μεγάλο όφελος είναι αυτό, το οποίο τελικά ουσιαστικά είναι η προστασία της βιοποικιλότητας.» (ΦΔ17)

A4.3.3. Αναβάθμιση της ποιότητας των επισκεπτών

Εξίσου σημαντικό όφελος μπορεί να χαρακτηριστεί και η αναβάθμιση της ποιότητας των ατόμων που επισκέπτονται την ΠΠ.

«Κοίταξε. Υπάρχει γιατί ε, το όφελος για την προστατευόμενη περιοχή είναι ότι ο καλός ο επισκέπτης, αυτός δηλαδή που έρχεται να γνωρίσει και να μάθει την περιοχή, διώχνει τον κακό τον επισκέπτη. Ε τον κακό τον επισκέπτη δηλαδή, που θα πάει να κυνηγήσει λαθραία, που θα ρίξει τα μπάζα του. Που θα αδειάσει το βόθρο του, τα βοθρολήματα. Στην αρχή είχαμε πάρα πολλούς κακούς επισκέπτες. Μέσω της προβολής, των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, μέσω της διοργάνωσης εκδηλώσεων, έ όλες αυτές οι δράσεις που έχουμε κάνει, αύξησαν τους καλούς επισκέπτες. Με αποτέλεσμα να φύγουν οι κακοί, όχι ότι δεν υπάρχουν. Ακόμη, εξακολουθούν να υπάρχουν οι κακοί αλλά όχι σε τόσο μεγάλη, αλλά όχι σε τόσο μεγάλο αριθμό. Νομίζω αυτό είναι το όφελος, κατά την γνώμη μου.» (ΦΔ4)

6.5. ΑΞΟΝΑΣ 5: Προβλήματα-δυσκολίες για την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Από τους 21 φορείς που πήραν μέρος στην μελέτη, μόνο δύο δήλωσαν ότι δεν αντιμετωπίζουν αξιόλογα προβλήματα που να στέκονται ως εμπόδια στο έργο τους. Ωστόσο οι υπόλοιποι 19, δήλωσαν ότι έρχονται αντιμέτωποι με σοβαρά προβλήματα και δυσκολίες που δυσχεραίνουν και, δεν είναι λίγες οι φορές που παρακωλύουν το έργο τους. Οι σημαντικότερες εκ των οποίων είναι οι οικονομικές δυσκολίες, ενώ και οι υπόλοιπες κατηγορίες προβλημάτων που καταγράφονται συνδέονται, έμμεσα ή άμεσα, με τα οικονομικά ζητήματα.

A5.1. Έλλειμμα οικονομικών πόρων

Τα οικονομικά ζητήματα επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το έργο και τις δράσεις των ΦΔΠΠ της Ελλάδας. Η οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα τα τελευταία χρόνια δεν έχει αφήσει ούτε τους φορείς ανεπηρέαστους. Η μη τακτική αλλά και η

ελλιπής χρηματοδότηση είναι τα δύο πιο χαρακτηριστικά προβλήματα. Ακόμη, οι μεγάλες καθυστερήσεις σε πληρωμές δυσχεραίνουν το έργο των φορέων και κατ' επέκταση τις δράσεις ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης

«Όπως σας είπα αρχικά όχι τακτική χρηματοδότηση. Δηλαδή την μία θα μας στείλουν χρήματα σε έξι μήνες, σε τρεις μήνες, σε οχτώ, σε δώδεκα, σε δεκαέξι. Σκεφτείτε εσείς θα μπορούσατε να εργαζόσασταν κάπου και να πληρωθείτε μετά από ενάμιση χρόνο; [...] Την τελευταία διετία χρηματοδοτούμαστε από το Πράσινο Ταμείο, το οποίο εντάσσεται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος ενώ τις προηγούμενες χρονιές κατά 80% από ευρωπαϊκά προγράμματα και 20% από τακτικούς πόρους. Ευελπιστούμε μέχρι το τέλος της χρονιάς, το 2017 δηλαδή που λήγει και η σύμβασή μας, θα είναι καλύτερα τα πράγματα το 2018 και για το μέλλον γενικότερα.» (ΦΔ16)

«Βασικά, οικονομικά. Σε δύο χρόνια να πληρώνονται οι μισθοί μας με ένα άτσало πολύ πρόγραμμα, δηλαδή να μένουμε απλήρωτοι μέχρι και έξι μήνες και μετά να αρχίζει να μπαίνει σειρά στους μισθούς μας σιγά, σιγά. Δεν παραπονιόμαστε γιατί ξέρουμε ότι η κατάσταση γενικότερα είναι επιβαρυνμένη για το εργατικό δυναμικό, αλλά ωστόσο το έργο του φορέα γίνεται τελικά περισσότερο εθελοντικά και από εμάς τους ίδιους.» (ΦΔ14)

«Βασικές δυσκολίες θέτουν η οικονομική κρίση και η ροή στη χρηματοδότηση των ΦΔ που παρουσιάζει μεγάλες καθυστερήσεις.» (ΦΔ9)

Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα που αναφέρουν ότι τα χρήματα δεν φτάνουν να καλύψουν ούτε τις βασικές ανάγκες ενός φορέα, όπως είναι τα λειτουργικά έξοδα ή τα καύσιμα για τα αυτοκίνητα του φορέα.

«Κοιτάζτε λαμβάνοντας υπόψη την εμπειρία μου μπορώ να πω ότι ήταν πάρα πολλά τα προβλήματα και όταν είχαμε τα ευρωπαϊκά προγράμματα και τώρα που δεν έχουμε τίποτα.[...] Υπάρχουν τεράστιες καθυστερήσεις στις πληρωμές, στην ουσία δηλαδή δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Δεν έχουμε χρήματα να κάνουμε τίποτα, παίρνουμε τα χρήματα μετά από 6 μήνες και στην ουσία δεν τα χρειαζόμαστε πλέον γιατί έχει περάσει το καλοκαίρι και είναι αργά.[...]» (ΦΔ2)

«Επίσης, οι οικονομικοί πόροι οι οποίοι είναι πολύ περιορισμένοι. Συχνά δεν μπορούμε να κάνουμε κινήσεις, δρομολόγια για την υλοποίηση των δράσεων μας. Οπότε αυτά είναι τα δύο μεγαλύτερα προβλήματα που μπορώ να σας αναφέρω. Από εκεί και πέρα, όχι αυτά τα δύο είναι θα έλεγα.» (ΦΔ17)

«Κοιτάζτε να δείτε. Τα βασικότερα εμπόδια είναι το ωράριο και η οικονομική επιχορήγηση συνέχεια, η συνέχεια της οικονομικής επιχορήγησης του φορέα από το Υπουργείο. Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια μετά από τα ευρωπαϊκά προγράμματα που είχαμε από τα ΕΣΠΑ [...]. Μέχρι στιγμής είχαμε τα ευρωπαϊκά προγράμματα που υπήρχε μία ροή και αυτή με καθυστερήσεις. Μετά πέρασε σε πρόχειρες λύσεις όπως το Πράσινο Ταμείο, να φανταστείτε πληρώνει τώρα τέλη Σεπτεμβρίου θα πληρωθούμε τον Μάιο/Ιούνιο. Εκτός από αυτό δεν έχουμε πάρει καθόλου τα λεφτά που είναι για λειτουργικά έξοδα του 16 όχι του 17. Όταν έχει λοιπόν τέτοια προβλήματα οικονομικά, όταν αύριο κινδυνεύεις να σου κόψουν το ρεύμα ας πούμε για παράδειγμα, ή όταν δεν έχεις λεφτά για να βγάλεις φωτοτυπίες, απλά πραγματάκια, σένα παιχνίδι που θα στήσεις για να ρθει μια τάξη.[...] Εγώ σου λέω για βασικά θέματα ας πούμε. Δεν μπορείς να αγοράσεις τα υλικά για να υλοποιήσεις τα περιβαλλοντικά που έχεις σχεδιάσει. Δεν μπορείς να χρηματοδοτήσεις μία εκδήλωση που πιθανόν να χρειαστεί να συμμετέχεις στην ενοικίαση ενός λεωφορείου που θα μετακινεί κάποιες φτωχές οικονομικές ομάδες στο υγρότοπο. Δεν μπορείς να επισπεύσεις εξοπλισμό που χάλασε και τον χρησιμοποιείς για την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Αυτά είναι για μένα τα πιο βασικά σήμερα και είναι τα προβλήματα που θα ακούσεις από τους περισσότερους φορείς και όχι μόνο για τους φορείς και απ'τα ΚΠΕ κιόλας.[...]» (ΦΔ6)

A5.2. Εργασιακή αβεβαιότητα

Ακόμη, μία κατάσταση η οποία δυσχεραίνει το έργο του φορέα είναι ότι οι υπάλληλοι των φορέων εργάζονται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου διάρκειας 365 ημερών, δηλαδή από πρώτη έως και την τελευταία ημέρα κάθε έτους. Σε κάποιες περιπτώσεις αυτό δημιουργεί μία αβεβαιότητα στα εργαζόμενα μέλη του φορέα με αποτέλεσμα να μην έχουν κίνητρα που θα τους δώσουν την ώθηση να συνεχίσουν το έργο τους.

«Εκεί υπάρχει ένα σοβαρό θέμα ας πούμε. Δεν σου λέω ότι όταν πληρώνεσαι , έχεις 5 μήνες να πληρωθείς η ψυχολογία σου δεν σε αφήνει τόσο να φανταστείς και να πραγματοποιείς πράγματα ας πούμε παραπάνω από αυτά που απαιτούνται. Που θα πρεπε να είσαι σε αυτή την κατάσταση γι.. Αυτό είναι το βασικό. Δεν μιλάω ότι 31 Δεκεμβρίου το υπόλοιπό προσωπικό γιατί εγώ έτυχε να είμαι αορίστου, δεν ξέρει αν θα συνεχίσει να δουλεύει, οπότε τι να σχεδιάσει για του χρόνου; Κάτι που δεν το λαμβάνει ποτέ κανένας υπόψιν του. Πώς να σχεδιάσει ένας άνθρωπος να κάνει επαφές, να μιλήσει με σχολεία, να σχεδιάσει για του χρόνου πράγματα όταν μέχρι 31/12 θα τον έχουν αν θα σταματήσει ή αν θα συνεχίσει ας πούμε. Αν λοιπόν δεν υπάρξει μία σταθερότητα όσο αφορά το εργασιακό πλαίσιο και μία επίσης πολύ σημαντική σταθερότητα όσον αφορά την επιχορήγηση του χρόνου και μισθωτών δεν θα υπάρχει.» (ΦΔ6)

«[...] Οι συμβάσεις λήγουν κάθε χρόνο και δεν ξέρουμε τι θα γίνει την επόμενη χρονιά. [...] Δεν υπάρχουν κίνητρα καθόλου, ίσως και γι' αυτό έχει μειωθεί και ο αριθμός προσωπικού πάρα πολύ. Δηλαδή πάρα πολλά παιδιά και επιστήμονες από πανεπιστήμια έχουν έρθει άλλα έχουν φύγει. Γενικά λόγω της αβεβαιότητας εδώ και γενικά δεν υπάρχει προοπτική.» (ΦΔ2)

A5.3. Έλλειψη προσωπικού

Στο πλαίσιο των προβλημάτων και δυσκολιών μπορεί να ενταχθεί και η έλλειψη ικανού αριθμού ανθρώπων που θα μπορούσαν να σχεδιάζουν και να υλοποιούν δράσεις εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης και επιπλέον, η αναγκαστική ενασχόληση του υπάρχοντος προσωπικού με ποικίλες δραστηριότητες εκτός των προκαθορισμένων αρμοδιοτήτων τους.

«Όπως σας είπα υπάρχουν πάρα πολλές ή αν το πιάσουμε το θέμα με τις εκδρομές ερμηνείας περιβάλλοντος, ξεκίνησε από την ιδέα των 10 προγραμμάτων γιατί έχει τόσο πολλά στοιχεία το Εθνικό Πάρκο να δώσει και προσπάθησα να καλύψω όλα τα αντικείμενα, από γεωργία, κτηνοτροφία, ορνιθοπανίδα, κάμποι , ψάρια τα πάντα. Σιγά σιγά όμως στη πορεία το προσωπικό μας μειώθηκε και δεν μπορούσε να είναι εφικτό.[...]» (ΦΔ16)

«Η μεγαλύτερη δυσκολία που μπορώ να σας αναφέρω, μάλλον οι δύο μεγαλύτερες είναι η έλλειψη προσωπικού ώστε να μπορούν να γίνονται τέτοιες δράσεις, επειδή κάνουμε διάφορες δράσεις, οι οποίες αφορούν και περιβαλλοντική παρακολούθηση και διάφορα διαχειριστικά μέτρα τα οποία είναι για την προστασία της περιοχής και είναι και η ενημέρωση η οποία πρέπει να γίνεται. Το προσωπικό το οποίο έχουμε δεν επαρκεί οπότε η έλλειψη προσωπικού είναι ένα μεγάλο θέμα.[...]» (ΦΔ17)

A5.4. Έλλειψη υποδομών-Κέντρου Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης/Πληροφόρησης

Εξίσου σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν δύο από τους φορείς που συμμετείχαν στην μελέτη είναι η έλλειψη Κέντρου Ενημέρωσης ή Πληροφόρησης, που θα μπορούσε να υποδέχεται κόσμο και να τους ενημερώνει. Από δυο φορείς, επιπλέον, επισημάνθηκε το παρεμφερές πρόβλημα της έλλειψης υποδομών για υπαίθριες δραστηριότητες με τους επισκέπτες.

«Η βασικότερη δυσκολία για την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών είναι ότι ο Φορέας δεν διαθέτει Κέντρο Ενημέρωσης των πολιτών.» (ΦΔ3)

«Βασικές δυσκολίες είναι η μη ύπαρξη υποδομών για υπαίθριες δραστηριότητες αλλά και η μη λειτουργία κέντρου πληροφόρησης.» (ΦΔ9)

A5.5. Άλλα προβλήματα

Ωστόσο, υπάρχουν και μεμονωμένα προβλήματα σε κάποιους φορείς που μπαίνουν ως εμπόδια στο έργο του φορέα. Χαρακτηριστικά εμφανίζονται το μειωμένο ενδιαφέρον από τους τοπικούς φορείς, το κλίμα, η έλλειψη κοινού εξαιτίας της μείωσης των σχολικών εκδρομών αλλά και η ιδιαίτερα γραφειοκρατική διαδικασία από την οποία χρειάζεται να περάσουν οι φορείς ώστε να μπορέσουν να επισκεφτούν τα σχολεία και να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα.

«Ε το εμπόδιο κυρίως είναι ο καιρός. Ε δηλαδή, ο βασικός μας στόχος δεν είναι μόνο να έρθει εδώ στο κέντρο πληροφόρησης, να δουλέψει με την διαδραστική έκθεση που έχουμε. Ο βασικός σκοπός είναι να βγει έξω. Να περπατήσει, να βρει διάφορα. Αν οι καιρικές συνθήκες δεν το επιτρέψουν, γιατί μην ξεχνάμε είμαστε σε υγρότοπο, έχει αναχώματα. Άμα βρέξει έχει πολλή λάσπη. Δηλαδή, είναι δύσκολες οι συνθήκες για να βγει. Αυτό νομίζω είναι το μοναδικό εμπόδιο. Οι καιρικές συνθήκες. Ή το πάρα πολύ κρύο. Πέρυσι μας έκανε πάρα πολύ κρύο. Ήταν απαγορευτικές οι συνθήκες. Ήταν απίστευτο. Αφού ρίχναμε καλαμπόκι στα παγωμένα νερά του [...] για να ζήσουν οι πάπιες. Απίστευτο. Ήταν επί δύο μήνες παγωμένα. Οι καιρικές συνθήκες είναι το εμπόδιο.» (ΦΔ4)

«Το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι ότι έχουν μειωθεί αρκετά οι σχολικές εκδρομές, οι σχολικοί περιπάτοι, τα έξοδα που δικαιολογούν οι σχολικές εκδρομές, επομένως για ένα σχολείο είναι δύσκολο να έρθει στην περιοχή.» (ΦΔ7)

«Η κυριότερη δυσκολία στην υλοποίηση των δράσεων είναι οι μετακινήσεις των μαθητών.» (ΦΔ1)

«...Ε όχι...Εντάξει, αυτό μόνο που πρέπει να ακολουθήσουμε την τυπική διαδικασία που πρέπει να πάρουμε έγκριση από το Υπουργείο, αλλά εντάξει αυτό είναι και κάτι λογικό. Δεν μπορεί να μπαίνει και ο καθένας στα σχολεία και να προσεγγίζει τα παιδιά, οπότε δεν νομίζω ότι υπάρχει και κάποιο άλλο πρόβλημα, γιατί έχουμε καλή συνεργασία με την πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια.» (ΦΔ18)

6.6. ΑΞΟΝΑΣ 6: Σκέψεις για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού-ενημερωτικού έργου

Από τα δεδομένα που καταγράφηκαν προκύπτει η ύπαρξη σκέψεων για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού και ενημερωτικού έργου που υλοποιείται από τους φορείς. Από την ανάλυση των απομαγνητοφωνημένων κειμένων προκύπτουν τρεις υποκατηγορίες, οι οποίες είναι η αναβάθμιση και επέκταση των προγραμμάτων και δράσεων, η επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού και η πρόσληψη νέων ειδικοτήτων.

A6.1. Αναβάθμιση και επέκταση προγραμμάτων και δράσεων

Οι κυριότερες ανάγκες εμφανίζονται τόσο για αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των δράσεων που υλοποιούνται και του εκπαιδευτικού και του ενημερωτικού υλικού που χρησιμοποιούν όσο και την δημιουργία νέων δράσεων, υλικού και εγκαταστάσεων που θα φιλοξενούν τις δράσεις αυτές.

«Υπάρχει μια διαρκής ανάγκη για περαιτέρω αναβάθμιση και επέκταση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων/δράσεων του ΦΔΠΠ τα οποία να καταπιάνονται με τους

σύγχρονους προβληματισμούς γύρω από αυτό που ονομάζουμε «φύση» ενώ παράλληλα να συσχετίζονται με τα πεδία της οικονομίας, της κοινωνίας και του φυσικού περιβάλλοντος.» (ΦΔ15)

«Ε ναι και το σκεφτήκαμε ήδη...Τα κορίτσια είπαν να δουλέψουν κάποιο νέο, να τροποποιήσουν, να αναβαθμιστεί, τουλάχιστον στο κομμάτι της ενημέρωσης με την παρουσίαση, να φτιάξουν κάτι καινούργιο, γιατί σίγουρα έχει αρκετά χρόνια που παρουσιάζουμε το ίδιο. Ε τώρα σχετικά με τις δράσεις σίγουρα σκεφτόμαστε και κάτι διαφορετικό, ότι μπορούμε. Όπως φέτος κάναμε την έκθεση φωτογραφίας. Πέρσι, για παράδειγμα, είχαμε κάνει μία ημερίδα για την ημέρα του περιβάλλοντος. Αλλά ημερίδες δεν έχει πλέον, δεν... ο κόσμος δεν τις παρακολουθεί.» (ΦΔ5)

«Αυτό πάντα πρέπει να γίνεται . Αυτό πάντα γιατί πρώτον, ένα παράδειγμα, τα κέντρα πληροφόρησης ήταν απ' τα πρώτα που γίνανε οι εκθέσεις τους μέσα οπότε είχαν την παλιά λογική του 60', φωτογραφίες και μπλα μπλα, κείμενα σε τετράγωνους τοίχους. Τα υπόλοιπα κέντρα που γίνανε αργότερα και η ίδια εταιρία τα θεματικά, τους χώρους τους θεματικούς, επειδή μάλλον στα πρώτα είδανε ότι κάναν και τους έκραζαν απ' το Υπουργείο εκεί θα δεις ότι παίζουν λίγο πιο τρισδιάστατα, βάζουν χώρους, εσωτερικούς, εξωτερικούς. Ε λίγο προσπαθούν. Τώρα ας πούμε είναι η εποχή της τεχνολογίας έτσι; Μπορείς με οθόνες διαδραστικές να αυξήσεις το θεματικό ενός τετραγωνικού τοίχου, χρησιμοποιώντας μία οθόνη διαδραστική παίζοντας βίντεο ή τίποτε άλλο. Αυτά δεν τα έχουμε χρησιμοποιήσει . Είχαμε κάνει μία προσπάθεια να εκσυγχρονίσουμε το κέντρο ενημέρωσης με κάποια προγράμματα τα οποία δεν προλάβαμε, έγινε η μελέτη, εγκρίθηκε η μελέτη, πραγματοποιήθηκε από το ΕΚΒΥ το κέντρο βιοτόπων-υγροτόπων, αλλά μετά φτάσαμε στη δυσμέλεια την οικονομική με τους φορείς και δεν προλάβαμε να κάνουμε, να υλοποιήσουμε και να εκσυγχρονίσουμε τα κτίρια, τους χώρους αυτούς, τους θεματικούς, με διαδραστικές οθόνες και λίγο έτσι πιο σε ψυχολογία έτσι θεματική μέσα στους χώρους, αξιοποιώντας φως κλπ. Και αυτό χρειάζεται συνέχεια όμως. Σήμερα έχεις αυτά. Αύριο, μεθαύριο θα υπάρξει με την τεχνολογία δυνατότητα να παίζεις με πολύ περισσότερα πράγματα. Και τι γίνεται τώρα; Οι μικροί μαθητές ήδη την τεχνολογία την ακολουθούν στα σχολεία και έρχονται σε εμένα και βλέπουν, ένα μουσείο πλέον, του τρόπου που παρουσιάζεις τα θέματα. Δεν είναι δηλαδή, κατάλαβες; [...] Σήμερα τα παιδιά μπαίνουν σ'ένα τάμπλετ και μπαίνουν σε τρισδιάστατες εικόνες και αυτά. Εσύ τους παρουσιάζεις με εικόνες και κείμενα; Δεν τους τραβάς την προσοχή. Είναι σαν πας δώρο μία κούκλα σε ένα παιδί το οποίο τώρα παίζει με άλλα πράγματα ας πούμε.[...] Ε ναι, αυτό σημαίνει όμως ότι κι εσύ πρέπει να ακολουθείς εν μέρη όχι μόνο την τεχνολογία αλλά και την φιλοσοφία παρουσίασης. Άρα χρειάζεται συνέχεια ο εκσυγχρονισμός και χρειάζεται να γίνεται από ανθρώπους που ενημερώνονται με το τι γίνεται σήμερα. Όχι ότι τελειώσανε τώρα μια σχολή και πήγαν και σένα, έφτιαζαν και μια επιχείρηση και ακολουθούν την πεπατημένη.» (ΦΔ6)

A6.2. Επιμόρφωση εκπαιδευτικού προσωπικού

Ακόμη, η επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού των φορέων παρουσιάζεται ως ανάγκη μείζονος σημασία για την αναβάθμιση των προγραμμάτων των φορέων.

«[...] Και ένα μεγάλο θέμα το οποίο είναι αφορά την συνεχή εκπαίδευση του προσωπικού ώστε να μπορεί να μπορεί να ακολουθεί τις όποιες καινούργιες τάσεις σε οποιοδήποτε αντικείμενο έτσι, είτε αυτό λέγεται εκπαίδευση είτε οτιδήποτε.» (ΦΔ17)

A6.3. Πρόσληψη νέων ειδικοτήτων

Παράλληλα, η πρόσληψη επιπλέον ατόμων και νέων ειδικοτήτων είναι και αυτή μία από τις αναφερόμενες ως ανάγκες αναβάθμισης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων των φορέων.

«Σαφώς ναι. Σαφώς χρειάζεται αναβάθμιση, περισσότερα άτομα. Δουλειά υπάρχει πάρα πολύ και δεν μπορούμε να ανταπεξέλθουμε μόνοι μας σε κάτι τέτοιο.» (ΦΔ16)

«Κρίνεται απαραίτητη η στελέχωση του Φ.Δ. με ξεναγούς και επικοινωνιολόγο.» (ΦΔ9)

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης και κατ' επέκταση η ανάπτυξη συζήτησης σχετικά με τον ρόλο των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών στην υλοποίηση προγραμμάτων και δράσεων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών. Αναλυτικότερα, γίνεται διερεύνηση των διαχρονικών σχέσεων των ΦΔΠΠ με την τοπική κοινωνία, καταγραφή και ανάλυση των σχετικών προγραμμάτων- δράσεων που υλοποιούνται και το προφίλ των ατόμων που υλοποιούν τις δράσεις αυτές. Ταυτόχρονα, γίνεται διερεύνηση και καταγραφή των προβλημάτων και δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι φορείς καθώς των αναγκών για αναβάθμιση των προγραμμάτων- δράσεων. Για την επίτευξη του σκοπού και των στόχων της έρευνας έγινε ποιοτική ανάλυση περιεχομένου στις 21 συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με τους εργαζομένους σε αντίστοιχους ΦΔΠΠ από τους συνολικά 28 φορείς που υπάρχουν στη χώρα μας.

Στο πρώτο επίπεδο σκιαγραφείται η διαχρονική σχέση των ΦΔΠΠ με την τοπική κοινωνία. Κατά την ίδρυση των ΦΔΠΠ, οι τοπικές κοινωνίες εξέφρασαν ποικιλία στάσεων και απόψεων. Αρκετές από αυτές τις στάσεις δείχνουν μια θετική αντιμετώπιση από τους κατοίκους της τοπικής κοινωνίας. Αυτοί που εκφράζουν πιο θετική στάση κατά την ίδρυση του φορέα φαίνεται να είναι τα σχολεία και φυσιολάτρες, δηλαδή άτομα αγαπούν την φύση. Ακόμη, οι δημοτικές αρχές εξέφρασαν την θετική τους στάση και αυτό αποδίδεται κυρίως στη συμμετοχική διοίκηση των φορέων αλλά και στην αναπτυξιακή προοπτική που σκιαγραφούσε η ίδρυση των φορέων διαχείρισης στις αντίστοιχες περιοχές.

Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις φαίνεται ότι υπήρξαν αρνητικές στάσεις από την τοπική κοινωνία. Κύριοι εκφραστές των στάσεων αυτών είναι άτομα που δραστηριοποιούνταν οικονομικά στις προστατευόμενες περιοχές, όπως κτηνοτρόφοι, γεωργοί αλλά και άνθρωποι που δραστηριοποιούνται ελεύθερα στην προστατευόμενη περιοχή, όπως κυνηγοί. Η αιτιολόγηση των αρνητικών αυτών στάσεων από τις συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, όπως σκιαγραφείται από τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων, συνδέεται κυρίως την ανησυχία για περιορισμό των οικονομικών δραστηριοτήτων αλλά και ανησυχία για περιορισμό των ελευθεριών και των παράνομων δραστηριοτήτων που συνέβαιναν στην περιοχή. Επιπλέον, όπως επιβεβαιώνονται από τη σχετική βιβλιογραφία (Ανδρέα κ. συν., 2012; Βώκου, 2011) η έλλειψη ενημέρωσης των κατοίκων για το ρόλο του φορέα διαχείρισης στην ΠΠ, αποτέλεσε κι αυτή αιτία για τις αρνητικές στάσεις. Ακόμη, τις αρνητικές στάσεις έχουν τροφοδοτήσει και οι φημολογίες ότι «Οι οικολόγοι αφήνουν άγρια ζώα στο βουνό». Σε ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις οι ΦΔΠΠ βρέθηκαν κατά την ίδρυσή τους να αντιμετωπίζουν την εναντίωση του συνόλου της τοπικής κοινωνίας, μέσω δράσεων που προσπαθούσαν να υπονομεύσουν τα έργα τους.

Πέραν όμως των θετικών και αρνητικών στάσεων υπήρξαν αρκετοί πολίτες, αλλά σε μικρότερο βαθμό από τις δύο ομάδες που αναφέρθηκαν παραπάνω, που ήταν αδιάφοροι ή διστακτικοί, επιφυλακτικοί και καχύποπτοι και οι οποίοι δεν εξέφρασαν κάποια συγκεκριμένη στάση και δράση, είτε διότι οι δραστηριότητες τους δεν σχετίζονταν με την ΠΠ είτε διότι δεν είχαν κάποιο περιβαλλοντικό ενδιαφέρον. Επίσης, επιβεβαιώνεται η υπάρχουσα βιβλιογραφία που αναφέρει ότι οι κάτοικοι δεν είχαν γνώση για την ίδρυση του φορέα, μέχρι να που οι φορείς ξεκίνησαν να υλοποιούν δράσεις (Hernández-Ramírez et al., 2008; Ormsby & Kaplin, 2005).

Ακόμη, η ανάλυση των δεδομένων των συνεντεύξεων δείχνει ότι η πλειονότητα των αρνητικών σχέσεων στην πορεία, από την ίδρυση των φορέων μέχρι σήμερα, παρουσιάζουν βελτίωση και έχουν ουσιαστικά αντιμετωπιστεί. Φανερά βελτιωμένες είναι οι σχέσεις εκεί όπου οι κάτοικοι όχι μόνο έχουν αποδεχθεί την ύπαρξη και τη λειτουργία του φορέα, αλλά επιπλέον συμμετέχουν στις δράσεις του και ανατρέχουν σε αυτόν όταν υπάρξει κάποιο πρόβλημα μέσα στην ΠΠ.

Για να επέλθει η βελτίωση ανάμεσα στις σχέσεις του φορέα και της τοπικής κοινωνίας, σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι κινήσεις που ξεκίνησαν από το προσωπικό του φορέα. Ουσιαστικά αναφέρθηκαν συνεχόμενες προσπάθειες μέσω οργανωμένων δράσεων, όπως ημερίδες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, συνέδρια, διανομή ενημερωτικών φυλλαδίων, έντυπων χαρτών της περιοχής, αλλά και προγραμμάτων περιβαλλοντικών ενημερώσεων στα σχολεία, όπως και η συνεχής προβολή των δράσεων του φορέα. Επιπλέον, η επικοινωνία με τους ντόπιους σε συνδυασμό με την προσπάθεια εκ μέρους των φορέων για κατανόηση των προβλημάτων και υποστήριξη αυτών συνέβαλε στον περιορισμό των αρνητικών στάσεων και απόψεων σχετικά με την ίδρυση και τη λειτουργία των ΦΔΠΠ. Ακόμη, υπήρξαν περιπτώσεις όπου οι τοπικές αρχές, σύλλογοι και εθελοντικές ομάδες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός ήπιου κλίματος μεταξύ των κατοίκων και του φορέα. Κάποιες από αυτές προσπάθησαν έμπρακτα να υποστηρίξουν την ίδρυση του φορέα και να αναδείξουν τα οφέλη που θα επιφέρει στην περιοχή.

Στη συνέχεια του πρώτου ερευνητικού άξονα επιχειρήθηκε η καταγραφή των τρόπων συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων του φορέα. Η ενεργή συμμετοχή των πολιτών επιτυγχάνεται στους περισσότερους φορείς με διάφορους τρόπους, όπως η συμμετοχή στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου του ΦΔΠΠ, η συμμετοχή σε δημόσιες διαβουλεύσεις αλλά και μέσω συναντήσεων με το προσωπικό του φορέα, τυπικά ή άτυπα, όταν υπάρχουν προβλήματα. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι σε δύο από τους εικοσιένα φορείς που συμμετείχαν στην έρευνα, αναφέρθηκαν δυσλειτουργίες των διοικητικών συμβουλίων, είτε διότι οι συνεδριάσεις που γίνονται δεν έχουν την συχνότητα που απαιτείται, είτε διότι τα άτομα της τοπικής κοινωνίας δεν συμμετέχουν ενεργά στις συνεδριάσεις των ΔΣ.

Στον δεύτερο άξονα γίνεται η παρουσίαση του προφίλ του προσωπικού των ΦΔΠΠ που σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα. Το προσωπικό αυτό είναι κατά βάση εργαζόμενοι του ίδιου του φορέα. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι ειδικότητες των εργαζομένων στους φορείς που έχουν αρμοδιότητα ή συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα-δράσεις εντάσσονται σε ένα ιδιαίτερο ευρύ φάσμα, το οποίο συνδέεται τόσο με τις φυσικές όσο και με τις κοινωνικές επιστήμες. Για παράδειγμα, από το φάσμα των φυσικών επιστημών υπάρχουν ειδικότητες, όπως δασολόγος, πολιτικός μηχανικός, γεωπόνος, περιβαλλοντολόγος κ.α., από των κοινωνικών επιστημών υπάρχει ξεναγός, δημοσιογράφος, δημοσίων σχέσεων κ.α., αλλά υπάρχουν και άτομα γενικών καθηκόντων και προσωπικό ενημέρωσης.

Έχει μάλιστα ιδιαίτερο ενδιαφέρον να αναφερθούν δύο σημεία. Το πρώτο είναι ότι αν και φαίνεται να υπερτερούν οι ειδικότητες των φυσικών-θετικών επιστημών, δεν αναδεικνύεται μια ιδιαίτερη τάση στην επιλογή κάποιας ή κάποιων συγκεκριμένων ειδικοτήτων για τον σχεδιασμό και υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Το δεύτερο είναι ότι μέχρι στιγμής δεν εμπλέκονται και δεν προσλαμβάνονται σε αυτό τον τομέα εκπαιδευτικοί ή άτομα που έχουν τυπικά προσόντα στην εκπαίδευση ή την εκπαίδευση ενηλίκων.

Από την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων έγινε γνωστό ότι σε κάποιες περιπτώσεις όμως οι φορείς έχουν εξωτερικούς συνεργάτες που τους βοηθούν στο έργο του σχεδιασμού και της υλοποίησης των δράσεων αυτών. Πιο συγκεκριμένα ως εξωτερικοί συνεργάτες των ΦΔΠΠ αναφέρονται συχνά τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που βρίσκονται κοντά στην εκάστοτε προστατευόμενη περιοχή. Ακόμη, οι εθελοντές εμφανίζονται σε κάποιους από τους φορείς της μελέτης ως εξωτερικοί συνεργάτες που βοηθούν στην υλοποίηση, αλλά όχι και στον σχεδιασμό, των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι φορείς δεν έχουν κανενός είδους εξωτερικούς συνεργάτες που να τους βοηθάει στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών.

Επιπροσθέτως, είναι σημαντικό να αναφερθεί ξανά ότι σε κανέναν από τους φορείς οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα δεν υπάρχει εκπαιδευτικός στο επιστημονικό προσωπικό του, παρόλο που υπάρχει συνεργασία με μεμονωμένους εκπαιδευτικούς και ΚΠΕ (εξωτερικοί συνεργάτες). Στην προσπάθεια διερεύνησης και καταγραφής των απόψεων των συνεντευξιζόμενων σχετικά με το αν ο ρόλος των εκπαιδευτικών ως εργαζόμενοι σε ΦΔΠΠ, θα ήταν απαραίτητος ή ωφέλιμος, οι απόψεις ποικίλουν και διαφοροποιούνται σχηματίζοντας δύο ομάδες απόψεων. Η πρώτη ομάδα, και μεγαλύτερη ομάδα, είναι αυτή που εκφράζει ως θετική πρόθεση για την ύπαρξη των δασκάλων στους ΦΔΠΠ και κυρίως σε δράσεις και προγράμματα που απευθύνονται στο μαθητικό κοινό. Επίσης, από κάποιους αναφέρεται ως προϋπόθεση για την ύπαρξη εκπαιδευτικών στους φορείς η περιβαλλοντική κατάρτισή τους. Ωστόσο, υπάρχει και η αντίθετη ομάδα (αρνητική πρόθεση) που θεωρεί ότι κανένας εκπαιδευτικός δεν μπορεί να προσληφθεί σε ΦΔΠΠ αλλά ότι θα μπορούσαν να προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους εφόσον το επιθυμούσαν.

Στον επόμενο και τρίτο άξονα γίνεται η χαρτογράφηση των βασικών χαρακτηριστικών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προκύπτει ότι και οι 21 φορείς που συμμετείχαν στην μελέτη υλοποιούν τέτοιου είδους προγράμματα-δράσεις και αυτό έρχεται να αναθεωρήσει το εύρημα της Βώκου (2011), σύμφωνα με την οποία όπου στο διάστημα 2000 έως 2010 τουλάχιστον το 40% των φορέων ασχολούνταν σπάνια έως καθόλου με την ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας.

Πιο αναλυτικά, υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολεία που η θεματολογία τους συνδέεται κατά βάση με τα χαρακτηριστικά και την ανάγκη προστασίας τη περιοχής. Επιπλέον, υλοποιούνται εκστρατείες και εκδηλώσεις ενημέρωσης για τους πολίτες της περιοχής (παιδιά και ενήλικες) των οποίων η θεματολογία συνδέεται άμεσα και έμμεσα με την προστατευόμενη περιοχή και τους στόχους του φορέα. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και εκστρατείες προσανατολισμένες στην προστασία του περιβάλλοντος ή την ήπια ανάπτυξη της περιοχής. Αυτές οι εκστρατείες-εκδηλώσεις έχουν συχνά ως αφετηρία παγκόσμιες/πανευρωπαϊκές ημέρες και περιλαμβάνουν διάφορες δραστηριότητες, όπως ποδηλατοδρομίες, εκθέσεις, όπως και ενημερώσεις του κοινού με περίπτερο-κιόσκι και ραδιοφωνικές εκπομπές. Ημερίδες και συνέδρια αποτελούν κι αυτά εκπαιδευτικές/ενημερωτικές δράσεις των φορέων με θέματα τοπικού ενδιαφέροντος τα οποία συνδέονται και αυτά με την σειρά τους με την προστασία του περιβάλλοντος, την τοπική παραγωγή και ανάπτυξη. Επιπλέον, στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δράσεων θα ενταχθούν παρεμβάσεις, όπως καθαρισμοί, που υλοποιούνται στην προστατευόμενη ή την ευρύτερη περιοχή και έχουν ως στόχο την ανάδειξη, την προστασία και τη διαχείριση της περιοχής. Ακόμη, γίνονται σεμινάρια αλλά και δράσεις προώθησης της συμμετοχικότητας και του εθελοντισμού, όπως εμφανίζεται και στη διεθνή βιβλιογραφία (Pietrietal, 2009; Wezel & Bender, 2002).

Αναφορικά με τον χώρο υλοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, διαμορφώνονται πέντε υποκατηγορίες. Αυτές είναι τα σχολεία όπου υλοποιούνται τα αντίστοιχα προγράμματα, κάποιες από τις κοινότητες της περιοχής, ο χώρος (γραφεία ή Κέντρο Ενημέρωσης) του φορέα και η ίδια η φυσική ΠΠ. Στην καλύτερη περίπτωση, όπως σε κάποια προγράμματα που αφορούν σχολεία, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να υλοποιηθεί κατά ένα μέρος στο σχολείο και κατά ένα μέρος στον χώρο του φορέα ή στη φυσική περιοχή. Σε αυτή την περίπτωση επιβεβαιώνονται τα ευρήματα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση (Black, 2013), όπου στα εκπαιδευτικά προγράμματα συνδυάζεται ο χώρος του φορέα με την ξενάγηση στο πεδίο.

Οι ομάδες-στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων, όπως προκύπτει από την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων, εντάσσονται σε τρεις μεγάλες ομάδες. Την πρώτη αποτελούν οι μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ακολούθως, η δεύτερη είναι οι ενήλικες που αποτελείται από οργανωμένα γκρουπ, μεμονωμένους επισκέπτες, οικογένειες, ερευνητές, επιστήμονες, φοιτητές, κάτοικους της περιοχής, χρήστες της γης και της περιοχής, ιδιωτικούς και δημόσιους λειτουργούς, φορείς, περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις, τουρίστες και ομάδες περιπατικού τουρισμού. Επιπλέον, αυτοί μπορεί να είναι κάτοικοι της Ελλάδας ή του εξωτερικού. Ακόμη, την τρίτη ομάδα αποτελούν οι μικτές ομάδες ανθρώπων. Δηλαδή, υπάρχουν προγράμματα που αφορούν την τρίτη ομάδα-στόχο που μπορεί να είναι μαθητές, επισκέπτες και κάτοικοι της περιοχής ταυτόχρονα.

Επιπλέον, οι τρόποι με τους οποίους προσεγγίζονται οι ομάδες-στόχοι ποικίλουν και σχηματίζουν τρεις υποκατηγορίες. Την πρώτη υποκατηγορία αποτελεί η προσέγγιση μέσω των ηλεκτρονικών μέσων του ίδιου του ΦΔΠΠ, όπως για παράδειγμα εκδίδουν δελτία τύπου, κάνουν ανακοινώσεις και δημοσιοποιήσεις στην επίσημη ιστοσελίδα του φορέα. Η δεύτερη υποκατηγορία σχηματίζεται από τις προσεγγίσεις μέσω των τοπικών ΜΜΕ, όπου γίνεται η προβολή των δράσεων του εκάστοτε φορέα, κάνουν διαφημιστικές καμπάνιες αλλά και δίνουν συνεντεύξεις σε μέσα μαζικής ενημέρωσης. Και την επόμενη και τρίτη υποκατηγορία δημιουργεί η απευθείας επαφή με τους φορείς.

Στη συνέχεια της ανάλυσης του τρίτου άξονα, προκύπτει ότι η θεματολογία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται από τους φορείς στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης εξαρτάται από αρκετούς παράγοντες. Κύριος και σημαντικότερος αυτών είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται το κάθε πρόγραμμα-δράση, δηλαδή το κριτήριο καθορισμού είναι η ηλικία, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες του κοινού. Για παράδειγμα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στους μαθητές, σχεδιάζονται και προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (ηλικία- ενδιαφέροντα) των μαθητών. Ακόμη, άλλοι σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν την θεματολογία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ο χρόνος και οι επετειακές ημέρες, όπως για παράδειγμα τι εποχή θα υλοποιηθούν. Επίσης, σημαντικά ζητήματα που επηρεάζουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα/δράσεις είναι τα οικονομικά, όπως το κόστος αλλά και η οικονομική εφικτότητα.

Εδώ έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να τονιστεί ότι η θεματολογία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων δράσεων φαίνεται να επηρεάζεται και από εξωτερικούς παράγοντες, δηλαδή από κριτήρια που τις περισσότερες φορές δεν καθορίζονται από τον ίδιο το φορέα και τις προτεραιότητες που θέτει. Ένας αρκετά ιδιαίτερος παράγοντας είναι η ύπαρξη κάποιου πρόσκαιρου προβλήματος που πιθανώς έχει εμφανιστεί στην περιοχή, όπως για παράδειγμα οι θανατώσεις ζώων. Η ιδιαιτερότητα του έγκειται στο γεγονός

ότι η υλοποίηση προγράμματος ακολουθεί την εμφάνιση του προβλήματος, είναι δηλαδή περισσότερο κατασταλτικού χαρακτήρα και λιγότερο προληπτικού.

Οι στόχοι που τίθενται για κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα/δράση είναι διαφορετικοί και ποικίλουν. Ωστόσο από την ανάλυση των συνεντεύξεων μπορούν να τοποθετηθούν σε δύο βασικές κατηγορίες, τους μαθησιακούς και τους αναπτυξιακούς στόχους. Οι μαθησιακοί στόχοι προσανατολίζονται στην προστασία και τη διατήρηση της περιοχής. Ουσιαστικά οι στόχοι που φαίνεται να κυριαρχούν, εντάσσονται στον γνωστικό τομέα, δηλαδή στη μετάδοση γνώσεων και πληροφοριών, αναφορικά για παράδειγμα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την αξία της περιοχής, τα προστατευόμενα είδη χλωρίδας και πανίδας της περιοχής, τις βασικές απειλές κ.α. Επιπλέον, στην κατηγορία των μαθησιακών στόχων εντάσσονται και οι συναισθηματικοί στόχοι που στοχεύουν στην ανάπτυξη στάσεων και αξιών, όπως και στόχοι που προσανατολίζονται στην ανάπτυξη συμπεριφορών και ικανοτήτων για δράση. Στην επόμενη βασική κατηγορία τοποθετούνται οι αναπτυξιακοί στόχοι οι οποίοι προσανατολίζονται στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής, μέσω της διατήρησης και της ανάδειξης της προστατευόμενης περιοχής. Κύρια μέριμνα αυτών των στόχων είναι η τοπική ανάπτυξη, δηλαδή η ενημέρωση για το πώς μπορεί η τοπική κοινότητα να ωφεληθεί οικονομικά-κοινωνικά από την προστατευόμενη περιοχή.

Αναφορικά με τη μεθοδολογία υλοποίησης των προγραμμάτων- δράσεων βρέθηκε ότι και αυτή διαφοροποιείται ανάλογα με τα εκπαιδευτικά προγράμματα/δράσεις που υλοποιούνται. Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων προκύπτουν δύο υποκατηγορίες μεθόδου υλοποίησης. Την πρώτη αποτελεί η ενημέρωση που γίνεται για την οικολογική, αισθητική και οικονομική αξία της ΠΠ στον χώρο του φορέα ή στο σχολείο και η επόμενη αποτελεί την ξενάγηση στο πεδίο. Στην πρώτη περίπτωση συνήθως πραγματοποιείται μία απλή ενημέρωση στον χώρο του φορέα ή στον χώρο του σχολείου που περιλαμβάνει μια παρουσίαση σε Power Point ή διαδραστικό και ηλεκτρονικό τρόπο παρουσίασης, όπως ντοκιμαντέρ (ανάλογα με τον χώρο υλοποίησης). Επιπλέον, η δεύτερη υποκατηγορία αφορά την ξενάγηση στο πεδίο που περιλαμβάνει συνήθως με σκοπό την παρατήρηση των προστατευόμενων ειδών και των οικοσυστημάτων.

Μερικά από τα εκπαιδευτικά προγράμματα/δράσεις συνοδεύονται από έντυπο εκπαιδευτικό ή ενημερωτικό υλικό. Υπάρχουν διάφορα είδη από αυτό το υλικό που χαρακτηρίζονται και λειτουργούν ως ενημερωτικό ή εκπαιδευτικό υλικό. Στους περισσότερους φορείς δεν γίνεται σαφής διάκριση του εκπαιδευτικού υλικού, δηλαδή εκείνου που περιέχει μαθησιακούς στόχους και δραστηριότητες, από το ενημερωτικό υλικό, που είναι απλά ενημερωτικού χαρακτήρα. Ωστόσο, από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων μπορούμε να κάνουμε αυτή την διάκριση και να πούμε ότι φαίνεται η ύπαρξη ενημερωτικού υλικού να υπερτερεί του εκπαιδευτικού υλικού.. Δηλαδή, ενημερωτικό υλικό μπορεί να είναι τα εγχειρίδια, οι οδηγοί και χάρτες για την ΠΠ, τα ενημερωτικά έντυπα και οι τουριστικοί οδηγοί, τα βιβλία για την ΠΠ, όπως και οι ενημερωτικές πινακίδες που βρίσκονται διάσπαρτες στην περιοχή, στοιχεία τα οποία εμφανίζονται και στη διεθνή βιβλιογραφία (Booth, Gaston, & Armsworth, 2009). Από την άλλη, εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να θεωρηθούν τα εκπαιδευτικά φυλλάδια και τα εκπαιδευτικά πακέτα, όπως είναι η 'περιβαλλοντική βαλίτσα'. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων γίνεται σαφές ότι τον σχεδιασμό του υλικού τον υλοποιούν συνήθως πλειονότητα τους οι ίδιοι οι εργαζόμενοι των φορέων, εκτός από μεμονωμένες περιπτώσεις φορέων που είχαν εξωτερικούς συνεργάτες για το σχεδιασμό αλλά και την εκτύπωση του υλικού. Στην περίπτωση των λίγων εκπαιδευτικών υλικών που

καταγράφηκαν υπάρχει συνεργασία με άλλους οργανισμούς όπως ΚΠΕ και περιβαλλοντικές ΜΚΟ.

Αναφορικά με την αξιολόγηση των προγραμμάτων οι φορείς διαφοροποιούνται ως προς την προσέγγιση. Κάποιοι από αυτούς επιλέγουν να αξιολογήσουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις δράσεις τους ενώ κάποιοι άλλοι όχι ή έχουν την πρόθεση να προχωρήσουν σε αξιολόγηση στο μέλλον. Ο τρόπος αξιολόγησης διαφοροποιείται σε τυπική διαδικασία και σε άτυπη. Η τυπική αξιολόγηση γίνεται είτε με φύλλα αξιολόγησης τα οποία διανέμονται στις ομάδες-στόχους, είτε μέσω ερωτηματολογίων τα οποία διανέμονται τόσο στους επισκέπτες όσο και στους εκπαιδευτικούς που συνοδεύουν τους μαθητές που έχουν παρακολουθήσει τα προγράμματα ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις οι ΦΔΠΠ υποστηρίζουν ότι υλοποιούν μια άτυπη διαδικασία αξιολόγησης. Σε αυτές περιπτώσεις τα άτομα που υλοποιούν τις δράσεις εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης αξιολογούν πόσο επιτυχημένο ήταν το πρόγραμμά από το ενδιαφέρον που έδειξαν οι συμμετέχοντες, πόσο το παρακολούθησαν αλλά και τη γενικότερη ανταπόκριση που έδειξαν, έτσι όπως αντιλαμβάνονται αυτά τα στοιχεία οι αξιολογητές. Ακόμη, στην άτυπη αξιολόγηση συμπεριλαμβάνεται και ο αριθμός των επισκεπτών του φορέα ή των συμμετεχόντων σε ένα πρόγραμμα ανά έτος.

Ο επόμενος άξονας μελέτης είναι ο τέταρτος και σε αυτόν καταγράφεται, σύμφωνα πάντα με την εκτίμηση των ερωτηθέντων, ο αντίκτυπος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων-δράσεων. Και σε αυτή την περίπτωση δεν υπάρχουν τυπικές μέθοδοι για να αποτιμηθεί ο πραγματικός αντίκτυπος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σε μαθησιακούς και άλλους όρους, και γι' αυτό ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αναφερθούν, και στο μέτρο του δυνατού να στοιχειοθετηθούν, την εκτίμησή τους. Τα οφέλη από τα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να τοποθετηθούν σε τρία επίπεδα. Σε αυτά που αφορούν άμεσα τις ομάδες-στόχους (εκτός της τοπική κοινότητας), σε όσα αφορούν την τοπική κοινότητα και σε εκείνα που αφορούν την ίδια την προστατευόμενη περιοχή. Πιο αναλυτικά, τα οφέλη που αναφέρονται στις ομάδες-στόχους είναι επί της ουσίας μαθησιακά και σχηματίζουν με τη σειρά τους τρεις υποκατηγορίες. Η πρώτη αναφέρεται στην απόκτηση γνώσης και πληροφόρησης για τα χαρακτηριστικά της προστατευόμενης περιοχής και τους κανονισμούς που τη διέπουν, μέσω των οποίων αναμένεται και η ευαισθητοποίησή των συμμετεχόντων για την περιοχή. Στην επόμενη υποκατηγορία συγκεντρώνονται τα στοιχεία που αναφέρονται στην αλλαγή συμπεριφοράς και νοοτροπίας σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος αλλά και στην ανάληψη δράσης για την προστασία της περιοχής. Ταυτόχρονα, γνωστοποιούνται σε αυτούς τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ΠΠ και κατανοούν την επιτακτική ανάγκη διατήρησής και προστασίας της. Τα ευρήματα της μελέτης συγκλίνουν με εκείνα των περισσότερων σχετικών ερευνών (Madin & Fenton, 2004; Leisheretal, 2012; Marion & Reid, 2007; Vasconcelos et al., 2013; Graziani, Cabral, & Santana, 2013;) που αναφέρουν ότι, μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε προστατευόμενες περιοχές, αλλάζει η νοοτροπία σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, βελτιώνεται η ευαισθητοποίηση των επισκεπτών διαμορφώνονται ισχυρές φιλοπεριβαλλοντικές αντιλήψεις και ενδυναμώνεται η συνεισφορά στην προστασία του περιβάλλοντος. Διαφορετική άποψη, ωστόσο, υποστηρίζεται από την έρευνα του Grazianietal (2013), ο οποίος αναφέρει ότι δεν υπάρχει αλλαγή στις φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις των ατόμων. Παράλληλα, στο σύνολο των ωφελειών που αποκομίζουν οι ομάδες- στόχοι συγκαταλέγονται και τα θετικά οφέλη από την άμεση επαφή τους με την φύση. Συμπληρωματικά, τα νεαρά άτομα λαμβάνουν τη γνώση και μπορούν να μεταλαμπαδεύσουν το μήνυμα της προστασίας στους μεγαλύτερους τους.

Εξίσου σημαντικός είναι και ο αντίκτυπός που έχουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα στην τοπική κοινότητα. Καταρχήν, αλλάζει ο τρόπος με τον οποίο οι ίδια η τοπική κοινωνία αξιολογεί την περιοχή της, δηλαδή γίνεται επανεκτίμηση της αξίας της περιοχής. Ακόμη, σημαντικά οφέλη είναι η ανάδειξη και η προώθηση της οικονομικής και πολιτιστικής αξίας της περιοχής. Παράλληλα, ο ΦΔΠΠ αναδεικνύεται σε τοπικό περιβαλλοντικό κέντρο αναφοράς. Αυτό σημαίνει ότι οι κάτοικοι γνωρίζουν που μπορούν να απευθυνθούν σε περίπτωση που αντιληφθούν κάποια παράνομη δραστηριότητα, όπως αναφέρει και ο Shrestha (2015) στη μελέτη του, όπως και για να ενημερωθούν και συζητήσουν για άλλα περιβαλλοντικά θέματα που τους απασχολούν ή τους ενδιαφέρουν.

Ιδιαίτερης σημασίας κρίνονται και τα οφέλη που απολαμβάνει η ίδια η προστατευόμενη περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφεται περιορισμός των ενεργειών υποβάθμισης της περιοχής διότι μέσω των προγραμμάτων επέρχεται μια εναρμόνιση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον και αυτό με την σειρά του συνεπάγεται τον σεβασμό προς την ΠΠ, μικρότερη όχλησή της και αυξημένη μελλοντική προστασία. Επίσης, όπως προέκυψε από την ανάλυση του κειμένου των συνεντεύξεων, στα άμεσα και προφανή οφέλη συγκαταλέγονται και οι έμπρακτες προσπάθειες ανάληψης πρωτοβουλιών από τους κατοίκους και τους επισκέπτες για την προστασία της περιοχής. Επιπλέον, η αναβάθμιση της ποιότητας των επισκεπτών αποτελεί σημαντικό όφελός για την προστατευόμενη περιοχή. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι «ο καλός ο επισκέπτης, διώχνει τον κακό τον επισκέπτη».

Στον πέμπτο και τελευταίο άξονα της μελέτης, διερευνήθηκαν τα προβλήματα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φορείς και στέκονται ως τροχοπέδη στο έργο τους. Από τους 21 φορείς που συμμετείχαν στην μελέτη, μόνον οι δύο δήλωσαν ότι δεν αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα σχετικά με την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Ωστόσο, οι υπόλοιποι 19 δήλωσαν ότι αντιμετωπίζουν αρκετές και σοβαρές δυσκολίες που πολλές φορές παρακωλύουν το έργο τους. Οι σημαντικότερες δυσκολίες είναι οι οικονομικές, ενώ οι υπόλοιπες κατηγορίες προβλημάτων που καταγράφονται συνδέονται, έμμεσα ή άμεσα, με τα οικονομικά ζητήματα. Τα προβλήματα αυτά είναι ικανά να σχηματίσουν τις εξής κατηγορίες: έλλειμμα οικονομικών πόρων, εργασιακή αβεβαιότητα, έλλειψη προσωπικού, έλλειψη υποδομών- Κέντρου Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης/Πληροφόρησης και άλλα προβλήματα.

Στην πρώτη υποκατηγορία του πέμπτου άξονα, η μη τακτική και η ελλιπής χρηματοδότηση είναι τα δύο πιο χαρακτηριστικά προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι φορείς. Επιπλέον, οι μεγάλες καθυστερήσεις στις πληρωμές των εργαζομένων των φορέων έρχεται να ενισχύσει τις οικονομικές δυσχέρειες. Επιπλέον, το αίσθημα αβεβαιότητας που βιώνουν οι εργαζόμενοι στους φορείς σχετικά με τις συμβάσεις εργασίας τους και ο περιορισμός των κινήτρων τους για εργαστούν, αποτελούν σημαντικό εμπόδιο για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών δράσεων.

Παράλληλα, η έλλειψη προσωπικού ή αναγκαστική απασχόληση του υπάρχοντος προσωπικού με δραστηριότητες εκτός των προκαθορισμένων αρμοδιοτήτων τους, αποτελούν σημαντικά προβλήματα τόσο για τον σχεδιασμό, όσο και για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων/δράσεων. Ακόμη, η έλλειψη υποδομών όπως και η έλλειψη Κέντρου Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης/Πληροφόρησης αποτελεί, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην έρευνα, σημαντικό εμπόδιο για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών δράσεων. Πέραν όμως αυτών, εμφανίζονται και μεμονωμένα αλλά

αξιοσημείωτα προβλήματα, όπως το μειωμένο ενδιαφέρον από τους τοπικούς φορείς, η έλλειψη κοινού εξαιτίας της μείωσης των σχολικών εκδρομών αλλά και η ιδιαίτερα γραφειοκρατική διαδικασία από την οποία χρειάζεται να περάσουν οι φορείς ώστε να μπορέσουν να επισκεφτούν τα σχολεία και να συμμετέχουν σε σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα.

Στον έκτο και τελευταίο άξονα, γίνεται προσπάθεια καταγραφής των σκέψεων των ερωτηθέντων για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού- ενημερωτικού έργου. Οι ανάγκες αυτές επικεντρώνονται στην αναβάθμιση και στην επέκταση των προγραμμάτων δράσεων που υλοποιούνται αλλά και του εκπαιδευτικού και ενημερωτικού υλικού που τα συνοδεύουν. Επίσης, επαρκή είναι σε κάποιους φορείς η ανάγκη για δημιουργία νέων δράσεων, υλικού και εγκαταστάσεων που φιλοξενούν τις δράσεις αυτές. Παράλληλα, ως επιτακτική ανάγκη παρουσιάζεται η συνεχής επιμόρφωση των εργαζομένων των φορέων που ασχολούνται με τις δράσεις εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Τέλος, ως αναγκαιότητα παρουσιάζεται και η πρόσληψη νέων ειδικοτήτων.

Κλείνοντας τη συζήτηση των αποτελεσμάτων, θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο πλαίσιο της διεξαγωγής της μελέτης παρουσιάστηκαν ορισμένες δυσκολίες καθώς δεν υπάρχουν έρευνες που μελετούν την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης από φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών στο πλαίσιο μίας ολόκληρης χώρας. Αυτό καθιστά σαφές ότι το συγκεκριμένο πεδίο βρίσκεται σε αρχικό στάδιο και για αυτό λόγο η βιβλιογραφία είναι περιορισμένη. Η δυσκολία αυτή αποτέλεσε ταυτόχρονα πρόκληση για να διαμορφωθεί ένα νέο μεθοδολογικό πλαίσιο και εργαλεία συλλογής δεδομένων, τα οποία θα μπορούσαν να προσαρμοστούν και αξιοποιηθούν στο εξής και σε άλλα πλαίσια. Επιπλέον, υπήρξαν πρακτικές δυσκολίες στην υλοποίηση των συνεντεύξεων διότι δεν ήταν δυνατή η επίσκεψη του συνεντευκτή στους ΦΔΠΠ της Ελλάδας, γι' αυτό το λόγο έγιναν τηλεφωνικά και ηλεκτρονικά. Κατά τ' άλλα όμως, το ποσοστό ανταπόκρισης και συμμετοχής των ΦΔΠΠ στην έρευνά μας (δηλ. 21 από τους 28 ΦΔΠΠ που υπάρχουν στην Ελλάδα) θεωρείται πολύ ικανοποιητικό.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι ΦΔΠΠ της Ελλάδος πραγματοποιούν δράσεις και προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στους πολίτες με πολλαπλά οφέλη για τους ίδιους και την προστατευόμενη περιοχή, παρά τα ποικίλα και σημαντικά εμπόδια και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Επίσης, σύμφωνα με τις απόψεις των συνεντευξιζόμενων τέτοιου είδους προγράμματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά και αξίζει και πρέπει να γίνονται.

Ως φυσική συνέχεια της παρούσας μελέτης προτείνουμε για περαιτέρω έρευνα μία σε περισσότερο βάθος ανάλυση των προγραμμάτων και δράσεων που υλοποιούν οι φορείς στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών σε συνεργασία με τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Επιπλέον, προτείνεται η μελέτη και η παρακολούθηση των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που υλοποιούνται σε φορείς διαχείρισης με την φυσική παρουσία του ερευνητή σε αυτά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ:

Ξενογλώσση:

- Adams, W.M., Hutton, J., (2007), *People, parks and poverty: Political ecology and biodiversity conservation*, Conservation and Society, vol. 5 no. 2.
- Ars, M. (2014). *Decision support in the implementation sustainable development in protected areas regarding environmental education and ecotourism*. University of Nova Gorica.
- Arsenijevic, M., & Bohanec, M. (2008). Environmental Education and Ecotourism: A Case Study of Protected Areas in the Alps. *BEST EN Think Tank , Sustaining Quality of Life through Tourism, Turkey*.
- Bancheva, H. (2015). METHODOLOGY FOR MULTI-DAY TOURISM IN “ VRACHANSKY BALKAN ” NATURE PARK AS A CONTRIBUTION TO THE EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, 303(1), 298–303.
- Black, R. (2013). Delivering formal outdoor learning in protected areas: a case study of Scottish Natural Heritage National Nature Reserves. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 22(1), 4–22. <https://doi.org/10.1080/10382046.2012.759435>
- Booth, J. E., Gaston, K. J., & Armsworth, P. R. (2009). Public understanding of protected area designation. *Biological Conservation*, 142(12), 3196–3200. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2009.07.024>
- Callisto, M., Ribeiro, a. S., Santana, V. B., França, J. S., Ligeiro, R., Ferreira, W. R., & Souza, R. (2011). Rapid ecological assessment of benthic indicators of water quality: a successful capacity-building experience for Brazilian postgraduate students in ecology. *Brazilian Journal of Biology*, 71(4), 937–948. <https://doi.org/10.1590/S1519-69842011000500014>
- Chizhova, V., Kirillov, S., & Slipenchuk, M. (2016). Educational Tourism in Protected Natural Areas in South-East of the Baikal Region. *Quaestiones Geographicae*, 35(1), 63–68. <https://doi.org/10.1515/quageo-2016-0006>
- De Carvalho, C. A. R., Leal Filho, W., & Hale, W. H. G. (1998). An analysis of the problems of developing environmental education in Brazilian Federal protected areas. *Environmentalist*, 18(4), 223–229. <https://doi.org/10.1023/A:1006589220522>
- Demnati, F., Allache, F., & Ernoul, L. (2015). Population typology to better target environmental education: a case from Algeria. *Environment, Development and Sustainability*, 17(2), 331–339. <https://doi.org/10.1007/s10668-015-9647-9>
- Dikou, A., & Dionysopoulou, N. (2012). Communicating a Marine Protected Area Through the Local Press: The Case of the National Marine Park of Alonissos, Northern Sporades, Greece. *Journal of Environmental Management*, vol. 47, 777–788.
- Dimitrakopoulos, P., Jones, N., Iosifides, T., Florokapi, I., Lasda, O., Paliouras, F., Evagelinos, K., (2010). Local attitudes on protected areas: Evidence from three Natura 2000 wetland sites in Greece. *Journal of Environmental Management*, 91.
- Dudley, N., & Stolton, S. (eds) (2008). *Defining protected areas: an international conference in Almeria, Spain*. Gland, Switzerland: IUCN. 220 pp.

- Graziani, P., Cabral, D., & Santana, N. (2013). Environmental Education Evaluation at the School: An Example in Sao Nicolau Island, Cape Verde. *Applied Environmental Education and Communication*, 12(2), 88–107. <https://doi.org/10.1080/1533015X.2013.820634>
- Hernández-Ramírez, H. B., Beltrán-Morales, L. F., Villarreal-Colmenares, H., & Ortega-Rubio, A. (2008). Perceptions of a fishing community about benefits, environmental impacts and use of resources of Isla Cerralvo, a protected island in the Gulf of California, Mexico. *Interciencia*, 33(8), 604–609.
- Herrera-Silveira, J. A., Cebrian, J., Hauxwell, J., Ramirez-Ramirez, J., & Ralph, P. (2010). Evidence of negative impacts of ecological tourism on turtlegrass (*Thalassia testudinum*) beds in a marine protected area of the Mexican Caribbean. *Aquatic Ecology*, 44(1), 23–31. <https://doi.org/10.1007/s10452-009-9260-9>
- IPCC, (2014). *Climaye Change 2014: Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, 151 pp.
- IUCN & WCMC, (1994). Guidelines for Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland.
- Jacobson, S., (1999). *Communication Skills for Conservation Professionals*. Island Press, Washington, D.C.
- Kleftoyanni, V., Abakoumkin, G., & Vokou, D. (2011). Environmental Perceptions of Students, Farmers, and Other Economically Active Members of the Local Population Near the Protected Area of Axios, Loudias and Aliakmonas Estuaries, in Greece. *Global Nest Journal*, 13(3), 288–299.
- Krippendorff, K. (1980). *CONTENT ANALYSIS An Introduction to Its Methodology*. SAGE, California.
- Leisher, C., Mangubhai, S., Hess, S., Widodo, H., Soekirman, T., Tjoe, S., ... Sanjayan, M. (2012). Measuring the benefits and costs of community education and outreach in marine protected areas. *Marine Policy*, 36(5), 1005–1011. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2012.02.022>
- Leitinger, G., Walde, J., Bottarin, R., Tappeiner, G., & Tappeiner, U. (2010). Identifying significant determinants for acceptance of nature reserves: A case study in the stlfserjoch national park, Italy. *Eco.mont*, 2(1), 15–22. <https://doi.org/10.1553/eco.mont-2-1s15>
- Lü, Y., Chen, L., Fu, B., & Liu, S. (2003). A framework for evaluating the effectiveness of protected areas : the case of Wolong Biosphere Reserve, 63, 213–223.
- Madin, E. M. P., & Fenton, D. M. (2004). Environmental Interpretation in the Great Barrier Reef Marine Park: An Assessment of Programme Effectiveness. *Journal of Sustainable Tourism*, 12(October), 121–137. <https://doi.org/10.1080/09669580408667228>
- Marion, J. L., & Reid, S. E. (2007). Minimising visitor impacts to protected areas: The efficacy of low impact education programmes. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(1), 5–27. <https://doi.org/10.2167/jost593.0>
- Martin, C. L., Momtaz, S., Jordan, A., & Moltschaniwskyj, N. A. (2015). An

- assessment of the effectiveness of in-situ signage in multiple-use marine protected areas in providing information to different recreational users. *Marine Policy*, 56, 78–85. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2015.03.002>
- Mayring, P. (2014). *Qualitative content analysis. Theoretical foundation, basic procedures and software*. Beltz, Klagensfurt.
- Monker, D. & Spear, G. (1982). *Lifelong learning: Formal, Nonformal, Informal, and Self-directed. Information series No. 241*. National Institute of Education, Washington.
- Moorman, R. S. . b. (2006). Benefits of local residents visiting La Selva Biological Station, Costa Rica. *Environmental Conservation*, 33(2), 89–99. <https://doi.org/10.1017/S0376892906002955>
- Nordlund, L. M., Kloiber, U., Carter, E., & Riedmiller, S. (2013). Chumbe Island Coral Park-governance analysis. *Marine Policy*, 41, 110–117. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2012.12.018>
- Ormsby, A. and Kaplin, B.A. (2005). A framework for understanding community resident perceptions of Masoala National Park, Madagascar. *Environmental Conservation*, vol. 32, no. 2.
- Pietri, D., Christie, P., Pollnac, R. B., Diaz, R., & Sabonsolin, A. (2009). Information Diffusion in Two Marine Protected Area Networks in the Central Visayas Region, Philippines. *Coastal Management*, 37(907133276), 331–348. <https://doi.org/10.1080/08920750902851625>
- Pooley, J. & O'Connor, M. (2000). Environmental Education and Attitudes. Emotions and Beliefs are What is Needed. *SAGE Journals*, 32(5), 711-723.
- Porfirio, G., Sarmiento, P., & Fonseca, C. (2014). School Children's Knowledge and Perceptions of Jaguars, Pumas, and Smaller Cats around a Mosaic of Protected Areas in the Western Brazilian Pantanal. *Applied Environmental Education and Communication*, 13(4), 241–249. <https://doi.org/10.1080/1533015X.2014.978047>
- Shrestha, S. (2015). The Role of Environmental Education for Biodiversity Conservation: A Case Study in the Protected Areas of Nepal. Arizona State University. Arizona.
- Soykan, A. (2009). Ecology - based environmental education in years between 1999-2008 in protected areas of Turkey: Aims and objectives, problems and suggestions. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1704–1708. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.302>
- Trakolis, D. (2001), Local people's perceptions of planning and management issues in Prespes Lake National Park, Greece. *Journal of Environmental Management*, vol. 61.
- UNEP-WCMC & IUCN (2016). Protected Planet Report 2016. UNEP-WCMC and IUCN, Cambridge UK and Gland, Switzerland.
- UNEP-WCMC (2010). Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Global Biodiversity.
- Vasconcelos, L., Ramos Pereira, M. J., Caser, U., Gonçalves, G., Silva, F., & Sá, R. (2013). MARGov - Setting the ground for the governance of marine protected areas. *Ocean and Coastal Management*, 72, 46–53.

<https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2011.07.006>

- Vedeld, P., Jumanne, A., Wapalila, G. & Songorwa, A. (2012), *Protected areas and conflicts, A livelihood case study of Mikumi National Park*. Forest Policy and Economics, Tanzania.
- Wezel, A., & Bender, S. (2002). Agricultural land use in the coastal area of the Alexander von Humboldt National Park, Cuba and its implication for conservation and sustainability. *GeoJournal*, 57(4), 241–249. <https://doi.org/10.1023/B:GEJO.0000007190.69067.82>
- Zorrilla-Pujana, J., & Rossi, S. (2016). Environmental education indicators system for protected areas management. *Ecological Indicators*, 67, 146–155. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2016.02.053>

Ελληνικές:

- Ανδρεά, Β., Ταμπάκης, Σ., Σκαναβή, Κ. & Τσαντόπουλος, Γ. (2012). *Προσδοκίες του τοπικού πληθυσμού από τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών: Συγκριτική Μελέτη των εθνικών πάρκων της Λαδιάς και του δέλτα του Έβρου*. Ανακοίνωση στο 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιβαλλοντικής Πολιτικής & Διαχείρισης, Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Βώκου, Δ. (2011). *Ο θεσμός των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών: 10 χρόνια εφαρμογής*. Επιτροπή «ΦΥΣΗ 2000».
- Βώκου, Δ. (2012, Μάιος). *Πολιτικές Διατήρησης της Βιοποικιλότητας στην Ελλάδα, Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών και Επιτροπή Φύση 2000*. Ανακοίνωση στο 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιβαλλοντικής Πολιτικής & Διαχείρισης, Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Creswell, J. W. (2011). *Η Έρευνα στην εκπαίδευση: σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: ΙΩΝ.
- Δημόπουλος, Π. (2014). *Εθνική Στρατηγική & Σχέδιο Δράσης για τη Βιοποικιλότητα*. Αθήνα: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής.
- Ισάρη, Φ., & Πούρκος, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*. ΣΕΑΒ, Αθήνα.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Εκδόσεις Κριτική ΑΕ, Αθήνα.
- Κασιμάτης, Β., Μαρνελάκης, Μ., & Αρμπουνιώτη, Β. (2007). *Ας ενισχύσουμε με τη συμμετοχή μας τις ικανότητες των μαθητών με: Κώφωση, Τύφλωση, Κινητική Αναπηρία, Αυτισμό, Νοητική Υστέρηση. Κατηγορία: Νοητική Υστέρηση*. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Αθήνα.
- Κατσακιώρη, Μ., Βασάλα, Π., & Φλογαΐτη, Ε. (2008). *Εκπαιδευτικό Υλικό «Προστατευόμενες Περιοχές» (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο)*. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων (ΕΚΒΥ). Θέρμη.
- Κατσακιώρη, Μ., Φλογαΐτη, Ε., & Παπαδημητρίου, Β. (2008). *Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα- Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ)*. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων- Υγροτόπων. Θεσσαλονίκη. 148 σελ.
- Κοκκόρης, Γ., Δημητράκοπουλος, Π., & Ντάλιας, Π. (2005). *Βιολογική Ποικιλότητα*.

Ενημέρωση για το περιβάλλον. Αθήνα.

Κουμούτσου, Ε. & Μπαρνιάς, Α. (2010). *Γνωμοδοτήσεις και Αρμοδιότητες Φορέων Διαχείρισης*. Εισήγηση στην Εκτακτη Γενική Συνέλευση «Ελληνική Φύση». Βόλος.

Λεγάκις, Α & Κωστάκος, Α. (επ.) (2000). *Εκπαιδευτικό Πακέτο για τη Βιοποικιλότητα*. Ζωολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Αθηνών. ΕΠΕΑΕΚ. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Μελιάδου, Α. (2000). Βιοποικιλότητα. ΕΠΕΑΕΚ Υπόεργο 1.1. στ. 1. γ2, Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Λογισμικού για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αθήνα.

Μπεριάτος, Η. (2009, Σεπτέμβριος). *Φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών: Διδαγματα από τον απολογισμό της πενταετίας 2003-08*. Ανακοίνωση στο 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.

Μπονίδης, Κ. (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας. Διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ. Αθήνα.

Οδηγία 92/43/ΕΟΚ (1992)

Παγγέ, Τ. (2005). Τυπική, Μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση στην Ελλάδα, e-publication, Case study.

Παπαδημητρίου, Ε. (2012, Μάιος). *Τοπική κοινωνία και λιμνοθάλασσα της Βιστωνίδας: Σχέσεις (Στ)Οργής*. Ανακοίνωση στο 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιβαλλοντικής Πολιτικής & Διαχείρισης, Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Παπακωνσταντίνου, Κ. & Σμπαρούνης, Θ. (2008, Δεκέμβριος). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε Προστατευόμενες Περιοχές με Φορείς Διαχείρισης: Παρούσα Κατάσταση, Προκλήσεις & Προοπτικές*. Ανακοίνωση στο 4^ο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ, Ναύπλιο.

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε-Α., (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 4(1).

Σκόπα, Μ. (2012). *Αξιολόγηση του θεσμού των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών* (Δημοσιευμένη Διπλωματική Εργασία). Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα.

Σκούλλος, Μ. κ. συν. (2008). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη σε Προστατευόμενες Περιοχές: Επιμορφωτικό υλικό*, Εκδ. ΜΙΟ-ECSDE, Αθήνα.

Σκούλλος, Μ. (2008) Η εξέλιξη της προστασίας των φυσικών οικοσυστημάτων, και Προστατευόμενων Περιοχών, και η σχέση τους με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την ΕΑΑ. Στο Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης (ΜΙΟ-ECSDE). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στις Προστατευόμενες Περιοχές υπό το Πρίσμα της Αειφορίας. Ανακτήθηκε από: http://mio-ecsde.org/epaeak09/basic_docs/scoulllos.pdf.

Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Κριτική, Αθήνα.

ΦΕΚ 59/Α/1994, Ν.2204, άρθρο 2

ΦΕΚ 60/Α/2011, Ν.3937, άρθρο 2)

ΦΕΚ 60/Β/2011, Ν.3937, άρθρο 3

ΦΕΚ 207/Α/1999, Ν.2742

ΦΕΚ 906/Δ/1999, Ν.2742

Φλογαΐτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την Αειφορία*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Φωτίου, Σ. (2002). *Τουρισμός σε Προστατευόμενες Περιοχές: Πλαίσιο Ανάλυσης*. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας- Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων. Θέρμη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

A. Βασικά στοιχεία ΦΔΠΠ και Συνεντευξιαζόμενου

1. Όνομα Φορέα Διαχείρισης Προστατευόμενης Περιοχής (ΦΔΠΠ)
2. Στοιχεία συνεντευξιαζόμενου (ονοματεπώνυμο, ειδικότητα, θέση και αρμοδιότητες στον ΦΔΠΠ).
3. Έτος ίδρυσης ΦΔΠΠ:
4. Πότε στελεχώθηκε (πλήρως) ο ΦΔΠΠ;
5. Από πόσα άτομα και ποιών ειδικοτήτων στελεχώνεται ο ΦΔΠΠ;

B. Οδηγός συνέντευξης

ΑΞΟΝΑΣ 1: Οι σχέσεις των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών με την τοπική κοινωνία από την ίδρυση του φορέα έως σήμερα.

1. Πώς αντιμετωπίστηκε από την τοπική κοινωνία η ίδρυση του ΦΔΠΠ;

- 1.1. Αν αντιμετωπίστηκε θετικά, πώς εκφράστηκε αυτή η στάση;
 - 1.1.1. Υπήρξαν κάποιες ιδιαίτερες πρωτοβουλίες/δράσεις από την τοπική κοινωνία προς την κατεύθυνση υποστήριξης του ΦΔΠΠ στα πρώτα του βήματα;
- 1.2. Αν αντιμετωπίστηκε αρνητικά, πώς εκφράστηκε αυτή η στάση;
 - 1.2.1. Εάν υπήρξαν δυσαρέσκεις και συγκρούσεις, ποιοι ήταν οι βασικοί λόγοι;
 - 1.2.2. Τι είδους αντιδράσεις υπήρξαν;
 - 1.2.3. Τι είδους συνέπειες υπήρξαν για τον ΦΔΠΠ, την ΠΠ και την τοπική κοινωνία;

2. Πώς εξελίχθηκε η σχέση του ΦΔΠΠ με την τοπική κοινωνία μέχρι σήμερα;

- 2.1. Ποιες είναι οι βασικές κινήσεις, γεγονότα και πρωτοβουλίες που μεσολάβησαν από την ίδρυση του φορέα μέχρι σήμερα για να διαμορφωθεί η σημερινή σχέση;
 - 2.1.1. Εάν υπήρξαν δυσαρέσκεις και συγκρούσεις, ποιοι ήταν οι βασικοί λόγοι;
- 2.2. Από ποιους δρομολογήθηκαν οι βασικές πρωτοβουλίες για τη διαμόρφωση της σημερινής σχέσης;

3. Υπάρχουν τρόποι ένταξης και συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με τη διαχείριση της περιοχής;

- 3.1. Αν ναι, ποιοι;
- 3.2. Αν όχι, ποιοι λόγοι το αποτρέπουν;

ΑΞΟΝΑΣ 2: Χαρακτηριστικά του προσωπικού που σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα

4. Ποιοι σχεδιάζουν και υλοποιούν τα προγράμματα αυτά;

- 4.1.1. Ποιος είναι ο αριθμός και τα βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά τους (φύλο, ηλικίες, τόπος καταγωγής/διαμονής, σχέση εργασίας (συμβάσεις));
- 4.1.2. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό υπόβαθρό τους;
- 4.1.3. Έχουν κάποια ειδική εκπαίδευση / επιμόρφωση στον σχεδιασμό τέτοιων προγραμμάτων;
- 4.1.4. Υπάρχουν εξωτερικοί συνεργάτες που συμμετέχουν στον σχεδιασμό και υλοποίηση των προγραμμάτων;
 - 4.1.4.1. Συμμετέχουν εθελοντές στον σχεδιασμό και υλοποίηση των προγραμμάτων;
 - 4.1.4.2. Κρίνετε ότι θα μπορούσαν να υπάρξουν δάσκαλοι ως στελέχη του ΦΔΠΠ ώστε να συνδράμουν στο έργο του;

ΑΞΟΝΑΣ 3: Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικών προγραμμάτων- δράσεων

5. Ποια προγράμματα/δράσεις ενημέρωσης, εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού και του ευρύτερου κοινού υλοποιούνται από τον ΦΔΠΠ; (Αναλυτική καταγραφή- τίτλοι & θέματα προγραμμάτων, ομάδες-στόχοι, διάρκεια υλοποίησης, συχνότητα υλοποίησης, τόπος υλοποίησης)

- 5.1. Τι είδους προγράμματα είναι αυτά (πώς θα χαρακτηρίζατε);
- 5.2. Με ποια κριτήρια επιλέγεται η θεματολογία των προγραμμάτων;
- 5.3. Σε ποιους απευθύνονται (ομάδες-στόχοι); (αναλυτική καταγραφή ανά πρόγραμμα)
 - 5.3.1. Με ποιους τρόπους προσεγγίζονται οι ομάδες-στόχοι;
 - 5.3.2. Υπάρχουν ετήσια στοιχεία καταγραφής του αριθμού των ατόμων/φορέων που παρακολουθούν κάθε πρόγραμμα;
- 5.4. Υπάρχει κάποια συγκεκριμένη μεθοδολογία σχεδιασμού και υλοποίησης των προγραμμάτων;
 - 5.4.1. Υπάρχουν συγκεκριμένοι στόχοι ανά πρόγραμμα; Τι είδους στόχοι τίθενται;
 - 5.4.2. Ποιες (παιδαγωγικές ή άλλες) μέθοδοι, τεχνικές και μέσα αξιοποιούνται;
 - 5.4.3. Συνοδεύονται/υποστηρίζονται τα προγράμματα από εκπαιδευτικό υλικό;
 - 5.4.3.1. Αν ναι, τι μορφή έχει και ποιος το σχεδίασε;
 - 5.4.4. Υπάρχει κάποια διαδικασία αξιολόγησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων/δράσεων; (π.χ. από τους συμμετέχοντες, από εσωτερικούς ή εξωτερικούς αξιολογητές)

5.4.4.1. Αν ναι, τι είδους;

5.4.4.2. Αν όχι, σκέφτεστε να προχωρήσετε σε κάτι τέτοιο;

ΑΞΟΝΑΣ 4: Αντίκτυπος δράσεων- προγραμμάτων

6. Μπορείτε να εκτιμήσετε (τυπικά ή άτυπα) ποιός είναι ο αντίκτυπος (οφέλη) των εκπαιδευτικών προγραμμάτων; Μπορείτε να δώσετε ενδεικτικά παραδείγματα;

6.1.1. Στους επισκέπτες;

6.1.2. Στην τοπική κοινότητα;

6.1.3. Στην ΠΠ;

ΑΞΟΝΑΣ 5: Προβλήματα-δυσκολίες για την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων

7. Ποιες είναι οι βασικές δυσκολίες και εμπόδια στην υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων/δράσεων;

ΑΞΟΝΑΣ 6: Σκέψεις για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού-ενημερωτικού έργου

8. Ποιες είναι οι ανάγκες του ΦΔΠΠ για την περαιτέρω αναβάθμιση και επέκταση των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων/δράσεων;

9. Αν δεν υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα/δράσεις, ποιοι είναι οι λόγοι; Θέλετε να τα επεκτείνετε;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ:

ΔΣ: Διοικητικό Συμβούλιο

ΚΠΕ: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

ΠΕ: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

ΠΠ: Προστατευόμενη Περιοχή

ΦΔΠΠ: Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενης Περιοχής

ΜΙΟ-ECSDE: Mediterranean Information Office for Environment, Culture & Sustainable Development

WWF: World Wide Fund